

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Darlun o sefyllfa'r Gymraeg yng Ngwynedd

Mawrth 2014

Cynhyrchwyd gan y Gwasanaeth Ymchwil a Dadansoddeg,
Cyngor Gwynedd

ymchwil@gwynedd.gov.uk

**Gwasanaeth Ymchwil a Dadansoddeg, Cyngor Gwynedd
Stryd y Jêl, Caernarfon, Gwynedd. LL55 1SH**

☐ 01286 679380 ☐

Cynnwys

Cyflwyniad	6
Demograffeg y Gymraeg.....	8
<i>Siaradwyr Cymraeg</i>	8
<i>Sgiliau ehangach yn y Gymraeg</i>	18
<i>Y Gymraeg – Effaith Mudo</i>	27
Trosglwyddo iaith yn y cartref	34
Addysg.....	36
<i>Y Ddarpariaeth Blynnyddoedd Cynnar</i>	36
<i>Addysg Cynradd ac Uwchradd</i>	37
Iechyd a Lles.....	40
Y gweithle a'r economi	41
<i>Y gweithle a'r gweithlu</i>	41
<i>Diwydiant & Galwedigaethau Cyflogaeth</i>	43
<i>Dosbarthiad Economaidd-gymdeithasol (NS-Sec)</i>	47
<i>Cymwysterau</i>	48
<i>Incwm</i>	49
Tai ac aelwydydd	53
<i>Cartrefi fesul math o lety a daliadaeth</i>	53
<i>Lefelau preswyliaeth ac eiddo gwag</i>	53
<i>Cartrefi fesul daliadaeth</i>	57
<i>Nifer a thwf aelwydydd</i>	58
<i>Y farchnad dai</i>	60
<i>Fforddiadwyedd</i>	63
<i>Polisiau Cynllunio</i>	68
Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd (Ynys Môn a Gwynedd)	70
Atodiad 1: Ystadegau cychwynnol am yr iaith Gymraeg yng Ngwynedd, 2001-2011	88
Atodiad 2: Ystadegau cychwynnol am yr iaith Gymraeg yng Nghymru, 2001-2011	89
Atodiad 3: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) yn gallu siarad Cymraeg a Grŵp iaith, fesul ward, 2001 & 2011	90

Rhestr Tablau

Tabl 1: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, yn ôl grŵp oedran, 2001 & 2011	9
Tabl 2: Dosbarthiad wardiau yn ôl cyfran y bobl 3 oed a throsodd oedd yn gallu siarad Cymraeg, 2011.....	11
Tabl 3: Dosbarthiad wardiau yn ôl cyfran y bobl 3 oed a throsodd oedd yn gallu siarad Cymraeg, 2001.....	11
Tabl 4: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) yn gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2001 & 2011	12
Tabl 5: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) sydd â sgiliau yn y Gymraeg, 2001 & 2011	18
Tabl 6: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, yn ôl oedran, 2001-2011.....	19
Tabl 7: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2001 & 2011	21
Tabl 8: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, yn ôl gwlad enedigol, 2001 & 2011	29
Tabl 9: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, yn ôl gwlad enedigol, 2001 & 2011	29
Tabl 10: Cymdeithasau / Gweithgareddau sydd yn hybu bwrlwm cymdeithasol a diwylliannol Cymreig	30
Tabl 11: Cyfraddau trosglwyddo'r Gymraeg, 2001 & 2011	34
Tabl 12: Disgyblion yn siarad Cymraeg yng Ngwynedd, 2012/13.....	38
Tabl 13: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd yn ôl iechyd cyffredinol, 2001 & 2011	40
Tabl 14: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd yn ôl problem iechyd tymor-hir neu anabledd, 2001 & 2011	40
Tabl 15: Diwydiant cyflogaeth a siaradwyr Cymraeg, 2011	43
Tabl 16: Galwedigaethau a siaradwyr Cymraeg, 2011	44
Tabl 17: Cymwysterau a siaradwyr Cymraeg, 2011	47
Tabl 18: Cymwysterau a siaradwyr Cymraeg, 2011	48
Tabl 19: Incymau Aelwydydd Canolrif a Chwartel Isaf, 2013.....	49
Tabl 20: Nifer a chanran o aelwydydd yn ôl ardal o dan 60% incwm aelwyd canolrif Prydain Fawr, 2013.....	49
Tabl 21: Cartrefi fesul math o lety, 2011.....	53
Tabl 22: Cartrefi yn ôl math o breswyliaeth, 2011.....	54
Tabl 23: Eiddo trethadwy yn ôl math o breswyliaeth, Ebrill 2013.....	54
Tabl 24: Daliadaeth Aelwydydd, 2011	57
Tabl 25: Person cyswllt y cartref yn siarad Cymraeg yn ôl daliadaeth yng Ngwynedd, 2011	57
Tabl 26: Amcangyfrifon aelwydydd, 2011	58

Tabl 27: Newid yn y math o aelwydydd yng Ngwynedd, 2001 & 2011	59
Tabl 28: Prisiau tai yng Ngwynedd, 2012	60
Tabl 29: Cymhareb prisiau tai i incwm aelwyd yng Ngwynedd	63
Tabl 30: Casgliadau dogfen 'Cynllunio a'r Iaith Gymraeg: Y Ffordd Ymlaen (2005)	68
Tabl 31: Argymhellion dogfen 'Cynllunio a'r Iaith Gymraeg: Y Ffordd Ymlaen (2005).....	69
Tabl 32: Crynodeb o Asesiad Effaith Ieithyddol o'r Hoff Strategaeth yn seiliedig ar ddefnyddio'r 18 o gwestiynau "Cynllunio a'r Iaith Gymraeg: Y Ffordd Ymlaen" (2005)	72
Tabl 33: Trothwyon datblygu lle bydd angen asesiad llawnach o'r effaith ar yr iaith yn Ynys Môn . 86	
Tabl 34: Gwybodaeth a allai fod ei hangen ar gyfer datganiad ieithyddol	87

Rhestr Ffigyrau

Ffigwr 1: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, yn ôl grŵp oedran, 2001 & 2011.....	9
Ffigwr 2: Canran o ddisgyblion a aseswyd mewn Cymraeg iaith gyntaf ar ddiwedd CA1/CS/CA2/CA3, 2000-2013	39
Ffigwr 3: Lefelau diweithdra, Ionawr 2007 – Hydref 2013.....	42
Ffigwr 4: Diwydiant cyflogaeth yng Ngwynedd, 2011	45
Ffigwr 5: Galwedigaethau cyflogaeth yng Ngwynedd, 2011	46

Rhestr Mapiau

Map 1: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2011.....	14
Map 2: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2001.....	15
Map 3: Newid (%) yn nifer y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2001- 2011.....	16
Map 4 : Newid (pwynt %) yng nghyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2001 - 2011	17
Map 5: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2011 23	
Map 6: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2001 24	
Map 7: Newid (%) yn nifer y bobl (3 oed a throsodd) ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2001-2011	25
Map 8: Newid (pwynt %) yng nghyfran y bobl (3 oed a throsodd) ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2001 - 2011	26
Map 9: Incwm canolrif, fesul ward, 2013	50
Map 10: Incwm chwarterel isaf, fesul ward, 2013	51

Map 11: Canran o aelwydydd ag incwm aelwyd sydd yn 60% neu lai o'r incwm aelwyd canolrif Brydeinig, fesul ward, 2013.....	52
Map 12: Canran o eiddo trethadwy sydd yn wag, fesul cymuned, 2013	55
Map 13: Canran o eiddo trethadwy sydd yn ail gartrefi / tai haf, fesul cymuned, 2013.....	56
Map 14: Pisiau tai canolrif, fesul ward, 2012	61
Map 15: Pisiau tai chwarterel isaf, fesul ward, 2012	62
Map 16: Cymhareb prisiau tai canolrif i incwm aelwyd canolrif, fesul ward, 2012	64
Map 17: Cymhareb prisiau tai chwarterel isaf i incwm aelwyd chwarterel isaf, fesul ward, 2012.....	65
Map 18: Canran o aelwydydd 'wedi eu prisio allan o'r farchnad' dai, fesul ward, 2012.....	67

Cyflwyniad

Mae'r adroddiad hwn wedi ei gynhyrchu ar ran Cyngor Gwynedd gan y Gwasanaeth Ymchwil a Dadansoddeg, Cyngor Gwynedd. Bydd yr adroddiad yn rhan o sail dystiolaeth Cyngor Gwynedd ar sefyllfa'r Gymraeg yng Ngwynedd. Mae'r adroddiad yn bwrw golwg ar ystod eang o ystadegau yn ymwneud â'r Gymraeg gan ganolbwyntio yn bennaf ar ganlyniadau diweddaraf Cyfrifiad 2011 ynghyd â chanlyniadau hanesyddol Cyfrifiad 2001.

Bydd y sail dystiolaeth am yr Iaith Gymraeg yng Ngwynedd yn cynorthwyo Cyngor Gwynedd gyda'i amcan o ddarparu polisïau sy'n fwy seiliedig ar dystiolaeth a hynny yn ei dro yn cefnogi a chreu cymunedau cynaliadwy. Bydd y wybodaeth hon yn galluogi Cyngor Gwynedd i:

- Gyfrannu tuag at sicrhau cydbwysedd yng nghyfansoddiad cymdeithasol ac ieithyddol y Sir;
- Adnabod dulliau cadarnhaol gogyfer hyrwyddo'r iaith Gymraeg;
- Hyrwyddo datblygiadau newydd a fydd yn annog pobl i aros yn eu cymunedau;
- Annog cyfleoedd cyflogaeth gogyfer cefnogi a chreu cymunedau cynaliadwy.

Mae Cyngor Gwynedd yn cydnabod fod yr Iaith Gymraeg yn elfen hanfodol yng ngwneuthuriad cymunedau Gwynedd ac yn adlewyrchiad o draddodiadau a diwylliant. I sicrhau fod cymunedau'n datblygu mewn modd cynaliadwy, mae'n hanfodol wrth ystyried newid i sicrhau fod yr holl ffactorau dylanwadol ac unrhyw ddatblygiadau newydd yn briodol a pherthnasol. Mae'r Cyngor yn ymrwymedig i gynyddu a datblygu proffil y diwylliant Cymreig trwy hyrwyddo a sicrhau dyfodol cynaliadwy i'r Iaith Gymraeg.

Mae cynaliadwyedd yr Iaith Gymraeg yn ddibynnol ar wella cymunedau hyfyw sydd â siaradwyr Cymraeg ac sy'n darparu digon o gyfleoedd diwylliannol a chymdeithasol i siarad, dysgu a throsglwyddo'r iaith. Darperir y cyfleoedd trwy ddulliau ffurfiol (e.e. y gyfundrefn addysg, dosbarthiadau iaith ar gyfer dysgwyr) a dulliau anffurfiol (cymdeithasau, clybiau).

Wrth ystyried nodweddion cymdeithasol ac economaidd y Sir a'r angen i hyrwyddo a gwarchod eu diddordebau trwy greu a chefnogi cymunedau cynaliadwy a datblygu'r economi, mae Cyngor Gwynedd yn cydnabod yr angen i greu sail dystiolaeth gadarn am yr Iaith Gymraeg a'i diwylliant. Bydd y sail dystiolaeth hon yn rhoi siâp ar ac yn dylanwadu ac yn cefnogi'r broses o baratoi a darparu cynlluniau a strategaethau Cyngor Gwynedd (a'i bartneriaid) sy'n seiliedig ar dystiolaeth. megis y Cynllun Integredig Sengl a'r Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd.

Y brif ffynhonnell ystadegol am yr Iaith Gymraeg yw'r wybodaeth a ddaw o'r Cyfrifiad. Cynhaliwyd y Cyfrifiad diweddaraf ar 27 Mawrth 2011. Y Swyddfa Ystadegau Gwladol sy'n gyfrifol am y Cyfrifiad yng Nghymru a Lloegr.

Yng Nghyfrifiad 2011, gofynnwyd y cwestiwn 'A allwch ddeall, siarad, darllen neu ysgrifennu Cymraeg?' – ac roedd modd ateb drwy dicio un neu ragor o bum blwch (un i bob categori ac un ar gyfer 'Dim un o'r rhain') mewn unrhyw gyfuniad. Dim ond yng Nghymru y gofynnwyd y cwestiwn hwn, a chyflwynir atebion ar gyfer pobl 3 oed a throsodd. Nid oedd y Cyfrifiad yn casglu gwybodaeth ynghylch pa mor rhugl na pha mor aml yr oedd person yn defnyddio'r Gymraeg.

Bydd yr adroddiad yma felly yn cyflwyno canlyniadau cychwynnol o Gyfrifiad 2011 o safbwynt yr Iaith Gymraeg yng Ngwynedd.

Demograffeg y Gymraeg

Siaradwyr Cymraeg

Yn ôl ffigyrau'r cyfrifiad 2011 mae nifer y siaradwyr Cymraeg yng Ngwynedd wedi gostwng o 77,846 (69.0%) yn 2001 i 77,000 (65.4%) yn 2011. Mae'r gostyngiad hwn o 846 o unigolion yn gyfystyr â gostyngiad o 1.1% yn nifer siaradwyr Cymraeg yn y sir.

Rhwng 2001 a 2011, gwelwyd cynnydd o oddeutu 5,000 ym mhoblogaeth y sir - sef cynnydd o 4.3%. O ystyried y cynnydd hwn yn y boblogaeth, mae'r ganran o bobl Gwynedd sy'n siarad Cymraeg wedi gostwng o 69.0% i 65.4%.

Mae'n debyg bod y gostyngiad yn nifer a chyfran y siaradwyr Cymraeg yng Ngwynedd o ganlyniad i newidiadau demograffig yn y boblogaeth (gan gynnwys llai o blant, mwy o oedolion hŷn, a cholled carfannau hŷn gyda lefelau uwch o siaradwyr Cymraeg), pobl yn mudo, a newidiadau o ran sgiliau pobl rhwng y ddau Gyfrifiad. Mae'r newidiadau yma yn debyg o fod yn gymharol ag ardaloedd eraill o Gymru.

Mae **Ffigwr 1** yn dangos cyfran y boblogaeth sy'n gallu siarad Cymraeg, yn ôl grwpiau oedran, yn 2001 a 2011. Mae Tabl 1 ar y dudalen nesaf hefyd yn cynnwys gwybodaeth am niferoedd siaradwyr Cymraeg fesul grŵp oedran ar gyfer y ddau gyfnod.

Fel y gwelir yn **Ffigwr 1**, yn 2011 gallai cyfrannau cymharol uwch o'r boblogaeth yn y grwpiau oedran iau siarad Cymraeg, gyda'r gyfran uchaf yn y grŵp oedran 5-15 (92.3%). O'r grŵp oedran yma ymlaen, mae'r gyfran sy'n gallu siarad Cymraeg yn gostwng yn barhaus gan gyrraedd isafswm o 51.4% ymysg y boblogaeth 20-24 mlwydd oed, yn cynyddu i 69.1% ymysg y boblogaeth 25-39, yna'n gostwng yn barhaus eto cyn cynyddu a chyrraedd 60.7% ar gyfer y boblogaeth 75 oed a throsodd.

Roedd cynnydd bach yng nghyfran y plant 5-15 mlwydd oed sy'n gallu siarad Cymraeg o 91.8% yn 2001 i 92.3% yn 2011, sef cynnydd o 0.5 pwynt canran. Er y cynnydd yma yn y gyfran sy'n gallu siarad Cymraeg, gwelwyd gostyngiad o 1,430 o unigolion (9.9%) yn nifer y siaradwyr Cymraeg 5-15 mlwydd oed. Dyma'r dirywiad ail fwyaf o ran nifer y siaradwyr Cymraeg o blith pob grŵp oedran. Mae'n debyg bod y ffaith fod 1,632 yn llai o blant 5-15 oed yn 2011 nag yn 2001 yn cyfrannu'n sylweddol at y sefyllfa.

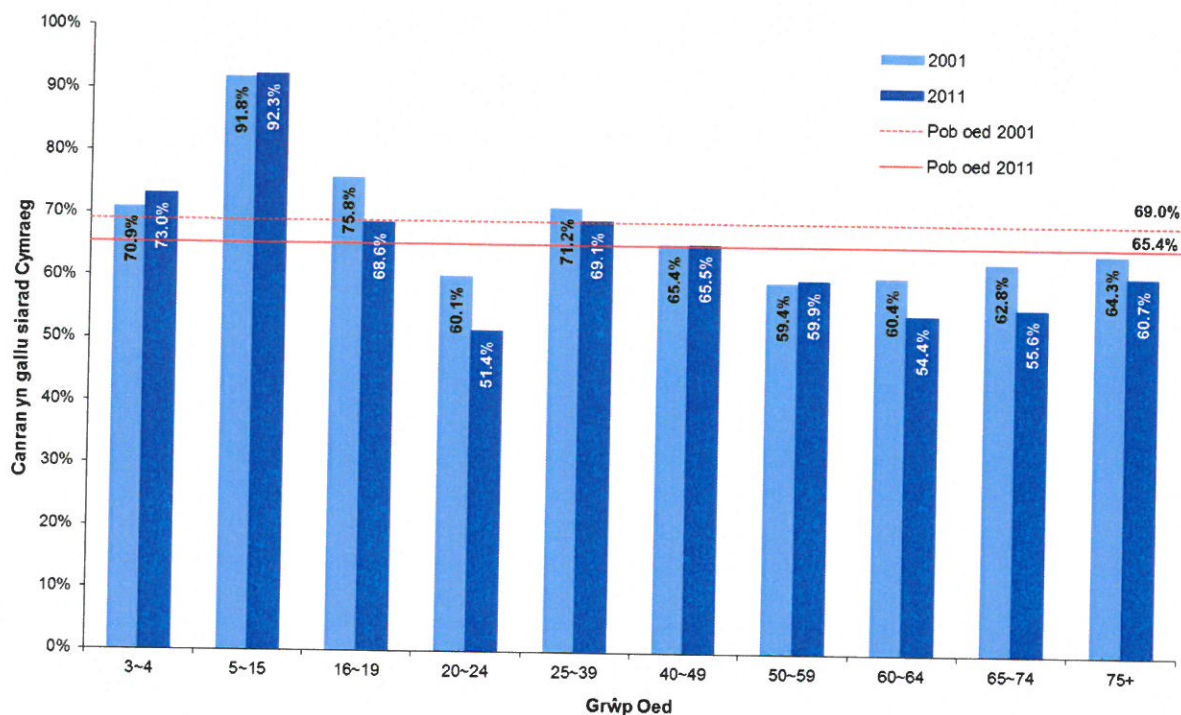
Gwelwyd y gostyngiad mwyaf yn nifer y siaradwyr Cymraeg yng Ngwynedd ymysg y grŵp oedran 25-39, gyda gostyngiad o 1,935 o unigolion (12.7%). Roedd y gyfran a oedd yn siarad Cymraeg yn y grŵp oedran yma hefyd wedi gostwng o 71.2% yn 2001 i 69.1% yn 2011.

Oni bai am y pedwar grŵp oedran 3-4, 5-15, 40-49 a 50-59 mlwydd oed, mae pob grŵp oedran arall wedi gweld lleihad yn y gyfran o siaradwyr, fel y gwelir yn Nhabl 1 (colofn 'Mewn pwynt canran').

Fel y gwelir yn Nhabl 1, o ran newid yn y nifer o siaradwyr Cymraeg, mae pob grŵp oedran oni bai am y rhai 5-15, , 25-39, 50-59 a 65-74 mlwydd oed wedi gweld cynnydd yn nifer y bobl sy'n gallu siarad Cymraeg dros y degawd diwethaf.

Yn 2011 roedd cyfran ychydig yn uwch o ferched (66.2%) yn gallu siarad Cymraeg o gymharu â dynion (64.5%).

Ffigwr 1: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, yn ôl grŵp oedran, 2001 & 2011

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl CS146; Cyfrifiad 2011 - Tabl DC2203WA

Tabl 1: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, yn ôl grŵp oedran, 2001 & 2011

Grŵp Oedran	2001		2011		Newid 2001-2011		
	Nifer	%	Nifer	%	Mewn nifer	Mewn nifer (%)	Mewn Pwynt Canran
3-4	1,997	70.9%	1,997	73.0%	0	0.0%	2.1%
5-15	14,468	91.8%	13,038	92.3%	-1,430	-9.9%	0.5%
16-19	4,492	75.8%	4,808	68.6%	316	7.0%	-7.2%
20-24	4,605	60.1%	4,997	51.4%	392	8.5%	-8.7%
25- 39	15,247	71.2%	13,312	69.1%	-1,935	-12.7%	-2.1%
40- 49	9,407	65.4%	10,528	65.5%	1,121	11.9%	0.1%
50- 59	9,500	59.4%	9,090	59.9%	-410	-4.3%	0.5%
60- 64	4,029	60.4%	4,640	54.4%	611	15.2%	-6.0%
65- 74	7,334	62.8%	7,295	55.6%	-39	-0.5%	-7.2%
75+	6,767	64.3%	7,295	60.7%	528	7.8%	-3.6%
Pob oedran (3+)	77,846	69.0%	77,000	65.4%	-846	-1.1%	-3.6%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl CS146; Cyfrifiad 2011 - Tabl DC2203WA

Mae Atodiad 1 ac

Atodiad 2 yn dangos yn sydyn y prif dueddiadau ar gyfer Gwynedd a Chymru gyfan.

Mae **Map 1** yn dangos y gyfran o bobl 3 oed a throsodd oedd yn gallu siarad Cymraeg yn ôl wardiau yng Ngwynedd yn 2011, gyda **Map 2** yn dangos gwybodaeth debyg ar gyfer 2001.

Mae

Map 3: Newid (%) yn nifer y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2001-2011

yn dangos y newid (fel %) o ran nifer y bobl 3 oed a throsodd sydd yn gallu siarad Cymraeg rhwng 2001 a 2011, tra bod **Error! Reference source not found.** yn dangos y newid (fel pwynt %) yng nghyfran y bobl 3 oed a throsodd sydd yn gallu siarad Cymraeg rhwng 2001 a 2011. Gwelir y data cyflawn yn **Nhabl 4**.

Mae **Tabl 2** a **Thabl 3** yn dangos dosbarthiad y wardiau yn ôl cyfran y bobl 3 oed a throsodd oedd yn gallu siarad Cymraeg yn 2011 a 2001, yn y drefn honno. Mae'r tablau hefyd yn dangos nifer a chyfran y siaradwyr Cymraeg ym mhob grŵp.

Yn 2011, roedd llai o wardiau yng Ngwynedd gyda mwyafrif y boblogaeth yn gallu siarad Cymraeg nag yn 2001. Roedd 59 o wardiau (83.1%) lle'r oedd dros hanner y boblogaeth yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd yn 2011. Mae hyn yn is na'r 61 o wardiau (85.9%) yn 2001.

Cafwyd gostyngiad yn nifer y wardiau lle'r oedd dros 70% o'r boblogaeth yn gallu siarad Cymraeg o 41 (57.7%) yn 2001 i 40 (56.3%) yn 2011.

Yn 2011, roedd gan un ar ddeg ward dros 80% o'r boblogaeth yn gallu siarad Cymraeg. Llanrug oedd y ward gyda'r gyfran uchaf o siaradwyr Cymraeg (87.7%), tra fod y gyfran isaf o siaradwyr Cymraeg yn ward Menai (Bangor), gydag ond 18.6% o'r boblogaeth yn siarad Cymraeg.

Mae 21 (29.6%) o'r 71 ward yng Ngwynedd wedi gweld newid yn eu grŵp iaith gyda 18 yn disgyn i grŵp iaith is yn 2011 o gymharu â'i sefyllfa ieithyddol yn 2001 tra fod 3 yn codi i mewn i grŵp iaith uwch. Yr 18 ward sydd wedi disgyn i grŵp iaith is yn 2011 o gymharu â 2001 yw: Aberdyfi, Corris/Mawddwy, Deiniol, Diffwys a Maenofferen, De Dolgellau, Garth, Hendre, Hiracl, Llangelynin, Llanuwchllyn, Marchog, Menai (Bangor), Pentir, Dwyrain Porthmadog, Gorllewin Porthmadog, Gogledd Pwllheli, Tywyn a Felinheli. Gweler **Atodiad 3** am fwy o fanylder.

Mae

Tabl 4 yn cynnwys gwybodaeth o ran y nifer a chyfran o bobl 3 oed a throsodd sydd yn gallu siarad Cymraeg ar gyfer y 71 ward yng Ngwynedd yn ôl Cyfrifiad 2001 a 2011.

O edrych ar Dabl 4 gellir gweld, heblaw am wardiau Abererch, Arllechwedd, Cadnant, Clynnog, Groelson, Llanbedr, Llanbedrog, Llanllyfni, Llanrug, Ogwen a Waunfawr, fod pob ward yng Ngwynedd wedi gweld dirywiad yn y gyfran o bobl sydd yn gallu siarad Cymraeg ers 2001. Gwelwyd y dirywiad mwyaf yn y gyfran o siaradwyr Cymraeg yn Garth a Hiracl ym Mangor, ble bu gostyngiad o 46.1% yn 2001 i 30.4% yn 2011 yn Garth a gostyngiad o 52.9% i 37.7% yn Hiracl. Mae'r twf mewn nifer o fyfyrwyr ac adleoli Neuadd Preswyl 'John Morris Jones' yn bendant wedi cael effaith yma.

Bu i 28 o'r 71 ward (39.4%) weld cynnydd yn y nifer o siaradwyr Cymraeg o 2001 i 2011.

Gwelwyd y cynnydd mwyaf mewn nifer o siaradwyr Cymraeg yn ward Gogledd Pwllheli, ble bu cynnydd o 171 o siaradwyr Cymraeg o 1,493 yn 2001 i 1,664 yn 2011 (cyfystyr â chynnydd o 11.5% mewn nifer).

Bu'r dirywiad mwyaf yn nifer y siaradwyr Cymraeg yn ward Marchog, ble bu lleihad o 169 o siaradwyr Cymraeg o 1,398 yn 2001 i 1,229 yn 2011 (cyfystyr â lleihad o 12.1% mewn nifer).

Tabl 2: Dosbarthiad wardiau yn ôl cyfran y bobl 3 oed a throsodd oedd yn gallu siarad Cymraeg, 2011

% 3 oed a throsodd sy'n gallu siarad Cymraeg	Nifer y wardiau	Cyfran o'r wardiau	Nifer sy'n gallu siarad Cymraeg	Cyfran o'r cyfanswm sy'n gallu siarad Cymraeg
≤ 10	0	0.0%	0	0.0%
> 10 ≤20	1	1.4%	762	1.0%
> 20 ≤30	2	2.8%	709	0.9%
> 30 ≤40	4	5.6%	2,968	3.9%
> 40 ≤50	5	7.0%	3,930	5.1%
> 50 ≤60	9	12.7%	7,521	9.8%
> 60 ≤70	10	14.1%	9,752	12.7%
> 70 ≤80	29	40.8%	33,558	43.6%
> 80 ≤90	11	15.5%	17,800	23.1%
> 90 ≤100	0	0.0%	0	0.0%
Cyfanswm	71	100.0	77,000	100%

Yn seiliedig ar ffigurau heb eu talgrynnu; ≤ Llai na neu hafal i; > Mwy na Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011 - Tabl KS207WA

Tabl 3: Dosbarthiad wardiau yn ôl cyfran y bobl 3 oed a throsodd oedd yn gallu siarad Cymraeg, 2001

% 3 oed a throsodd sy'n gallu siarad Cymraeg	Nifer y wardiau	Cyfran o'r wardiau	Nifer sy'n gallu siarad Cymraeg	Cyfran o'r cyfanswm sy'n gallu siarad Cymraeg
≤ 10	0	0.0%	0	0.0%
> 10 ≤20	0	0.0%	0	0.0%
> 20 ≤30	1	1.4%	694	0.9%
> 30 ≤40	1	1.4%	407	0.5%
> 40 ≤50	8	11.3%	5,763	7.4%

> 50 ≤60	8	11.3%	6,862	8.8%
> 60 ≤70	12	16.9%	11,488	14.8%
> 70 ≤80	27	38.0%	32,333	41.5%
> 80 ≤90	14	19.7%	20,299	26.1%
> 90 ≤100	0	0.0%	0	0.0%
Cyfanswm	71	100.0%	77,846	100.0%

*Yn seiliedig ar ffigurau heb eu talgrynnu; ≤ Llai na neu hafal i; > Mwy na
Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl UV84*

Tabl 4: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) yn gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2001 & 2011

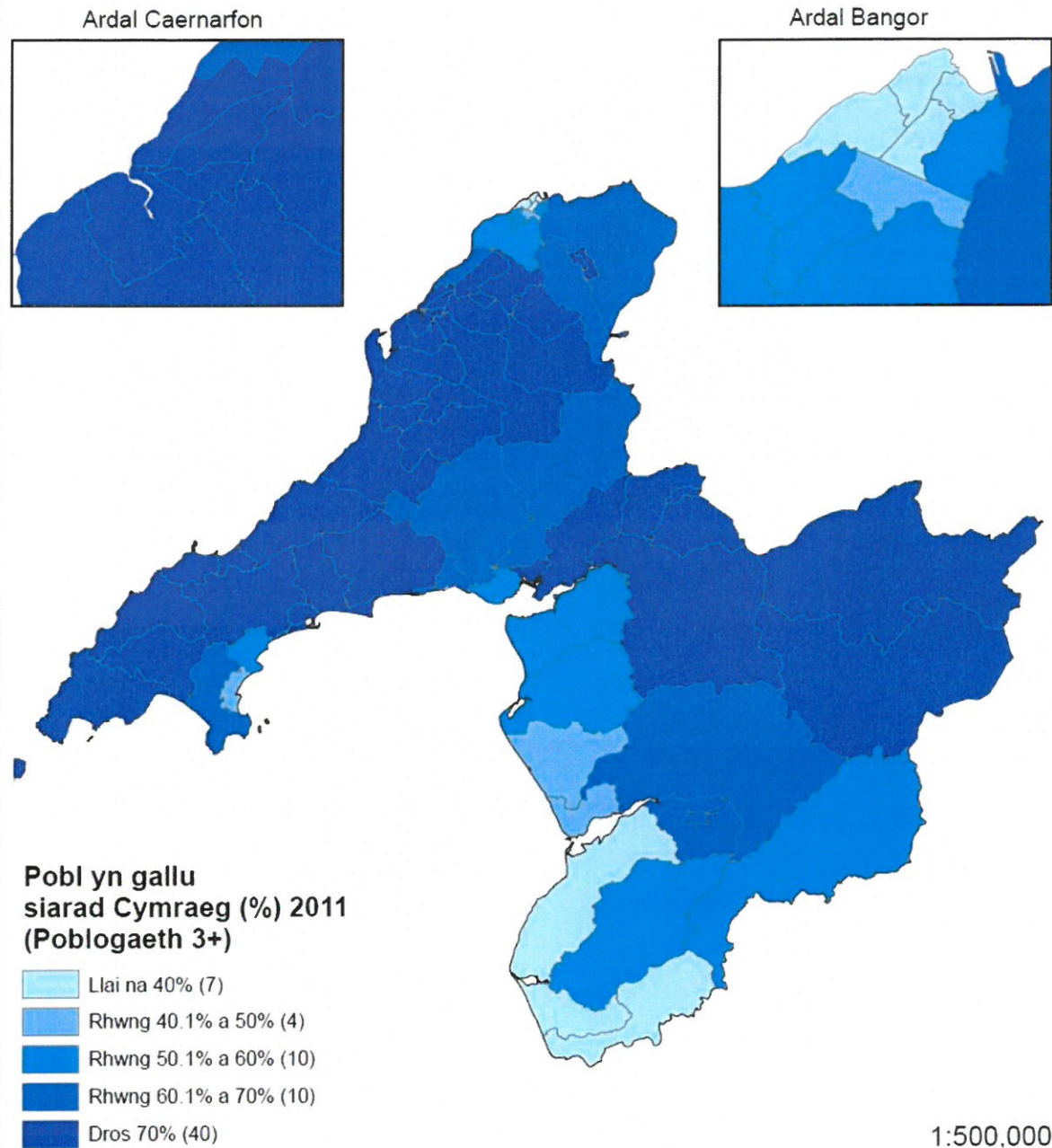
Ward	2001		2011		Newid 2001-2011		
Ward Name	Nifer	%	Nifer	%	Nifer	%	
Aberdaron	745	75.3%	695	74.2%	-50	-6.7%	-1.1%
Aberdyfi	465	42.0%	448	35.5%	-17	-3.7%	-6.5%
Abererch	1,077	77.1%	1,050	79.8%	-27	-2.5%	2.8%
Abermaw	1,028	43.8%	1,005	41.5%	-23	-2.2%	-2.3%
Abersoch	441	50.5%	336	43.5%	-105	-23.8%	-7.0%
Arllechwedd	818	61.2%	837	61.9%	19	2.3%	0.7%
Bala	1,540	80.3%	1,482	78.5%	-58	-3.8%	-1.8%
Bethel	1,161	86.3%	1,151	85.8%	-10	-0.9%	-0.6%
Bontnewydd	951	85.0%	929	82.6%	-22	-2.3%	-2.4%
Botwnnog	714	77.1%	733	75.9%	19	2.7%	-1.2%
Bowydd a Rhiw	1,407	79.9%	1,409	78.2%	2	0.1%	-1.7%
Brithdir & Llanfachreth/ Ganllwyd /Llanelltyd	905	66.3%	890	63.2%	-15	-1.7%	-3.1%
Bryn-crug/Llanfihangel	586	58.4%	490	52.1%	-96	-16.4%	-6.3%
Cadnant	1,758	85.8%	1,705	86.2%	-53	-3.0%	0.4%
Clynnog	559	67.8%	698	73.2%	139	24.9%	5.3%
Corris/Mawddwy	710	60.6%	726	55.8%	16	2.3%	-4.8%
Criccieth	1,160	65.5%	1,101	64.2%	-59	-5.1%	-1.4%
Cwm-y-Glo	651	72.8%	691	72.1%	40	6.1%	-0.8%
Deiniol	407	30.6%	410	22.8%	3	0.7%	-7.8%
Deiniolen	1,277	76.1%	1,360	74.4%	83	6.5%	-1.7%
Dewi	873	59.1%	927	52.6%	54	6.2%	-6.6%
Diffwys & Maenofferen	903	83.8%	857	79.3%	-46	-5.1%	-4.5%
Dolbenmaen	803	70.0%	798	67.6%	-5	-0.6%	-2.4%
Gogledd Dolgellau	797	67.5%	726	61.8%	-71	-8.9%	-5.6%
De Dolgellau	1,028	73.1%	968	67.1%	-60	-5.8%	-6.0%
Dyffryn Ardudwy	789	48.8%	704	47.4%	-85	-10.8%	-1.3%
Efail-newydd/Buan	941	76.7%	915	74.3%	-26	-2.8%	-2.4%
Garth	457	46.1%	299	30.4%	-158	-34.6%	-15.7%
Gerlan	1,601	74.7%	1,670	73.7%	69	4.3%	-1.0%
Glyder	964	55.3%	893	51.7%	-71	-7.4%	-3.6%
Groeslon	1,269	80.6%	1,343	81.3%	74	5.8%	0.7%
Harlech	1,109	59.0%	1,058	54.1%	-51	-4.6%	-4.8%
Hendre	711	52.2%	656	45.3%	-55	-7.7%	-6.9%
Hirael	695	52.9%	625	37.7%	-70	-10.1%	-15.2%
Llanaelhaearn	1,180	78.1%	1,197	73.8%	17	1.4%	-4.3%
Llanbedr	498	50.4%	539	50.8%	41	8.2%	0.4%
Llanbedrog	526	52.7%	526	54.0%	0	0.0%	1.4%
Llanberis	1,568	80.5%	1,464	74.7%	-104	-6.6%	-5.7%
Llandderfel	1,039	72.7%	1,033	70.8%	-6	-0.6%	-1.9%
Llanengan	713	65.7%	738	63.4%	25	3.5%	-2.3%
Llangelynin	804	40.9%	706	35.9%	-98	-12.2%	-5.0%
Llanllfni	866	74.5%	919	75.5%	53	6.1%	0.9%
Llanrug	1,502	86.7%	1,611	87.8%	109	7.3%	1.1%
Llanuwchllyn	653	80.7%	666	78.6%	13	2.0%	-2.1%
Llanwnda	1,499	82.5%	1,556	81.6%	57	3.8%	-0.9%
Llanystumdwy	1,444	77.6%	1,553	77.0%	109	7.5%	-0.6%
Marchog	1,398	54.5%	1,229	50.2%	-169	-12.1%	-4.3%
Menai (Bangor)	694	27.4%	762	18.6%	68	9.8%	-8.9%
Menai (Caernarfon)	1,746	83.9%	1,794	83.9%	48	2.7%	-0.03%
Morfa Nefyn	955	77.1%	860	72.0%	-95	-9.9%	-5.1%

Nefyn	1,035	78.8%	1,003	76.1%	-32	-3.1%	-2.7%
Ogwen	1,731	79.4%	1,831	81.2%	100	5.8%	1.9%
Pebbig (Caernarfon)	1,952	88.4%	1,899	87.4%	-53	-2.7%	-1.1%
Penisarwaun	1,230	74.1%	1,201	70.6%	-29	-2.4%	-3.4%
Penrhyndeudraeth	1,828	76.9%	1,864	74.8%	36	2.0%	-2.1%
Pentir	1,443	62.4%	1,389	58.7%	-54	-3.7%	-3.7%
Penygroes	1,482	88.1%	1,500	86.8%	18	1.2%	-1.3%
Dwyrain Porthmadog	1,399	84.4%	1,362	80.1%	-37	-2.6%	-4.3%
Gorllewin Porthmadog	1,138	64.8%	973	57.0%	-165	-14.5%	-7.8%
Porthmadog-Tremadog	944	69.7%	808	66.8%	-136	-14.4%	-2.8%
Gogledd Pwllheli	1,493	81.6%	1,664	79.1%	171	11.5%	-2.5%
De Pwllheli	1,502	79.0%	1,428	78.3%	-74	-4.9%	-0.6%
Seiont	2,531	87.6%	2,481	85.3%	-50	-2.0%	-2.4%
Talysarn	1,234	71.9%	1,314	70.7%	80	6.5%	-1.2%
Teigl	1,461	80.4%	1,423	78.5%	-38	-2.6%	-1.9%
Trawsfynydd	1,141	77.1%	1,135	73.1%	-6	-0.5%	-4.0%
Tregarth & Mynydd	1,498	69.8%	1,479	69.0%	-19	-1.3%	-0.8%
Llandygai	585	74.1%	686	73.9%	101	17.3%	-0.2%
Tudweiliog	1,281	40.8%	1,189	37.5%	-92	-7.2%	-3.3%
Tywyn	1,109	73.3%	1,226	75.8%	117	10.6%	2.5%
Waunfawr	1,444	72.1%	1,407	64.3%	-37	-2.6%	-7.8%
Y Felinheli							
Gwynedd	77,846	69.0%	77,000	65.4%	-846	-1.1%	-3.6%
Cymru	582,368	20.8%	562,016	19.0%	-20,352	-2.5%	-1.7%

Source: 2001 Census - Table UV84; 2011 Census - Table KS207WA

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl UV84; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS207WA

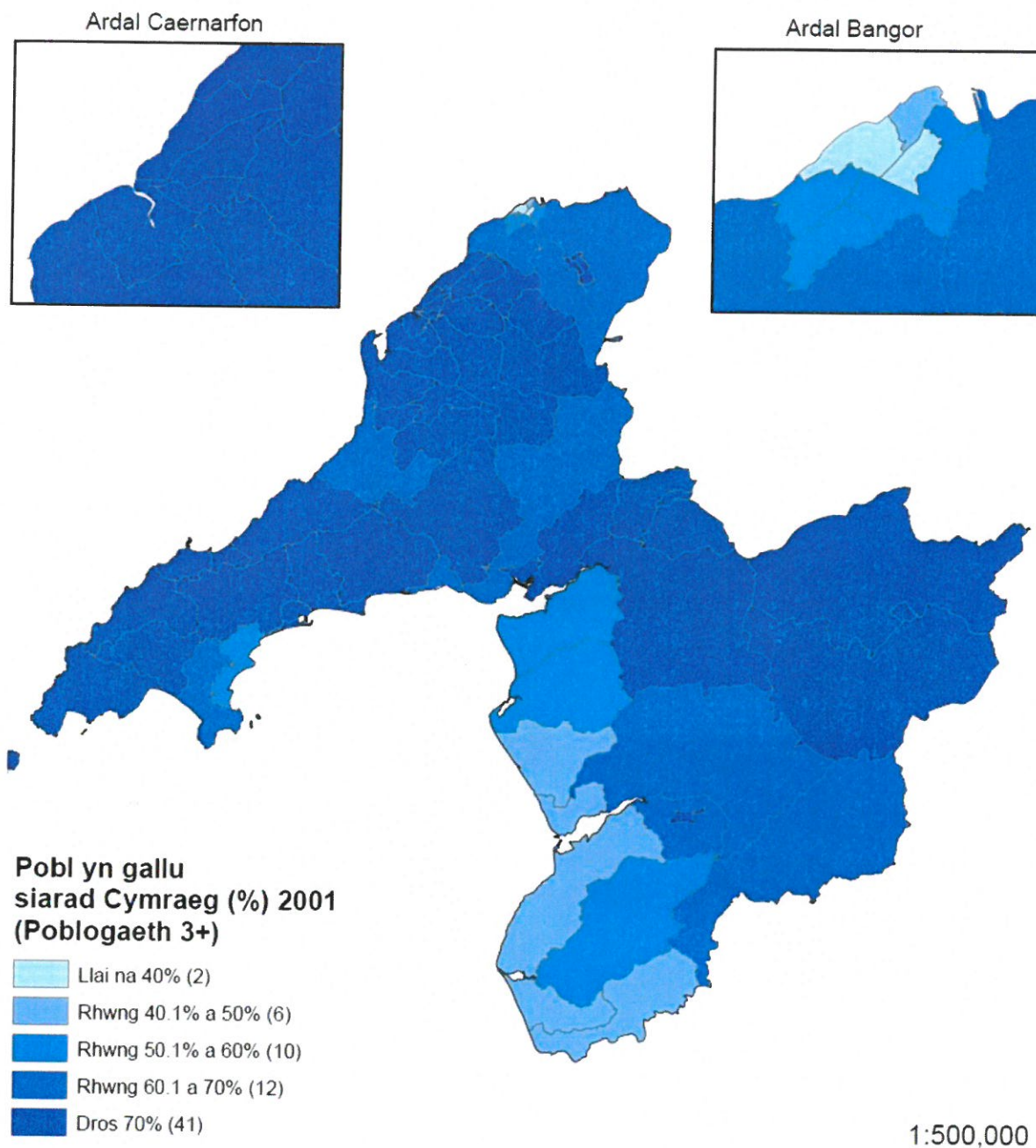
Map 1: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2011

Ffynhonnell y Data: Cyfrifiad 2011 - Tabl KS207WA

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella
© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordnans 100023387

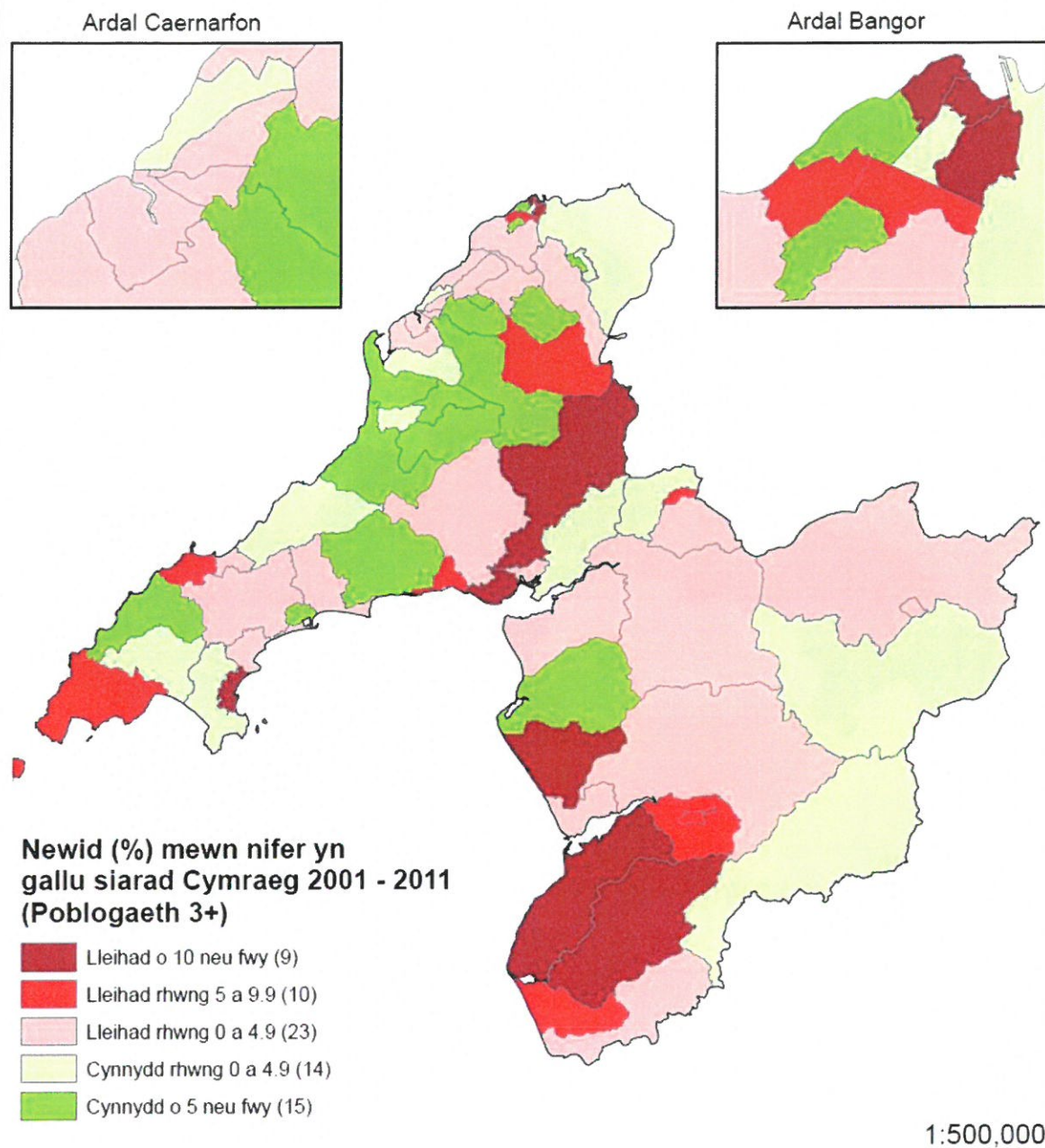
Map 2: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2001

Ffynhonnell y Data: Cyfrifiad 2001 - Tabl UV84

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella
© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordnans 100023387

Map 3: Newid (%) yn nifer y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2001-2011

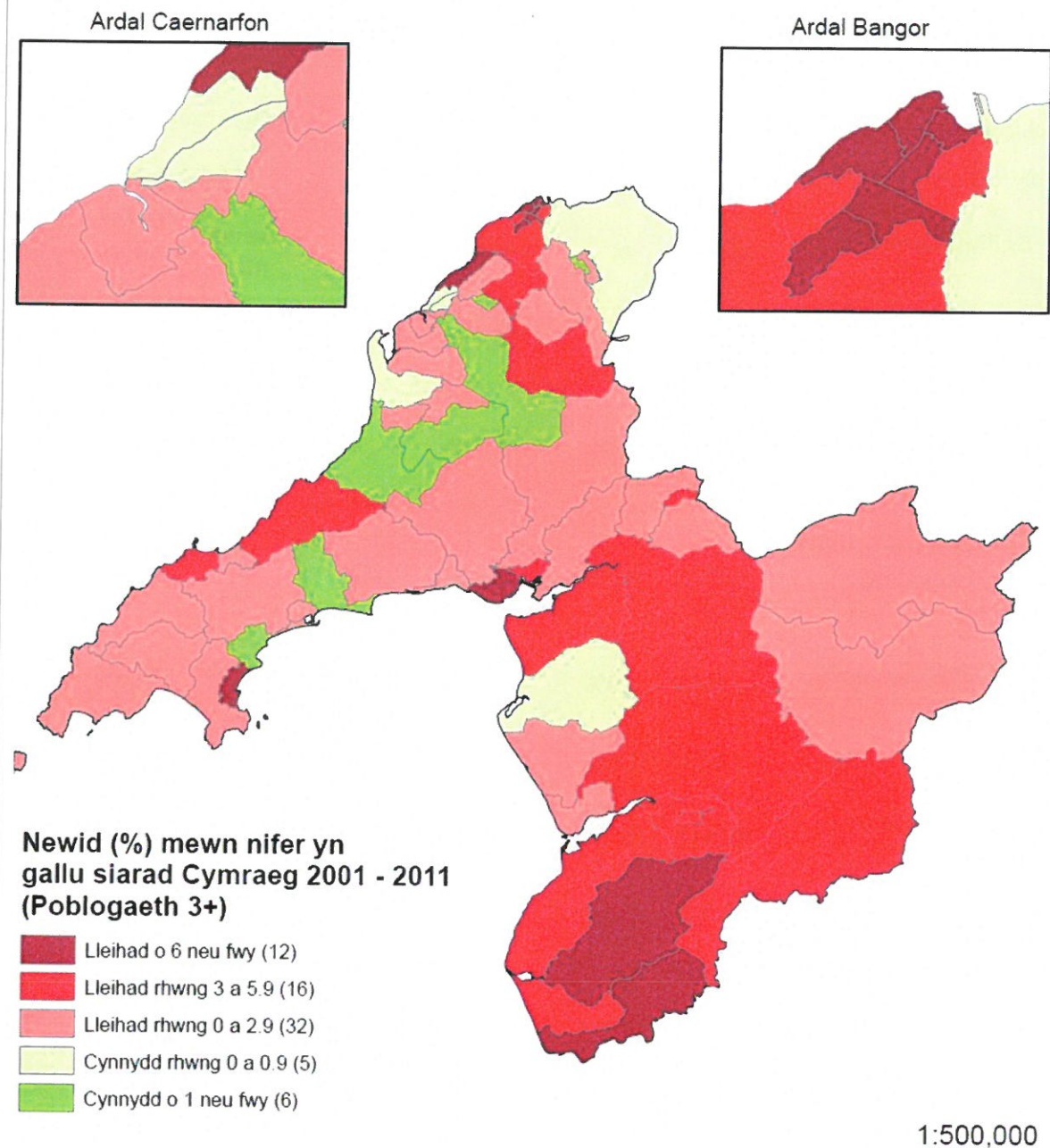

Ffynhonnell y Data: Cyfrifiad 2001 - Tabl UV84; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS207 WA

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella

© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordnans 100023387

Map 4 : Newid (pwynt %) yng nghyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, fesul ward, 2001 - 2011

Ffynhonnell y Data: Cyfrifiad 2001 - Tabl UV84; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS207 WA

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella
© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordians 100023387

Sgiliau ehangach yn y Gymraeg

O ran sgiliau ehangach yn y Gymraeg gwelwyd gostyngiad yng nghyfran y boblogaeth 3 oed a throsodd sydd â sgiliau yn y Gymraeg rhwng 2001 a 2011 yng Ngwynedd (Tabl 5).

Tabl 5: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) sydd â sgiliau yn y Gymraeg, 2001 & 2011

Sgiliau Cymraeg	2001		2011		Newid 2001-2011		
	Nifer	%	Nifer	%	Mewn nifer	Mewn nifer (%)	Mewn Pwynt Canran
Yn gallu siarad, darllen ac ysgrifennu	68,395	60.6%	65,921	56.0%	-2,474	-3.6%	-4.7%
Yn gallu siarad a darllen ond ddim yn gallu ysgrifennu	2,609	2.3%	3,947	3.4%	1,338	51.3%	1.0%
Yn gallu siarad ond ddim yn gallu darllen nac ysgrifennu	6,491	5.8%	6,838	5.8%	347	5.3%	0.1%
Yn gallu deall Cymraeg llafar yn unig	6,663	5.9%	8,125	6.9%	1,462	21.9%	1.0%
Cyfuniad arall o sgiliau	1,689	1.5%	1,781	1.5%	92	5.4%	0.01%
Un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg	85,847	76.1%	86,612	73.5%	765	0.9%	-2.6%
Dim sgiliau	26,953	23.9%	31,177	26.5%	4,224	15.7%	2.6%
Cyfanswm y boblogaeth (3+)	112,800		117,789		4,989	4.4%	

*Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl KS025; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS207WA
Ffigwr un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg wedi'i gyfrifo drwy ddiddymu'r nifer heb unrhyw sgiliau yn y Gymraeg o'r cyfanswm poblogaeth 3+*

Yn 2011, roedd ychydig dros chwarter y boblogaeth 3 oed a throsodd (26.5%) yng Ngwynedd heb unrhyw sgiliau yn y Gymraeg, sydd yn gynnydd o'r gyfran o 23.9% yn 2001. Mae hyn yn cyfateb i 4,224 yn fwy o bobl heb unrhyw sgiliau yn y Gymraeg (cyfystyr â chynnydd o 15.7% o ran nifer y bobl).

Ar gyfer yr un cyfnod roedd 73.5% yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, sydd yn ddirywiad o'r gyfran o 76.1% a welwyd yn 2001. Er y dirywiad o ran cyfran, o ran nifer mae cynnydd wedi bod o 85,847 yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg yn 2001 i 86,612 erbyn 2011, sef twf o 765 person (cyfystyr â chynnydd o 0.9% mewn nifer).

Bu cynnydd sylweddol o 51.3% yn y nifer o bobl sydd yn gallu siarad a darllen ond ddim yn gallu ysgrifennu Cymraeg (cyfystyr â chynnydd o 1,338 o bobl). Mae'n bosib bod cyfran sylweddol o'r

cynnydd hwn oherwydd bod pobl yn llai rhugl neu'n llai hyderus wrth ysgrifennu'r Gymraeg, a bod hynny oherwydd diffyg cyfleoedd i wneud defnydd ymarferol o'r iaith.

Er cynnydd bach o 1 pwynt canran yn y gyfran sy'n gallu deall Cymraeg llafar yn unig (o gyfran o 5.9% yn 2001 i 6.9% yn 2011), mae hyn yn gynydd o 1,462 (neu 21.9%) mewn nifer.

Yn gyffredinol, felly gellir datgan bod sgiliau yn y Gymraeg yng Ngwynedd wedi dirywio dros y degawd diwethaf.

Tabl 6: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, yn ôl oedran, 2001-2011

Grŵp Oedran	2001		2011		Newid 2001-2011		
	Nifer	%	Nifer	%	Mewn nifer	Mewn nifer (%)	Mewn Pwynt Canran
3-4	2,270	80.6%	2,330	85.2%	60	2.6%	4.6%
5-15	15,083	95.7%	13,619	96.4%	-1,464	-9.7%	0.7%
16-19	4,775	80.6%	5,212	74.4%	437	9.2%	-6.2%
20-24	5,070	66.2%	5,601	57.6%	531	10.5%	-8.6%
25- 39	17,198	80.3%	14,959	77.6%	-2,239	-13.0%	-2.7%
40- 49	10,764	74.9%	12,274	76.4%	1,510	14.0%	1.5%
50- 59	10,888	68.1%	10,712	70.5%	-176	-1.6%	2.4%
60- 64	4,498	67.5%	5,472	64.1%	974	21.7%	-3.4%
65- 74	8,024	68.8%	8,369	63.7%	345	4.3%	-5.1%
75+	7,277	69.1%	8,064	67.1%	787	10.8%	-2.0%
Pob oedran (3+)	85,847	76.1%	86,612	73.5%	765	0.9%	-2.6%

*Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl CS133; Cyfrifiad 2011 – Tabl DC2106WA
Ffigwr un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg wedi'i gyfrifo drwy ddiddymu'r nifer heb unrhyw sgiliau yn y Gymraeg o'r cyfanswm poblogaeth 3+*

O gymharu â'r grwpiau oedran hŷn, mae'r grwpiau 'ifengach yn tueddu i gynnwys cyfran gymharol uwch o'r boblogaeth yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg. Yn 2011, roedd y gyfran uchaf o bobl yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg ymysg y grŵp oedran 5-15 mlwydd oed (96.4%), tra bod y gyfran isaf ymysg y grŵp oedran 20-24 mlwydd oed (57.6%) wedi'i ddilyn gan y grŵp oedran 65-74 mlwydd oed (63.7%). Mae'n debyg fod y gyfran isel o bobl gydag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg ymhlith y rhai 20-24 oed yn cael ei effeithio gan y boblogaeth myfyrwyr o fewn y grŵp oedran hwn.

Mae pedwar o'r deg grwpiau oedran wedi gweld cynnydd yn y gyfran sydd yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg rhwng 2001 a 2011, gyda'r chwech arall wedi gweld dirywiad, fel y gwelir yn **Nhabl 6**.

Dros y degawd diwethaf, mae saith grŵp oedran wedi gweld cynnydd yn y nifer sydd yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg. Bu'r cynnydd mwyaf ymysg y grŵp oedran 40-49, gyda 1,510 yn fwy o bobl yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg yn 2011 o gymharu â 2001 (cyfystyr â chynnydd o 14.0% mewn nifer).

Mae'r grwpiau oedran 5-15; 25-39 a 50-59 mlwydd oed wedi gweld dirywiad yn y nifer o bobl yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg ers 2001. Bu'r dirywiad mwyaf ymysg y grŵp oedran 25-39, ble roedd 2,239 yn llai o bobl yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg yn 2011 o gymharu â 2001 (cyfystyr â dirywiad o 13.0% mewn nifer). Gall hyn fod oherwydd pobl yn allfudo er mwyn darganfod gwaith.

Mae **Map 5** yn dangos y gyfran o bobl 3 oed a throsodd sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg yn ôl wardiau Gwynedd yn 2011, gyda

Map 6: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2001

yn dangos gwybodaeth debyg ar gyfer 2001.

Mae **Map 7** yn dangos y newid (fel %) o ran nifer y bobl 3 oed a throsodd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg rhwng 2001 a 2011, tra bod **Map 8** (Tudalen 26) yn dangos y newid (fel pwynt %) yng nghyfran y bobl 3 oed a throsodd sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg rhwng 2001 a 2011. Gwelir y data cyflawn yn **Nhabl 7**.

Mae Tabl 7 yn cynnwys gwybodaeth o ran y nifer a chyfran o bobl 3 oed a throsodd sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg ar gyfer y 71 ward yng Ngwynedd yn ôl Cyfrifiad 2001 a 2011.

O edrych ar Dabl 7 gellir gweld, heblaw am 22 ward, mae gweddill Gwynedd wedi gweld dirywiad yn y gyfran o bobl sydd yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg rhwng 2001 a 2011. Gwelwyd y dirywiad mwyaf yn y gyfran o'r bobl yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg yn Hirael, ble bu i'r gyfran ddirywio o 66.6% i 50.4% dros y cyfnod.

Fel y nodir, ers 2001, mae 22 ward wedi profi cynnydd bach yn y gyfran o'r boblogaeth sydd yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg. Abererch welodd y cynnydd mwyaf yn y gyfran o bobl yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, gan gynyddu o 81.6% yn 2001 i 85.9% yn 2011.

Bu i 37 o'r 71 ward, sef dros hanner (52.1%), weld cynnydd yn y nifer o'r bobl yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg o 2001 i 2011. Gwelwyd y cynnydd mwyaf o ran y nifer yn ward Gogledd Pwllheli, ble bu cynnydd o 222 o bobl yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg (o 1,580 yn 2001 i 1,802 yn 2011, sy'n gyfystyr â chynnydd o 14.1% mewn nifer).

Gwelwyd y dirywiad mwyaf o ran y nifer yn ward Garth ble bu lleihad o 157 o bobl yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg (o 555 yn 2001 i 398 yn 2011, sy'n gyfystyr â dirywiad o 28.3% mewn nifer).

Tabl 7: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2001 & 2011

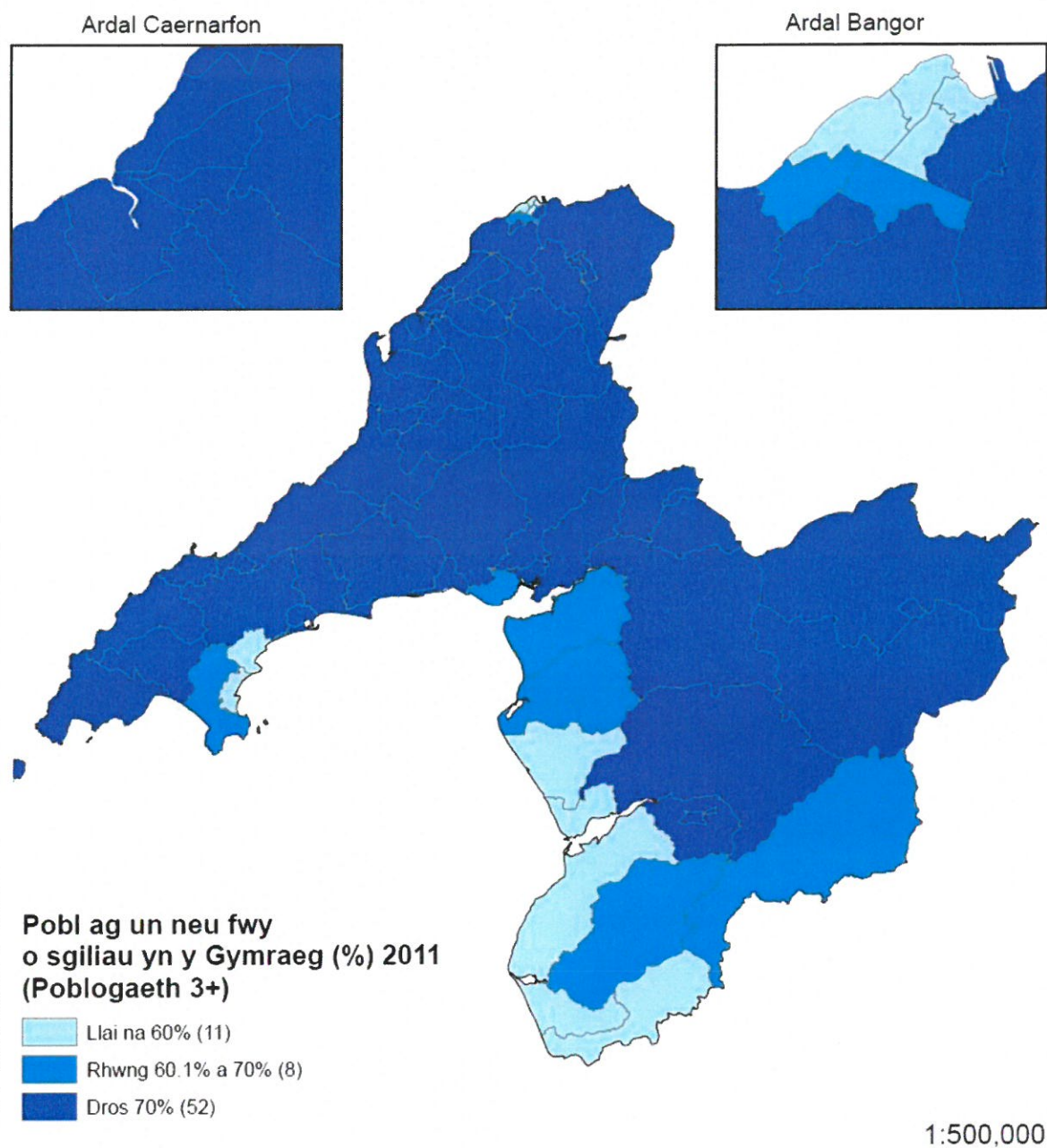
Ward	2001		2011		Newid 2001-2011		
	Nifer	%	Nifer	%	Nifer	%	
Aberdaron	807	81.5%	764	81.5%	-43	-5.3%	0.0%
Aberdyfi	585	52.8%	586	46.4%	1	0.2%	-6.4%
Abererch	1,140	81.6%	1,130	85.9%	-10	-0.9%	4.3%
Abermaw	1,297	55.2%	1,329	54.9%	32	2.5%	-0.3%
Abersoch	502	57.4%	403	52.1%	-99	-19.7%	-5.3%
Arllechwedd	955	71.5%	1,011	74.8%	56	5.9%	3.3%
Bala	1,668	86.9%	1,607	85.1%	-61	-3.7%	-1.8%
Bethel	1,219	90.6%	1,214	90.5%	-5	-0.4%	-0.1%
Bontnewydd	997	89.1%	989	87.9%	-8	-0.8%	-1.2%
Botwnnog	756	81.6%	776	80.3%	20	2.6%	-1.3%
Bowydd a Rhiw	1,498	85.1%	1,527	84.7%	29	1.9%	-0.4%
Brithdir & Llanfachreth/ Ganllwyd /Llanelltyd	1,002	73.4%	1,014	72.0%	12	1.2%	-1.4%
Bryn-crug/Llanfihangel	645	64.2%	568	60.4%	-77	-11.9%	-3.8%
Cadnant	1,862	90.9%	1,807	91.4%	-55	-3.0%	0.5%
Clynnog	623	75.6%	761	79.8%	138	22.2%	4.2%
Corris/Mawddwy	788	67.3%	838	64.4%	50	6.3%	-2.9%
Criccieth	1,271	71.8%	1,270	74.0%	-1	-0.1%	2.2%
Cwm-y-Glo	706	79.0%	771	80.4%	65	9.2%	1.4%
Deiniol	551	41.5%	557	31.0%	6	1.1%	-10.5%
Deiniolen	1,395	83.1%	1,522	83.3%	127	9.1%	0.2%
Dewi	1,141	77.3%	1,259	71.4%	118	10.3%	-5.9%
Diffwys & Maenofferen	945	87.7%	915	84.6%	-30	-3.2%	-3.1%
Dolbenmaen	886	77.2%	874	74.0%	-12	-1.4%	-3.2%
Gogledd Dolgellau	888	75.2%	838	71.4%	-50	-5.6%	-3.8%
De Dolgellau	1,142	81.2%	1,114	77.3%	-28	-2.5%	-3.9%
Dyffryn Ardudwy	928	57.4%	840	56.6%	-88	-9.5%	-0.8%
Efail-newydd/Buan	1,015	82.7%	971	78.9%	-44	-4.3%	-3.8%
Garth	555	55.9%	398	40.5%	-157	-28.3%	-15.4%
Gerlan	1,761	82.2%	1,878	82.9%	117	6.6%	0.7%
Glyder	1,187	68.1%	1,145	66.3%	-42	-3.5%	-1.8%
Groeslon	1,354	86.0%	1,437	87.0%	83	6.1%	1.0%
Harlech	1,257	66.9%	1,232	63.1%	-25	-2.0%	-3.8%
Hendre	918	67.4%	877	60.5%	-41	-4.5%	-6.9%
Hirael	875	66.6%	835	50.4%	-40	-4.6%	-16.2%
Llanaelhaearn	1,249	82.7%	1,306	80.6%	57	4.6%	-2.1%
Llanbedr	594	60.1%	646	60.8%	52	8.8%	0.7%
Llanbedrog	565	56.6%	574	58.9%	9	1.6%	2.3%
Llanberis	1,664	85.4%	1,611	82.2%	-53	-3.2%	-3.2%
Llandderfel	1,101	77.0%	1,133	77.7%	32	2.9%	0.7%
Llanengan	778	71.6%	804	69.1%	26	3.3%	-2.5%
Llangelynin	973	49.5%	893	45.4%	-80	-8.2%	-4.1%
Llanllyfni	923	79.4%	986	81.0%	63	6.8%	1.6%
Llanrug	1,564	90.3%	1,687	91.9%	123	7.9%	1.6%
Llanuwchllyn	680	84.1%	713	84.2%	33	4.9%	0.1%
Llanwnda	1,583	87.1%	1,670	87.6%	87	5.5%	0.5%
Llanystumdwy	1,548	83.2%	1,670	82.8%	122	7.9%	-0.4%
Marchog	1,846	72.0%	1,753	71.6%	-93	-5.0%	-0.4%
Menai (Bangor)	852	33.7%	984	24.0%	132	15.5%	-9.7%
Menai (Caernarfon)	1,854	89.1%	1,902	89.0%	48	2.6%	-0.1%

Morfa Nefyn	1,006	81.3%	943	79.0%	-63	-6.3%	-2.3%
Nefyn	1,088	82.8%	1,086	82.4%	-2	-0.2%	-0.4%
Ogwen	1,882	86.3%	1,970	87.4%	88	4.7%	1.1%
Peblig (Caernarfon)	2,074	94.0%	2,034	93.6%	-40	-1.9%	-0.4%
Penisarwaun	1,341	80.8%	1,360	80.0%	19	1.4%	-0.8%
Penrhyndeudraeth	1,964	82.6%	2,021	81.1%	57	2.9%	-1.5%
Pentir	1,670	72.2%	1,701	71.9%	31	1.9%	-0.3%
Penygroes	1,536	91.3%	1,576	91.2%	40	2.6%	-0.1%
Dwyrain Porthmadog	1,486	89.7%	1,475	86.8%	-11	-0.7%	-2.9%
Gorllewin Porthmadog	1,244	70.8%	1,089	63.8%	-155	-12.5%	-7.0%
Porthmadog-Tremadog	1,057	78.0%	913	75.5%	-144	-13.6%	-2.5%
Gogledd Pwllheli	1,580	86.3%	1,802	85.6%	222	14.1%	-0.7%
De Pwllheli	1,614	84.9%	1,541	84.5%	-73	-4.5%	-0.4%
Seiont	2,674	92.6%	2,650	91.1%	-24	-0.9%	-1.5%
Talysarn	1,335	77.8%	1,471	79.1%	136	10.2%	1.3%
Teigl	1,549	85.2%	1,512	83.4%	-37	-2.4%	-1.8%
Trawsfynydd	1,203	81.3%	1,219	78.5%	16	1.3%	-2.8%
Tregarth & Mynydd	1,677	78.1%	1,682	78.4%	5	0.3%	0.3%
Llandygai	617	78.2%	732	78.9%	115	18.6%	0.7%
Tudweiliog	1,577	50.3%	1,548	48.8%	-29	-1.8%	-1.5%
Tywyn	1,195	79.0%	1,319	81.6%	124	10.4%	2.6%
Waunfawr	1,585	79.1%	1,579	72.1%	-6	-0.4%	-7.0%
Y Felinheli							
Gwynedd	85,847	76.1%	86,612	73.5%	765	0.9%	-2.6%
Cymru	797,717	28.4%	787,854	26.7%	-9,863	-1.2%	-1.7%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 – KS25; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS208WA

Ar gyfer 2001 mae'r ffigwr un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg wedi'i gyfrifo drwy ddiddymu'r nifer heb unrhyw sgiliau yn y Gymraeg o'r cyfanswm poblogaeth 3+

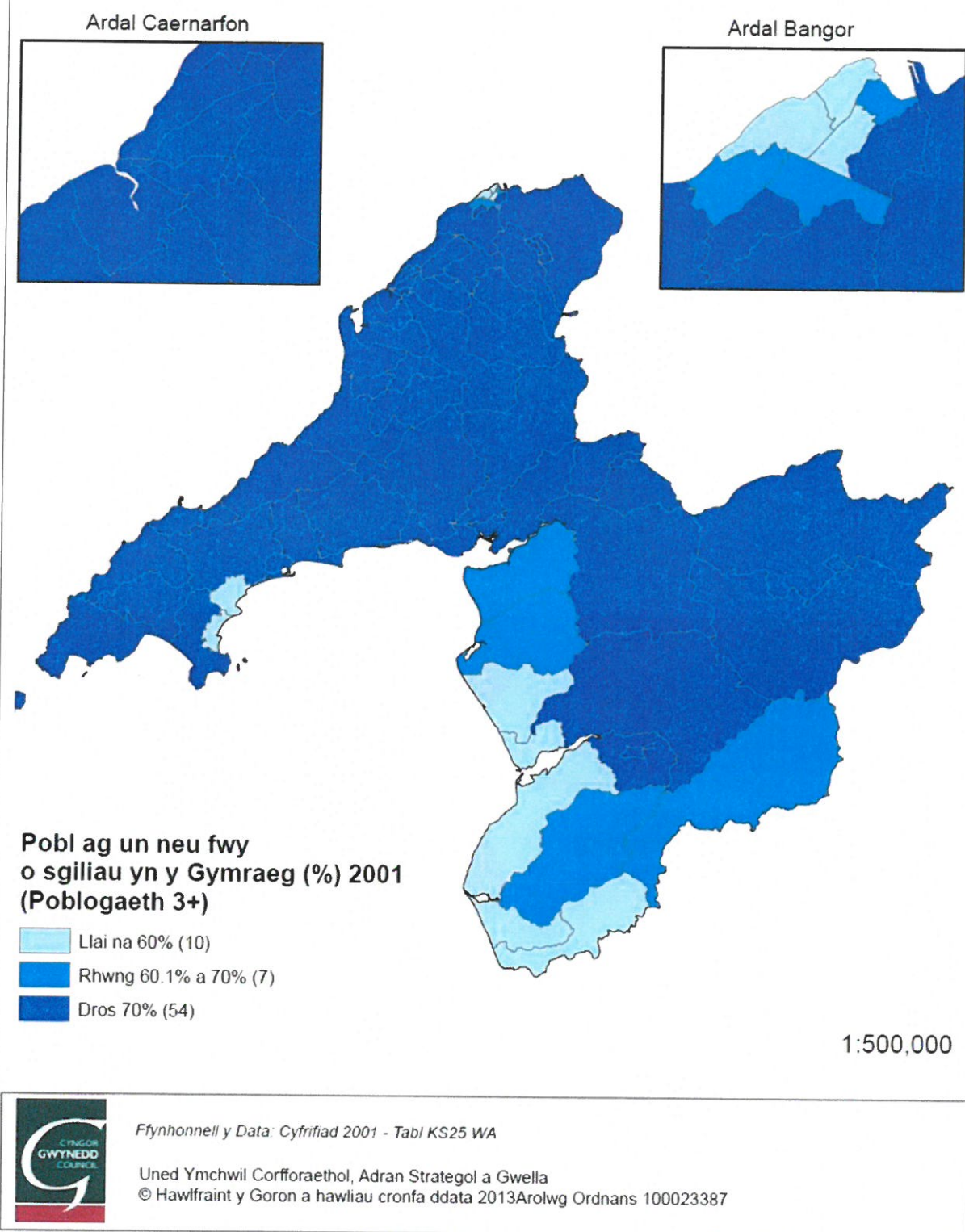
Map 5: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2011

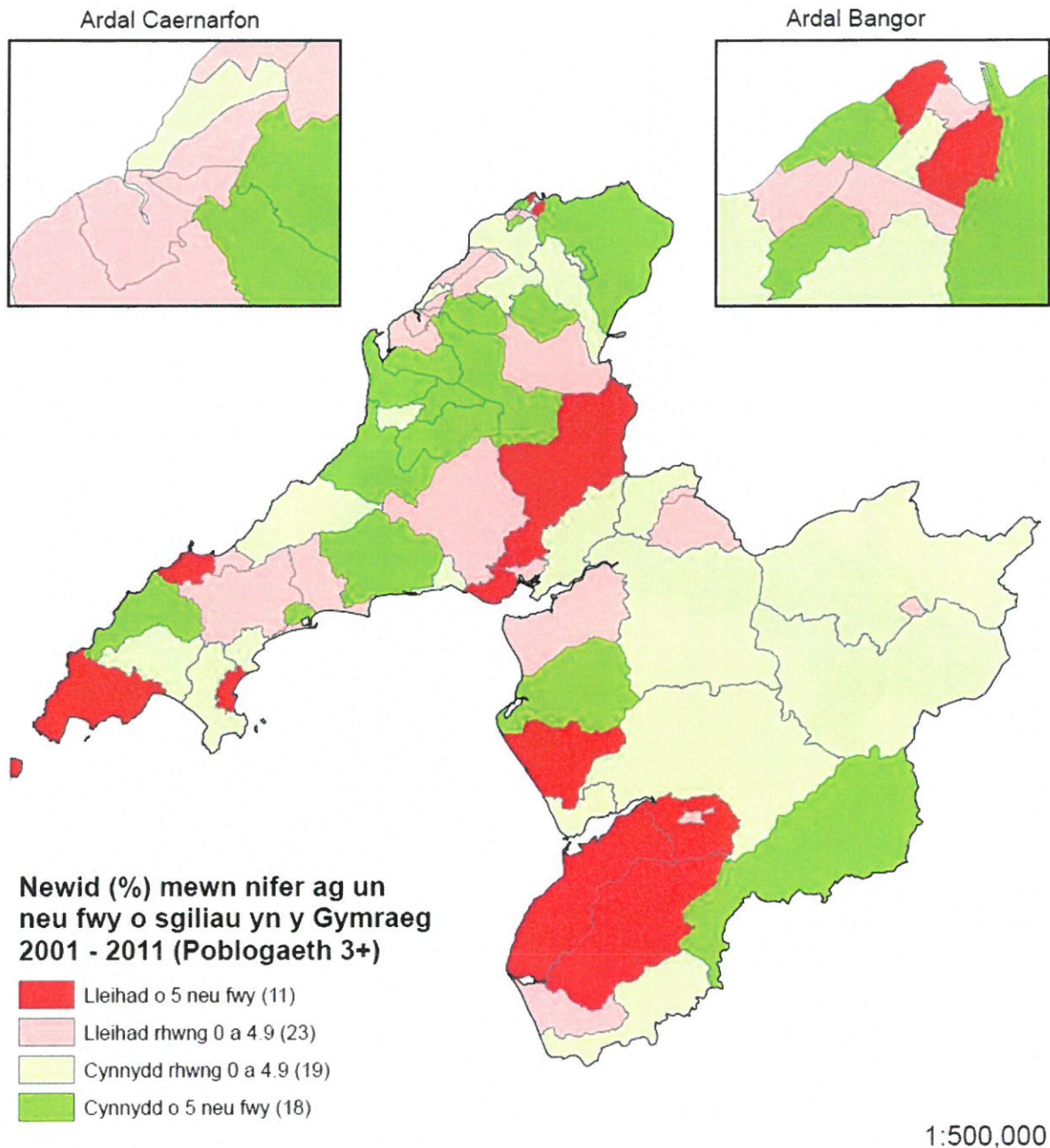
Ffynhonnell y Data: Cyfrifiad 2011 - Tabl KS208 WA

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella
© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordians 100023387

Map 6: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2001

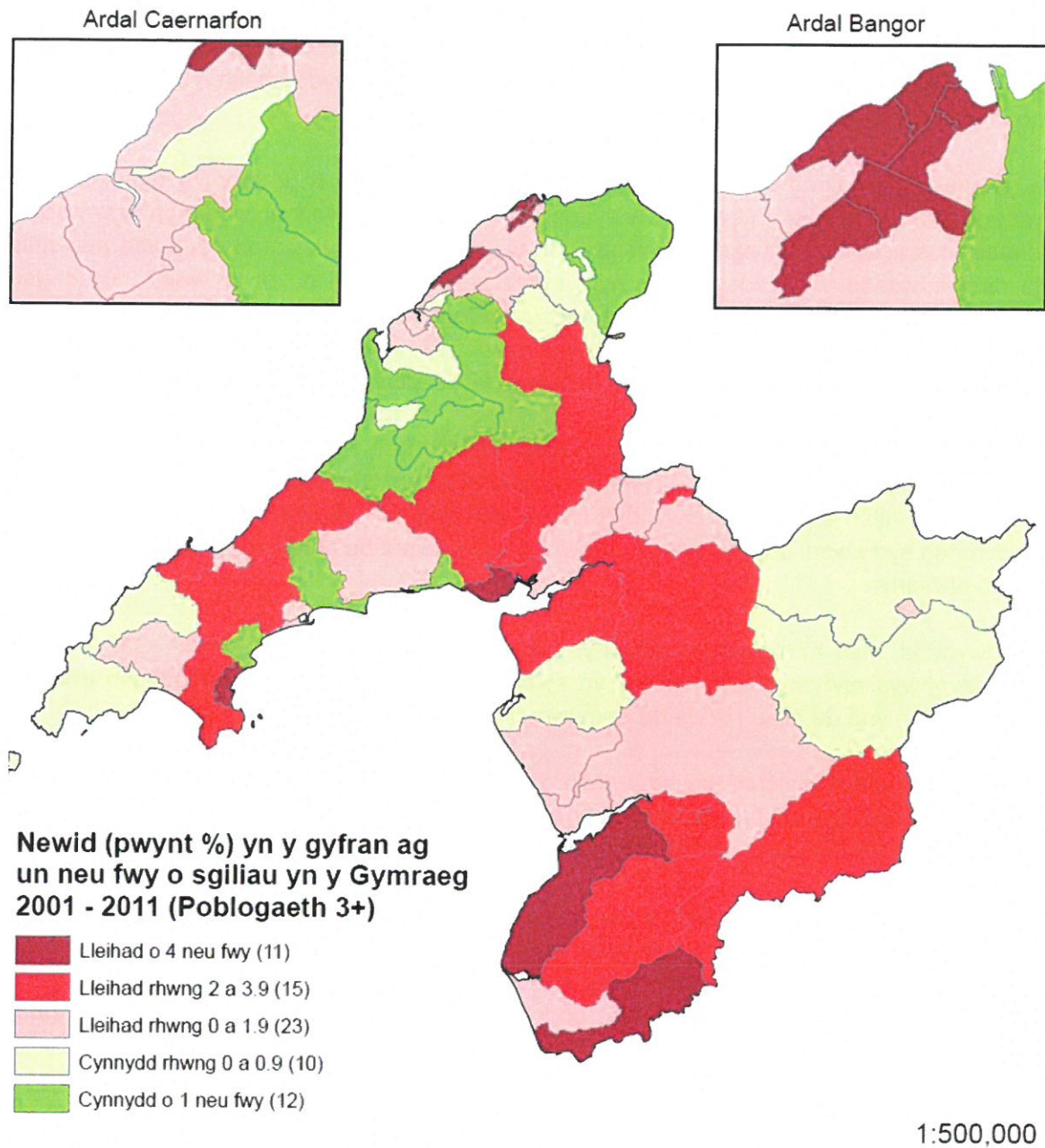
Map 7: Newid (%) yn nifer y bobl (3 oed a throsodd) ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2001-2011

Ffynhonnell y Data: Cyfrifiad 2001 - Tabl KS25; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS208WA

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella
© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordnans 100023387

Map 8: Newid (pwynt %) yng nghyfran y bobl (3 oed a throsodd) ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, fesul ward, 2001 - 2011

Ffynhonnell y Data: Cyfrifiad 2001 - Tabl KS25; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS208WA

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella
© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordians 100023387

Y Gymraeg – Effaith Mudo

Bu i boblogaeth Gwynedd gynyddu o 5,031 yn ystod y cyfnod rhwng 2001 a 2011. Yn seiliedig ar newid naturiol yn unig (h.y. genedigaethau a marwolaethau), ni fyddai poblogaeth y sir wedi tyfu dros y cyfnod yma. Felly, mae'r newid hwn yn y boblogaeth oherwydd effaith mudo - gan gynnwys mudo mewnol (oddi fewn i'r Deyrnas Unedig) a mudo o dramor.

Mae ystadegau am fudo mewnol o weddill y DU a mewnfudo o dramor yn gyfyngedig. Mae mewnfudo o dramor i'r DU yn bwnc gwleidyddol sensitif, ac yn ddiweddar mae cryn sylw wedi ei roi i sut mae mesur ei faint a'r camau naill ai sydd wedi eu cymryd yn barod neu sydd mewn llaw i wella dibynadwyedd yr ystadegau. Er hyn, mae'r prif sylw wedi ei roi ar wella'r ystadegau ar raddfa'r DU yn ei chyfanrwydd, ac nid yw'r ystadegau ar fewnfudo i Gymru o dramor yn ddibynadwy iawn nac yn debyg o fod cystal â'r ystadegau ar lefel y DU cyfan (Jones, 2012). Mae ystadegau ar lefel awdurdod lleol felly yng Nghymru yn llai dibynadwy, a dylid eu trin gyda gofal.

Drwy'r ddegawd ddiwethaf (canol 2001 i ganol 2011) mae ar gyfartaledd 5,460 o bobl bob blwyddyn wedi mewnfudo i Wynedd o weddill y DU. Crynswth y mewnfudo yw hyn. Mae pobl wedi bod yn symud allan o'r sir bob blwyddyn hefyd, ond gan fod llai wedi bod yn symud allan bob blwyddyn nag sydd wedi bod yn symud i mewn, yn gyffredinol bu mudo net positif o oddeutu 260 o bobl bob blwyddyn¹.

Yng Ngwynedd, mae mudo net negyddol yr uchaf ymysg y grŵp oedran 15-29. Gall y rhesymau am hyn gynnwys myfyrwyr llawn-amser yn symud i ffwrdd i astudio a graddedigion diweddar a phobl ifanc yn mynd du-allan i Wynedd er mwyn dilyn gyrfaedd.

Mae mudo net positif yr uchaf ymysg y grŵp oedran 45-59, gydag ar gyfartaledd oddeutu 200 yn fwy o bobl o'r grŵp oedran hwn yn symud i mewn i'r sir nag yn symud allan ohoni². Mae'n debygol mai'r brif reswm am hyn yw bod pobl yn dewis byw yng Ngwynedd wedi iddynt ymddeol.

Gan nad oes cymunedau brodorol o siaradwyr Cymraeg tramor, ag eithriad Gwladfa'r Ariannin efallai, mae'n debyg mai di-gymraeg fydd mwyafrif mawr y mewnfudwyr p'un ydynt yn dod o wledydd eraill Prydain neu o dramor. Felly, hyd yn oed petai'r nifer sy'n gallu siarad Cymraeg yn sefydlog, un canlyniad mewnfudo fyddai bod y ganran sy'n gallu siarad Cymraeg yn gostwng (Jones, 2012).

Mewnfudwyr amlwg o siaradwyr Cymraeg fyddai'r Cymry Cymraeg sy'n dychwelyd ar ôl allfudo mewn blynyddoedd blaenorol (Jones, 2012). Gan ddefnyddio data Cyfrifiad 2001 gallwn amcangyfrif bod oddeutu 1,042 o siaradwyr Cymraeg wedi mewnfudo i Wynedd yn ystod y 12 mis cyn y Cyfrifiad³, yn bennaf, mae'n debyg, myfyrwyr Cymraeg yn dychwelyd i'r Sir ar ôl astudio mewn prifysgol.

Mae'n debygol bod allfudiad net o siaradwyr Cymraeg, hynny yw, bod mwy o siaradwyr Cymraeg yn symud o Wynedd nac sy'n symud yn ôl, ond mae'n fwy anodd amcangyfrif faint o siaradwyr Cymraeg sy'n allfudo.

¹ Dadansoddiad gan Uned Ymchwil Corfforaethol, Cyngor Gwynedd o Ystadegau mudo mewnol o weddill y DU y Swyddfa Ystadegau Gwladol (SYG). Data ar gael drwy StatsCymru:

<https://statswales.wales.gov.uk/Catalogue/Population-and-Migration/Migration/Internal/MigrationBetweenWalesAndTheRestOfTheUK-by-LocalAuthority-Flow-PeriodOfChange>

² Fel yr uchod

³ Cyfrifiad 2001 – Tabl ST146. Ar sail y ganran oedd yn gallu siarad Cymraeg ymhlith y rhai dros 15 oed. Methodoleg a ddefnyddwyd yn troednodyn **Error! Bookmark not defined.**

Beth bynnag yw maint yr allfudo net, y peth arwyddocaol o ran cynaliadwyedd y Gymraeg ymhlith poblogaeth Gwynedd yw bod allfudiad net. Golyga hynny bod yn rhaid, os am gynnal niferoedd presennol y siaradwyr, atgynhyrchu (trwy drosglwyddiad iaith rhwng y cenedlaethau) neu gynhyrchu (trwy addysg) mwy o siaradwyr Cymraeg bob blwyddyn nag sy'n marw, dim ond er mwyn cadw'r ddysgl yn wastad.

Un newidyn y gellir edrych arno o ran ystadegau'r Gymraeg a mudo yw gwlad enedigol y boblogaeth o ran eu sgiliau Cymraeg. Yng Ngwynedd, roedd cyfran y boblogaeth a anwyd y tu allan i Gymru wedi cynyddu o 30.2% (35,276 o bobl)⁴ yn 2001 i 33.2% (40,425 o bobl)⁵ yn 2011.

Mae **Tabl 8** a **Thabl 9** yn dangos y nifer a chyfran o siaradwyr Cymraeg a'r nifer a chyfran sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg yn ôl gwlad enedigol yn 2001 a 2011. Fel y disgwylir, yn 2011 roedd cyfran is o boblogaeth Gwynedd a anwyd tu allan i Gymru yn gallu siarad Cymraeg (20.4%) o gymharu â'r bobl hynny a anwyd yng Nghymru (88.7%). Mae cyfran is o'r boblogaeth a anwyd tu allan i Gymru yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg (32.2%) o gymharu â'r rhai hynny a ganwyd yng Nghymru (95.0%).

Er dirywiad o ran y gyfran o siaradwyr Cymraeg, o ran niferoedd mae'r nifer sydd wedi eu geni tu allan i Gymru ond yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd wedi cynyddu o 52 person (cyfystyr â chynnydd o 0.6%) dros y 10 mlynedd ddiwethaf. O gymharu, mae'r nifer o bobl sy'n gallu siarad Cymraeg a anwyd yng Nghymru wedi lleihau o 898 o bobl (cyfystyr â lleihad o 1.3%) yn y deg mlynedd ddiwethaf, gan leihau o gyfran o 89.7% yn 2001 i gyfran o 88.7% yn 2011.

O ran y bobl hynny sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, mae'r sefyllfa yn fwy cadarnhaol. Mae'r nifer wedi cynyddu ers 2001 ymysg y rhai hynny a ganwyd yng Nghymru ynghyd â'r bobl hynny a ganwyd tu allan i Gymru. Yn wir, gwelwyd y cynnydd mwyaf yn nhermau'r gyfran o gynnydd ymysg y bobl hynny a ganwyd tu allan i Gymru, gan gynyddu o 7.0% (cyfystyr â chynnydd o 844 person).

Mae Awdurdod Addysg Gwynedd yn gweithredu polisi dwyieithog trwy holl ysgolion y sir, a dylai effaith y polisi yma fod yn un gadarnhaol o ran gallu plant a anwyd tu allan i Gymru yn y Gymraeg. Fodd bynnag, nid yw hyn wedi bod yn wir yng Ngwynedd. Yn 2011, roedd 80.9%⁶ o'r boblogaeth 3 i 15 mlwydd oed yng Ngwynedd a anwyd tu allan i Gymru yn meddu ar un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg. Mae hyn yn ostyngiad ers 2001, ble roedd y gyfran gyfatebol yn 83.5%⁷.

⁴ Cyfrifiad 2001 – Tabl KS005

⁵ Cyfrifiad 2011 – Tabl KS204EW

⁶ Cyfrifiad 2011 – Tabl DC2206WA

⁷ Cyfrifiad 2001 – Tabl TT015 & ST133

Tabl 8: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) sy'n gallu siarad Cymraeg, yn ôl gwlad enedigol, 2001 & 2011

Grŵp Oedran	2001		2011		Mewn nifer	Newid 2001-2011	
	Nifer	%	Nifer	%		Mewn nifer (%)	Mewn Pwynt Canran
Ganwyd yng Nghymru	69,714	89.7%	68,816	88.7%	-898	-1.3%	-1.0
Ganwyd tu allan i Gymru	8,132	23.2%	8,184	20.4%	52	0.6%	-2.8
Pob oedran (3+)	77,846	69.0%	77,000	65.4%	-846	-1.1%	-3.6

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl CT009; Cyfrifiad 2011 - Tabl DC2206WA

Tabl 9: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) sydd ag un neu fwy o sgiliau yn y Gymraeg, yn ôl gwlad enedigol, 2001 & 2011

Grŵp Oedran	2001		2011		Mewn nifer	Newid 2001-2011	
	Nifer	%	Nifer	%		Mewn nifer (%)	Mewn Pwynt Canran
Ganwyd yng Nghymru	73,760	94.9%	73,681	95.0%	-79	-0.1%	0.1%
Ganwyd tu allan i Gymru	12,087	34.4%	12,931	32.2%	844	7.0%	-2.2%
Pob oedran (3+)	85,847	76.1%	86,612	73.5	765	0.9%	-2.6%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 – Tabl CT006; Cyfrifiad 2011 - Tabl DC2206WA

Addysg

Y Ddarpariaeth Blynnyddoedd Cynnar

Ers mis Medi 2004, mae pob plentyn 3 oed wedi cael y cynnig o addysg hanner amser am ddim. Gall yr addysg honno gael ei ddarparu un ai mewn ysgol a gynhelir neu mewn lleoliadau a gyllidir (Jones, 2012, Tud 64).

Addysg Cynradd ac Uwchradd

Mae cymharu'r canrannau a aseswyd mewn Cymraeg ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 1 / Cyfnod Sylfaen â'r ganran a aseswyd mewn Cymraeg ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 2 yn rhoi mesur o gysondeb dilyniant cyfrwng dysgu trwy flynyddoedd yr ysgol gynradd gan mai diwedd Blwyddyn 6 yw diwedd Cyfnod Allweddol 2 (Jones, 2012, Tud 66).

Fel y gwelir o **Ffigwr 2**, mae dilyniant ieithyddol trwy addysg gynradd yn dda yng Ngwynedd. Er nad union yr un plant fyddai wedi bod yn yr ysgol, mae'n debyg oherwydd mudo, ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 2 yn 2013 aseswyd 99.2%. Gallwn ystyried hyn fel arwydd bod bron yr holl blant sy'n dysgu Cymraeg fel iaith gyntaf ym Mlwyddyn 2 yn parhau i ddysgu Cymraeg fel iaith gyntaf hyd at ddiwedd eu hamser yn yr ysgol gynradd.

Fodd bynnag, mae'r dilyniant ieithyddol yma yn dirywio wrth i ddisgyblion drosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd. Yng Ngwynedd ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 3 yn 2013 aseswyd 82.5%, sy'n cymharu â 99.6% a aseswyd ar ddiwedd Cyfnod Allweddol 2 tair blynedd ynghynt yn 2010. Mae hyn yr un duedd a welir ledled Cymru.

Yn Ionawr 2013 roedd 67.3% o ddisgyblion yng Ngwynedd yn rhugl yn y Gymraeg tra bod 24.4% yn siarad Cymraeg ond ddim yn rhugl a 7.9% ddim yn gallu siarad Cymraeg, fel y gwelir yn **Nhabl 12**.

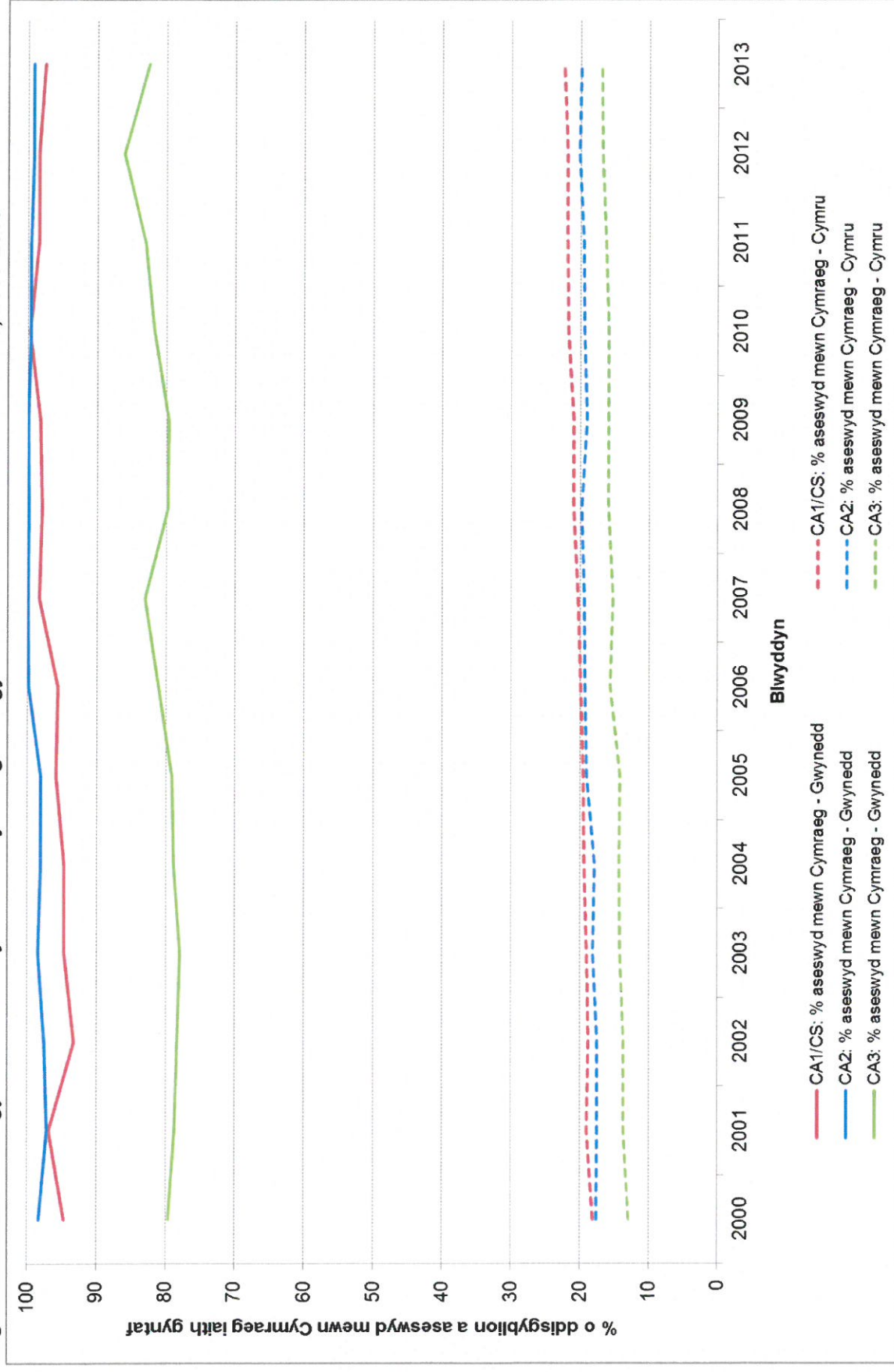
Mae'r ffigyrau yma ar gyfer disgyblion sydd yn cael eu haddysgu yng Ngwynedd gan yr awdurdod addysg leol ac felly ddim yn cynnwys plant sydd yn byw yn y sir ond sydd yn cael eu haddysgu tu allan i'r Sir na phlant mewn ysgolion annibynnol preifat. Mae'r ffigyrau hefyd yn cynnwys ychydig o blant sydd yn byw tu allan i Wynedd ond sydd yn cael eu haddysgu mewn ysgol awdurdod addysg Gwynedd. Rhaid nodi ar gyfer yr ystadegau yma bod y data yn bennaf yn cynrychioli canfyddiadau rhieni o ruglder eu plentyn ac felly ni fydd o angenrheidrwydd yr un fath a'r gallu a ddangosir gan ddisgybl yn eu gwaith ysgol.

Tabl 12: Disgyblion yn siarad Cymraeg yng Ngwynedd, 2012/13

	Pob Ysgol		Cynradd		Uwchradd	
	Nifer	%	Nifer	%	Nifer	%
Pob disgybl	14,618		7,273		7,345	
Yn siarad Cymraeg yn rhugl	9,832	67.3	4,553	62.6%	5,279	71.9%
Yn siarad Cymraeg ond ddim yn rhugl	3,564	24.4	1,829	25.1%	1,735	23.6%
Ddim yn gallu siarad Cymraeg	1,153	7.9	850	11.7%	303	4.1%
Dim gwybodaeth	69	0.5	41	0.6%	28	0.4%

Ffynhonnell: Cyfrifiad Lefel Disgyblion Ysgolion Blynyddol

Ffigwr 2: Canran o ddisgyblion a aseswyd mewn Cymraeg iaith gyntaf ar ddiwedd CA1/CS/CA2/CA3, 2000-2013

Ffynhonnell: Asesiadau'r Cwricwlwm Cenedlaethol

Iechyd a Lles

Mae **Tabl 13** a **Thabl 14** yn dangos iechyd cyffredinol siaradwyr Cymraeg yng Ngwynedd ynghyd â'r nifer a chyfran o siaradwyr Cymraeg yn y Sir sydd â phroblem iechyd neu anabledd hirdymor, a'r newid sydd wedi bod rhwng 2001 a 2011.

Yn 2011 roedd 83.1% (64,020 o bobl) o'r boblogaeth 3+ oedd yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd yn datgan bod eu hiechyd yn dda neu dda iawn tra bod 12.5% yn datgan iechyd gweddol a 4.4% yn datgan iechyd gwael neu wael iawn. Ers 2001 mae iechyd cyffredinol y boblogaeth 3+ sy'n siarad Cymraeg yng Ngwynedd wedi gwella, gyda chynnydd o 14.1% yn y nifer yn datgan iechyd da neu dda iawn.

Mae cyfran uwch o'r boblogaeth sy'n gallu siarad Cymraeg (83.1%) yn nodi bod ganddynt iechyd da neu dda iawn o gymharu â'r boblogaeth gyfan (81.1%) yng Ngwynedd yn 2011.

Tabl 13: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd yn ôl iechyd cyffredinol, 2001 & 2011

Iechyd Cyffredinol	2001		2011		Newid 2001-2011		
	Nifer	%	Nifer	%	Mewn nifer	Mewn nifer (%)	Mewn Pwynt Canran
Iechyd da neu dda iawn	56,112	72.1%	64,020	83.1%	7,908	14.1%	11.0%
Iechyd gweddol	15,268	19.6%	9,630	12.5%	-5,638	-36.9%	-7.1%
Iechyd gwael neu wael iawn	6,466	8.3%	3,350	4.4%	-3,116	-48.2%	-3.9%
Pob oedran (3+)	77,846		77,000		-846	-1.1%	

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 – Tabl TT039; Cyfrifiad 2011 – Tabl DC3202WA

Roedd bron i un rhan o bump (19.1%) o'r boblogaeth 3+ oedd yn gallu siarad Cymraeg yn 2011 yn nodi bod ganddynt broblem iechyd neu anabledd tymor hir sydd yn gyfran ychydig yn is na phoblogaeth gyfan Gwynedd (20.5%) ac sydd yr un tuedd a deng mlynedd yn ddiweddarach.

Tabl 14: Nifer a chyfran y bobl (3 oed a throsodd) yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd yn ôl problem iechyd tymor-hir neu anabledd, 2001 & 2011

Problem iechyd neu anabledd tymor-hir	2001		2011		Newid 2001-2011		
	Nifer	%	Nifer	%	Mewn nifer	Mewn nifer (%)	Mewn Pwynt Canran
Gyda phroblem iechyd neu anabledd tymor hir	14,796	19.0%	14,719	19.1%	-77	-0.5%	0.1%
Heb broblem iechyd neu anabledd tymor hir	63,050	81.0%	62,281	80.9%	-796	-1.2%	-0.1%
Pob oedran (3+)	77,846		77,000		-846	-1.1%	

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 – Tabl TT039; Cyfrifiad 2011 – Tabl DC3202WA

Y gweithle a'r economi

Y gweithle a'r gweithlu

Fel unigolion rydym yn treulio cyfran sylweddol o'n hamser yn y gwaith, felly'r gweithle yw un o'r meysydd allweddol sy'n pennu pa iaith y mae pobl yn ei defnyddio. Bu i nifer sylweddol o ymatebwyr yr ymgynghoriad Llywodraeth Leol ar y strategaeth *iaith fyw: iaith byw - Strategaeth y Gymraeg 2012-17* gytuno "bod gan y gweithle rôl allweddol o ran ennyn hyder ymhlith siaradwyr Cymraeg i ddefnyddio'r iaith mewn agweddau eraill ar eu bywydau... a bod datblygu statws yr iaith yn y gweithle yn bwysig o safbwynt pwysleisio gwerth addysg cyfrwng Cymraeg" (Llywodraeth Cymru, 2012, Tud 37).

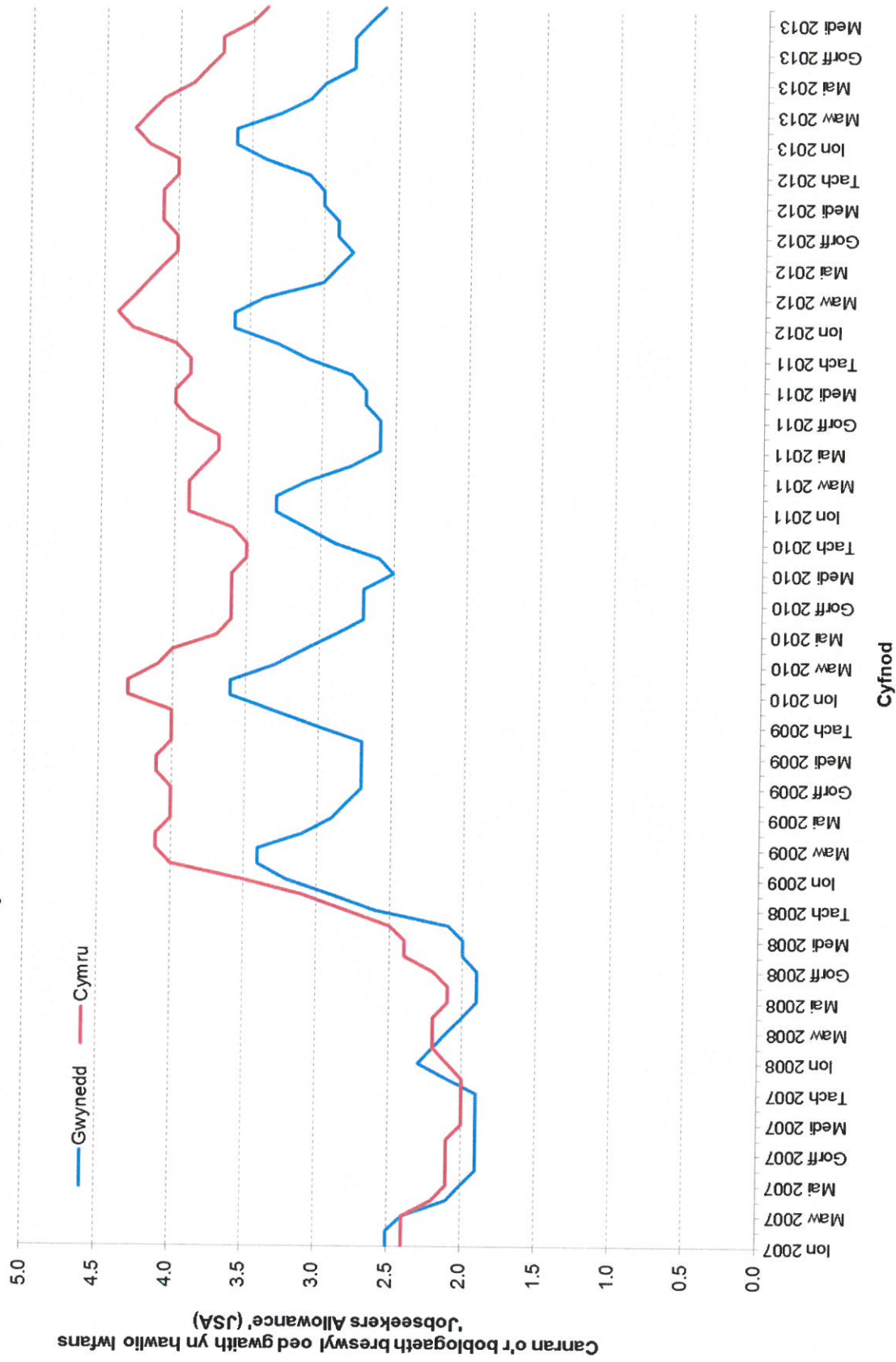
Gall "nifer o wahanol ffactorau ddylanwadu ar y defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle gan gynnwys arferion sydd wedi hen ennill eu plwyf lle ffafrir defnydd o'r Saesneg; materion yn gysylltiedig â gallu yn y Gymraeg, a rhesymau sefydliadol megis y ffaith nad oes digon o gymorth gan sefydliadau i gefnogi defnydd o'r iaith; a'r graddau y mae diwylliant y sefydliad yn hwyluso neu'n hybu'r defnydd o'r Gymraeg" (Ibid. Tud 38).

Yn 2012⁸, roedd 73.8% (54,400 o bobl) o boblogaeth oed gweithio (16-64 mlwydd oed) yng Ngwynedd yn economaidd weithgar o gymharu â 73.5% yng Nghymru a 76.8% yn y Deyrnas Unedig. O'r rhai economaidd weithgar mae 94.1% (51,200 o bobl) mewn gwaith sydd yn gyfran ychydig yn uwch na Chymru (91.5%) a'r Deyrnas Unedig (92.0%).

Mae gwybodaeth fisol gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol (ONS) o ran y nifer o hawlwydwr lwfans 'Jobseekers Allowance' yn ddangosydd o ddiweithdra ymysg y boblogaeth breswyl mewn ardal. Mae **Ffigwr 3** yn dangos y newid yn y gyfran o bobl oed gwaith sydd yn hawlio'r lwfans JSA yng Ngwynedd a ledled Cymru ers Ionawr 2007 hyd at y cyfnod diweddaraf o Hydref 2013. Er bod y duedd o ran diweithdra yng Ngwynedd yn dilyn yr un duedd a welir ledled Cymru, mae'r gyfran ddiweithdra ychydig yn is yn y Sir o gymharu â chyfran Cymru, gyda chyfran o hawlwydwr JSA Gwynedd yn Hydref 2013 yn 2.6% o gymharu â 3.4% yng Nghymru. Ar y cyfan, mae'r nifer o hawlwydwr JSA yng Ngwynedd ym mis Hydref 2013 yn 4.3% yn uwch na'r ffigwr ar gyfer Ionawr 2007.

⁸ ONS Annual Population Survey, Jan 2012 – Dec 2012

Ffigur 3: Lefelau diweithdra, Ionawr 2007 – Hydref 2013

Ffynhonnell: ONS Cyfrif Hawlwyr

Diwydiant & Galwedigaethau Cyflogaeth

Bydd dosbarthiad y siaradwyr Cymraeg yn ôl diwydiant a galwedigaethau mewn ardal yn adlewyrchu'r mathau o gyfleoedd gwaith sy'n bodoli iddynt ac mae **Tabl 15** a **Tabl 16** yn dangos strwythur diwydiant a galwedigaethau Ynys Môn yn ôl Cyfrifiad 2011.

Yn gyffredinol mae Gwynedd o ran diwydiant yn ddibynol ar y sector gyhoeddus (sef Gweinyddiaeth gyhoeddus ac amddiffyn; nawdd cymdeithasol gorfodol; addysg; iechyd pobl a gweithgareddau gwaith cymdeithasol) gyda 33.6% o bob preswlydd arferol 16+ oed mewn cyflogaeth yn gweithio yn y secotr gyhoeddus yn 2011 o gymharu a 32.4% yn Gymru gyfan.

Sector cyflogaeth bwysig arall yng Ngwynedd yw'r sector amaethyddiaeth, egni a dŵr gyda 6.2% o weithwyr yn gweithio yn y sector yma yn 2011 o gymharu â 3.8% yn Gymru gyfan.

Mae 68.2% o'r preswylwyr arferol 16+ oed sydd mewn cyflogaeth yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd. O'r rhain, mae'r cyfrannau yn gweithio ym mhob diwydiant yn debyg iawn i'r darlun cyffredinol yn y Sir fel y gwelir o **Ffigwr 4**.

Tabl 15: Diwydiant cyflogaeth a siaradwyr Cymraeg, 2011

Diwydiant	Gwynedd				Cymru	
	Nifer	%	Yn siarad Cymraeg		%	% yn siarad Cymraeg
			Nifer	%		
Pob preswlydd arferol 16+ oed mewn cyflogaeth	54,523		37,186			
A, B, D, E Amaethyddiaeth, egni a dŵr	3,406	6.2%	2,826	7.6%	3.8%	6.7%
C Gweithgynhyrchu	3,183	5.8%	2,045	5.5%	10.5%	6.3%
F Adeiladu	5,227	9.6%	3,876	10.4%	8.2%	8.1%
G Masnach manwerthu a chyfanwerthu; atgyweirio cerbydau modur a beiciau modur	7,877	14.4%	4,978	13.4%	15.6%	13.4%
H Trafnidiaeth a storio	1,856	3.4%	1,271	3.4%	3.9%	3.1%
I Llety a gweithgareddau gwasanaeth bwyd	5,358	9.8%	2,954	7.9%	6.2%	6.0%
J Gwybodaeth a chyfathrebu	1,068	2.0%	706	1.9%	2.3%	2.2%
K Gweithgareddau ariannol ac yswiriant	617	1.1%	448	1.2%	3.0%	2.2%
L Gweithgareddau eiddo tiriog	632	1.2%	421	1.1%	1.3%	1.1%
M Gweithgareddau proffesiynol, gwyddonol a thechnegol	1,998	3.7%	1,225	3.3%	4.3%	4.0%
N Gweithgareddau gweinyddol a gwasanaethau cymorth	1,896	3.5%	1,187	3.2%	4.0%	2.8%
O Gweinyddiaeth gyhoeddus ac amddiffyn; nawdd cymdeithasol gorfodol	3,496	6.4%	2,706	7.3%	7.9%	8.8%
P Addysg	6,861	12.6%	5,048	13.6%	10.1%	16.2%
Q Iechyd pobl a gweithgareddau gwaith cymdeithasol	7,977	14.6%	5,504	14.8%	14.4%	14.0%
R, S, T, U Arall	3,071	5.6%	1,991	5.4%	4.6%	5.1%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011 - Tabl DC6110EW & Tabl DC2611WA

O ran galwedigaethau ceir y gyfran uchaf o weithwyr Gwynedd yn gweithio mewn galwedigaethau crefftau medrus (16.9%) wedi'i ddilyn gan alwedigaethau proffesiynol (15.8%). Mae'r gyfran isaf o weithwyr yn weithredwyr prosesau, offer a pheiriannau (6.9%) neu yn gweithio mewn galwedigaethau gwerthu a gwasanaethau cwsmeriaid (7.8%).

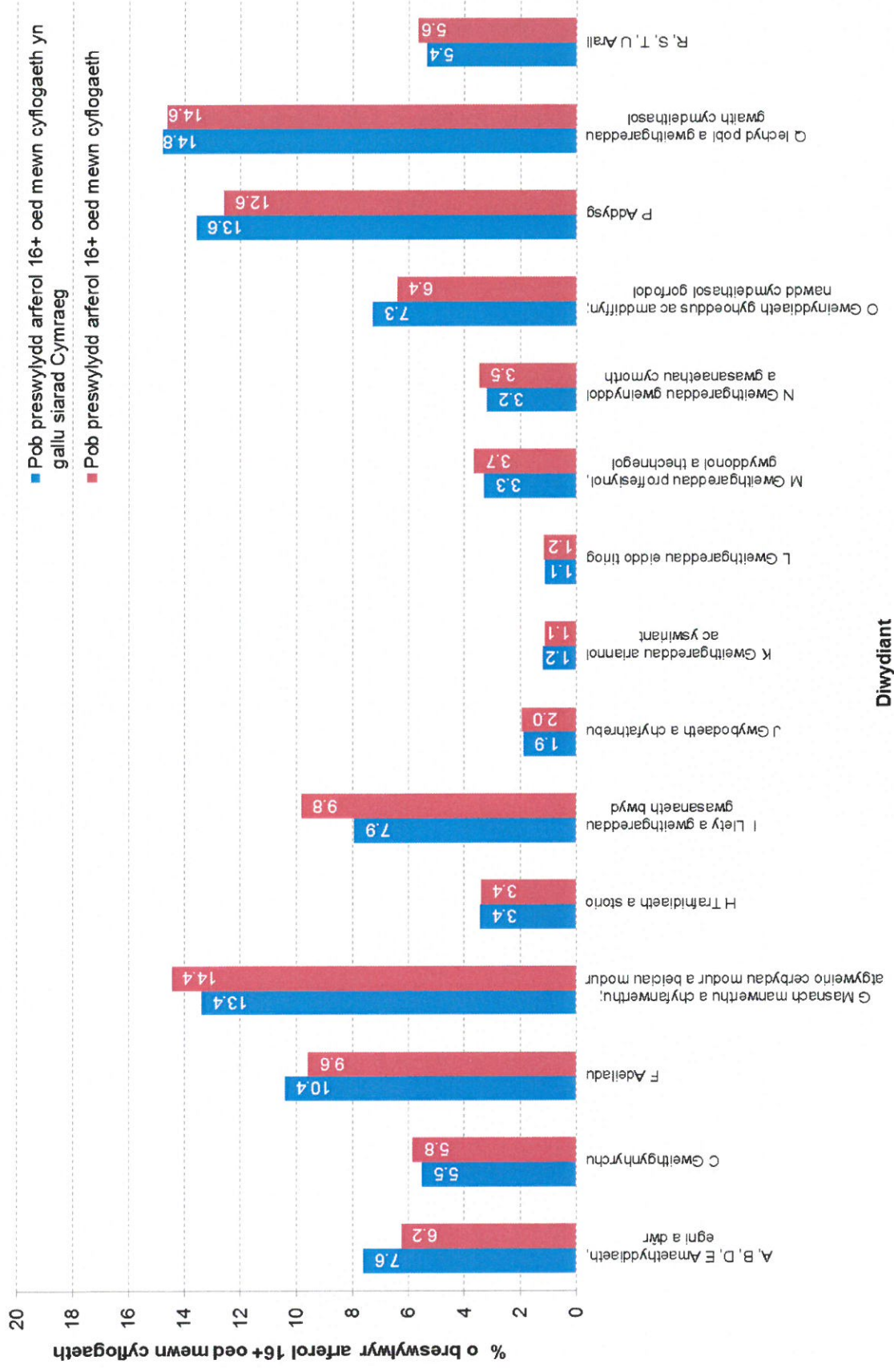
Unwaith eto ceir y cyfrannau tebyg o weithwyr sy'n siarad Cymraeg yn gweithio yng ngalwedigaethau o gymharu â'r darlun cyffredinol ar gyfer pob gweithiwr fel y gwelir o **Ffigwr 5**.

Tabl 16: Galwedigaethau a siaradwyr Cymraeg, 2011

Galwedigaeth	Gwynedd				Cymru	
	Nifer	%	Yn siarad Cymraeg		%	% yn siarad Cymraeg
			Nifer	%		
Pob preswlydd arferol 16+ oed mewn cyflogaeth	54,523		37,186			
1. Rheolwyr, cyfarwyddwyr ac uwch swyddogion	5,643	10.3%	3,018	8.1%	9.3%	7.6%
2. Galwedigaethau proffesiynol	8,634	15.8%	5,796	15.6%	15.8%	19.9%
3. Galwedigaethau proffesiynol a thechnegol cyswllt	5,102	9.4%	3,368	9.1%	10.8%	10.6%
4. Galwedigaethau gweinyddol ac ysgrifenyddol	4,867	8.9%	3,548	9.5%	11.1%	10.4%
5. Galwedigaethau crefftau medrus	9,192	16.9%	6,754	18.2%	13.5%	15.4%
6. Gofalu, hamdden a galwedigaethau gwasanaethau eraill	6,329	11.6%	4,691	12.6%	10.5%	11.9%
7. Galwedigaethau gwerthu a gwasanaethau cwsmeriaid	4,241	7.8%	2,706	7.3%	9.0%	7.9%
8. Gweithredwyr prosesau, offer a pheiriannau	3,758	6.9%	2,734	7.4%	8.1%	6.1%
9. Galwedigaethau elfennol	6,757	12.4%	4,571	12.3%	11.9%	10.1%

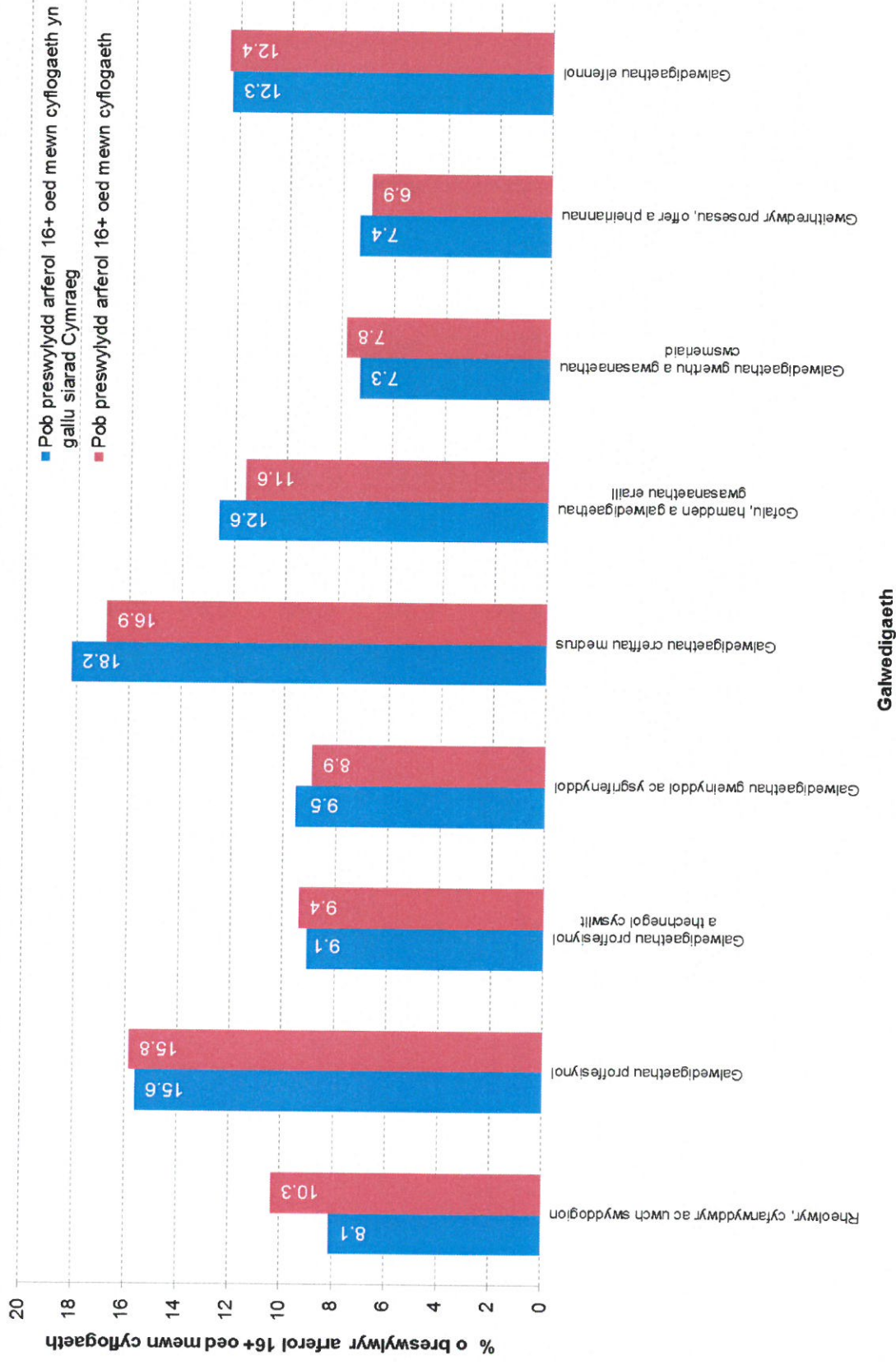
Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011 - Tabl DC6112EW & Tabl DC2612EW

Ffigwr 4: Diwydiant cyflogaeth yng Ngwynedd, 2011

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011 - Tabl DC2611WA

Ffigur 5: Galwedigaethau cyflogaeth yng Ngwynedd, 2011

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011 - Tabl DC612EW

Dosbarthiad Economaidd-gymdeithasol (NS-Sec)

Mae Dosbarthiad Economaidd-gymdeithasol (NS-SEC) yn dynodi sefyllfa economaidd-gymdeithasol ar sail galwedigaeth ac mae'n un o ddosbarthiadau safonol y Swyddfa Ystadegau Gwladol.

Er mwyn pennu categori NS-SEC i unigolyn, caiff teitl ei alwedigaeth ei gyfuno â gwybodaeth am ei statws cyflogaeth, p'un a yw'n gyflogedig neu'n hunangyflogedig a ph'un a yw'n goruchwyllo gweithwyr cyflogedig eraill. Caiff myfyrwyr sydd mewn addysg amser llawn eu cofnodi yn y categori 'myfyriwr mewn addysg amser llawn' p'un a ydynt yn gweithio ai peidio.

Tabl 17: Cymwysterau a siaradwyr Cymraeg, 2011

Galwedigaeth	Gwynedd				Cymru	
	Nifer	%	Yn siarad Cymraeg		%	% yn siarad Cymraeg
			Nifer	%		
Pob preswilydd arferol 16+ oed	100,923		61,965			
1. Galwedigaethau rheoli uwch, gweinyddol a phroffesiynol	7,038	7.0%	3,765	6.1%	7.6%	7.6%
2. Galwedigaethau rheoli is, gweinyddol a phroffesiynol	19,968	19.8%	12,753	20.6%	19.4%	23.0%
3. Galwedigaethau canolraddol	9,965	9.9%	6,709	10.8%	12.1%	11.8%
4. Cyflogwyr bach a gweithwyr hunangyfrif	13,696	13.6%	8,048	13.0%	9.5%	11.1%
5. Galwedigaethau goruchwyllo is a thechnegol	7,581	7.5%	4,950	8.0%	8.3%	7.1%
6. Galwedigaethau lled-arferol	15,160	15.0%	10,238	16.5%	16.0%	13.5%
7. Galwedigaethau arferol	11,238	11.1%	7,759	12.5%	13.3%	10.1%
8. Erioed wedi gweithio a di-waith am gyfnod hir	4,854	4.8%	2,903	4.7%	5.8%	4.0%
Heb ei ddosbarthu (Myfyriwr amser llawn)	11,423	11.3%	4,840	7.8%	8.1%	11.9%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011 - Tabl DC2613WA

Cymwysterau

Fel y gwelir o **Dabl 18**, yn gyffredinol mae poblogaeth breswyl 16+ mlwydd oed yng Ngwynedd yn fwy cymwysedig na Chymru gyfan gyda chyfran uwch (40.9%) yn meddu a chymwysterau lefel 3 neu uwch o gymharu â chyfran Cymru (36.8%)

Tabl 18: Cymwysterau a siaradwyr Cymraeg, 2011

Galwedigaeth	Gwynedd				Cymru	
	Nifer	%	Yn siarad Cymraeg		%	% yn siarad Cymraeg
			Nifer	%		
Pob preswlydd arferol 16+ oed	100,923		61,965			
Dim cymwysterau	23,365	23.2%	14,963	24.1%	25.9%	20.2%
Cymwysterau Lefel 1	11,889	11.8%	7,984	12.9%	13.3%	11.6%
Cymwysterau Lefel 2	16,238	16.1%	11,225	18.1%	15.7%	18.1%
Prentisiaeth	3,783	3.7%	2,466	4.0%	3.9%	3.4%
Cymwysterau Lefel 3	14,638	14.5%	7,826	12.6%	12.3%	13.7%
Cymwysterau Lefel 4 ac uwch	26,673	26.4%	15,467	25.0%	24.5%	30.2%
Cymwysterau eraill	4,337	4.3%	2,034	3.3%	4.3%	2.8%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011 - Tabl DC2501Wala

Nodyn:

Dim Cymwysterau: Dim cymwysterau academiaidd na phroffesiynol

Cymwysterau Lefel 1: 1-4 Lefel O/TAU/TGAU (unrhyw radd), Lefel Mynediad, Diploma Sylfaen, NVQ lefel 1, GNVQ Sylfaen, Sgiliau Sylfaenol/Allweddol

Cymwysterau Lefel 2: 5+ Lefel O (wedi pasio)/TAU (Gradd 1)/TGAU (Graddau A-C), Tystysgrif Ysgol, 1 Lefel A/ 2-3 Lefel AS/VCE, Diploma Canolradd/Uwch, Diploma Canolradd Bagloriaeth Cymru, NVQ lefel 2, GNVQ Canolradd, City and Guilds Craft, Diploma Cyntaf/Cyffredinol BTEC, Diploma RSA Prentisiaeth*

Cymwysterau Lefel 3: 2+ Lefel A/VCE, 4+ Lefel AS, Tystysgrif Ysgol Uwch, Diploma Uwch, Diploma Uwch Bagloriaeth Cymru, NVQ Lefel 3; GNVQ Uwch, Crefft Uwch City and Guilds, ONC, OND, BTEC Cenedlaethol, Diploma Uwch RSA

Cymwysterau Lefel 4+: Gradd (er enghraifft BA, BSc), Gradd Uwch (er enghraifft MA, PhD, TAR), NVQ Lefel 4-5, HNC, HND, Diploma Uwch RSA, Lefel Uwch BTEC, Gradd sylfaen (Gogledd Iwerddon), Cymwysterau proffesiynol (er enghraifft addysgu, nyrsio, cyfrifyddiaeth)

Cymwysterau eraill: Cymwysterau Galwedigaethol/Cysylltiedig â Gwaith, Cymwysterau Tramor (Heb eu nodi/lefel yn anhysbys).

Incwm

Yn 2013 roedd incwm aelwyd canolrif yng Ngwynedd (£22,111) yn 11.2% yn is na'r ffigwr i Gymru (£24,909) a 19.6% yn llai na'r ffigwr i Brydain Fawr (£27,512).

Ar gyfer yr un cyfnod roedd incwm aelwyd chwartel isaf Gwynedd (£12,237) yn 21.5% yn is na'r ffigwr i Gymru (£15,597) a 28.1% yn is na'r ffigwr i Brydain Fawr (£17,024).

Tabl 19: Incymau Aelwydydd Canolrif a Chwartel Isaf, 2013

	Gwynedd	Cymru	Prydain Fawr
Incwm aelwyd canolrif	£22,111	£24,909	£27,512
% o Brydain Fawr	80.4%	90.5%	100%
Incwm aelwyd chwartel isaf	£12,237	£15,597	£17,024
% o Brydain Fawr	71.9%	91.6%	100%

Ffynhonnell: CACI Paycheck 2013

Dengys **Map 9** incymau canolrif aelwyd ar lefel ward yng Ngwynedd ar gyfer 2013. Yn ystod 2013, gwelwyd yr incwm canolrif aelwyd isaf o £17,701 yn ward Peblig yn Caernarfon tra gwelir y ffigwr uchaf o £29,345 yn ward Pentir.

O ran incymau chwartel isaf aelwydydd (**Map 10**) gwelwyd yr isafswm o £9,849 hefyd yn ward Peblig yng Nghaernarfon a'r uchafswm o £15,716 yn ward Penisarwaun.

Y trothwy incwm isel a ddefnyddir rhan amlaf yw incwm aelwyd sydd yn 60% neu lai o'r incwm aelwyd canolrif Brydeinig yn y flwyddyn honno. O ystyried ffigyrau yn **Nhabl 20**, roedd dros traean o aelwydydd Gwynedd (37.3%) o dan 60% canolrif Prydain Fawr yn 2013.

Tabl 20: Nifer a chanran o aelwydydd yn ôl ardal o dan 60% incwm aelwyd canolrif Prydain Fawr, 2013

Ardal	Cyfanswm Aelwydydd	Aelwydydd o dan 60% o ganolrif Prydain Fawr	
		Nifer	%
Gwynedd	53,297	19,895	37.3%
Cymru	1,332,201	368,119	27.6%
Prydain Fawr	26,323,250	6,222,620	23.6%

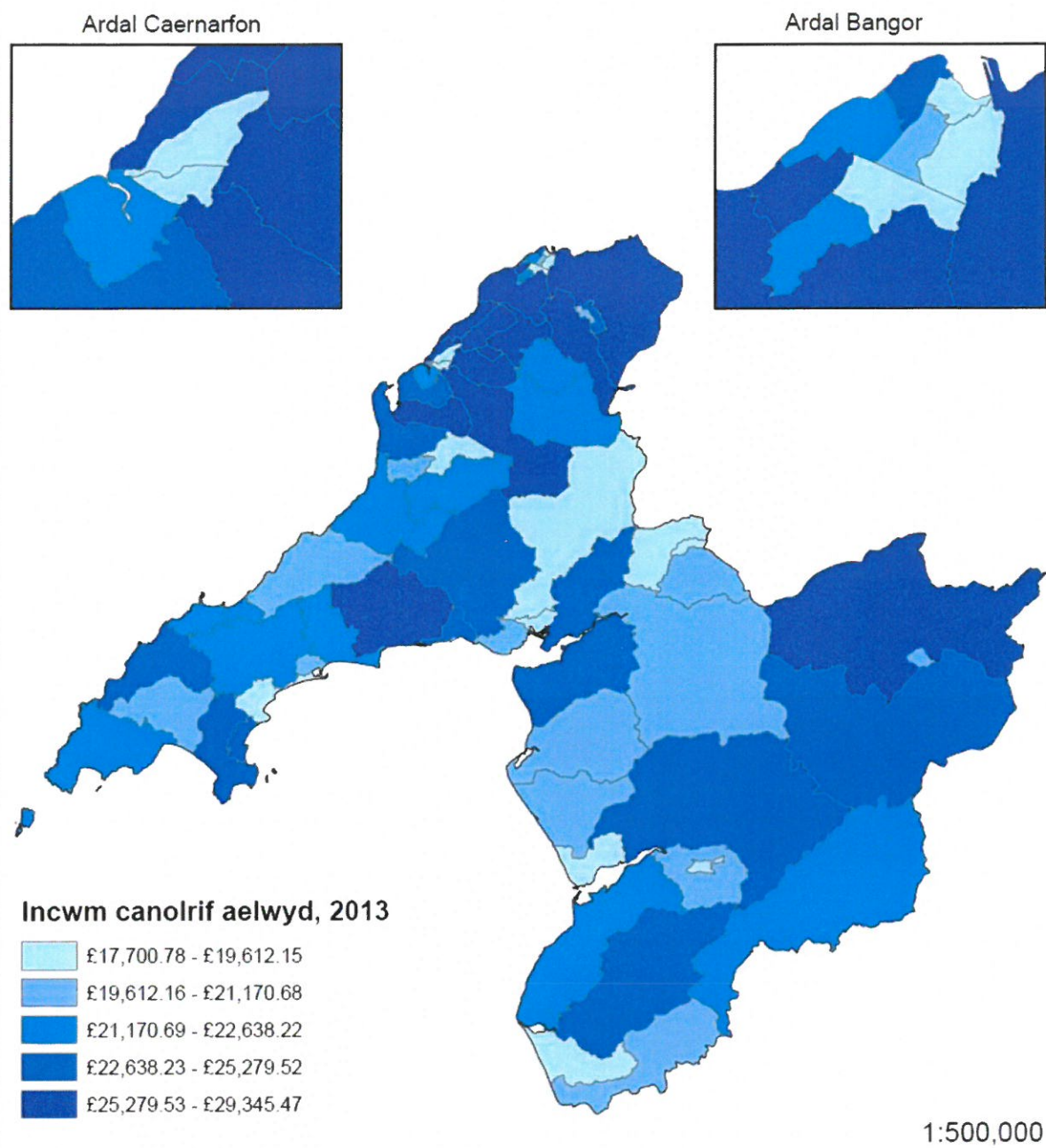
Ffynhonnell: CACI Paycheck 2013

Mae

Map 11: Canran o aelwydydd ag incwm aelwyd sydd yn 60% neu lai o'r incwm aelwyd canolrif Brydeinig, fesul ward, 2013

yn dangos y gyfran o aelwydydd sydd ag incwm aelwyd sydd yn 60% neu lai o'r incwm aelwyd canolrif Brydeinig ar gyfer 2013 ar lefel ward yng Ngwynedd. Gwelwyd y gyfran isaf o 26.7% yn ward Penisarwaun tra bod y gyfran uchaf o 47.0% yn ward Peblig yng Nghaernarfon.

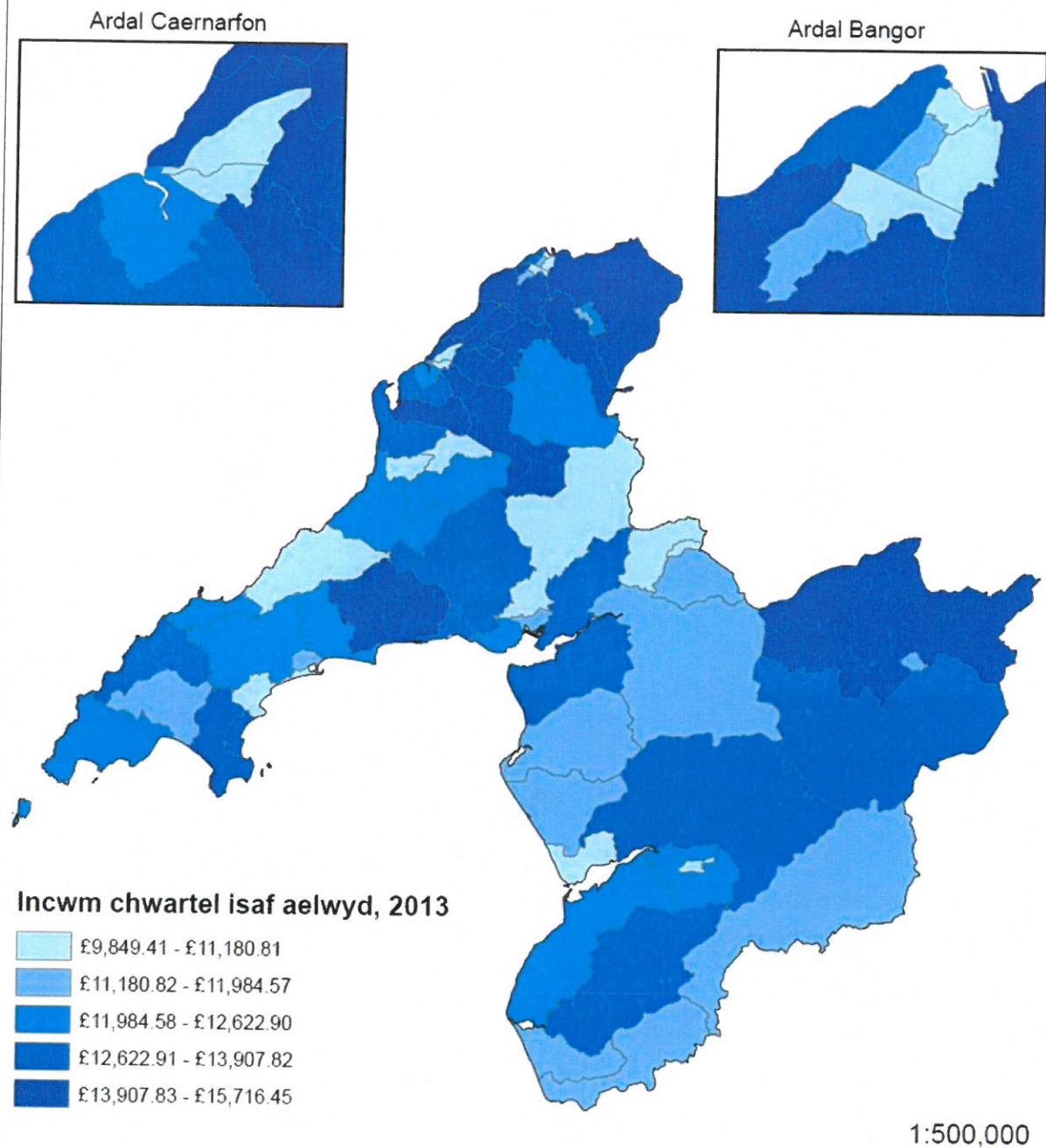
Map 9: Incwm canolrif, fesul ward, 2013

Ffynhonnell y Data: CACI Paycheck

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella
© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordnans 100023387

Map 10: Incwm chwarterel isaf, fesul ward, 2013

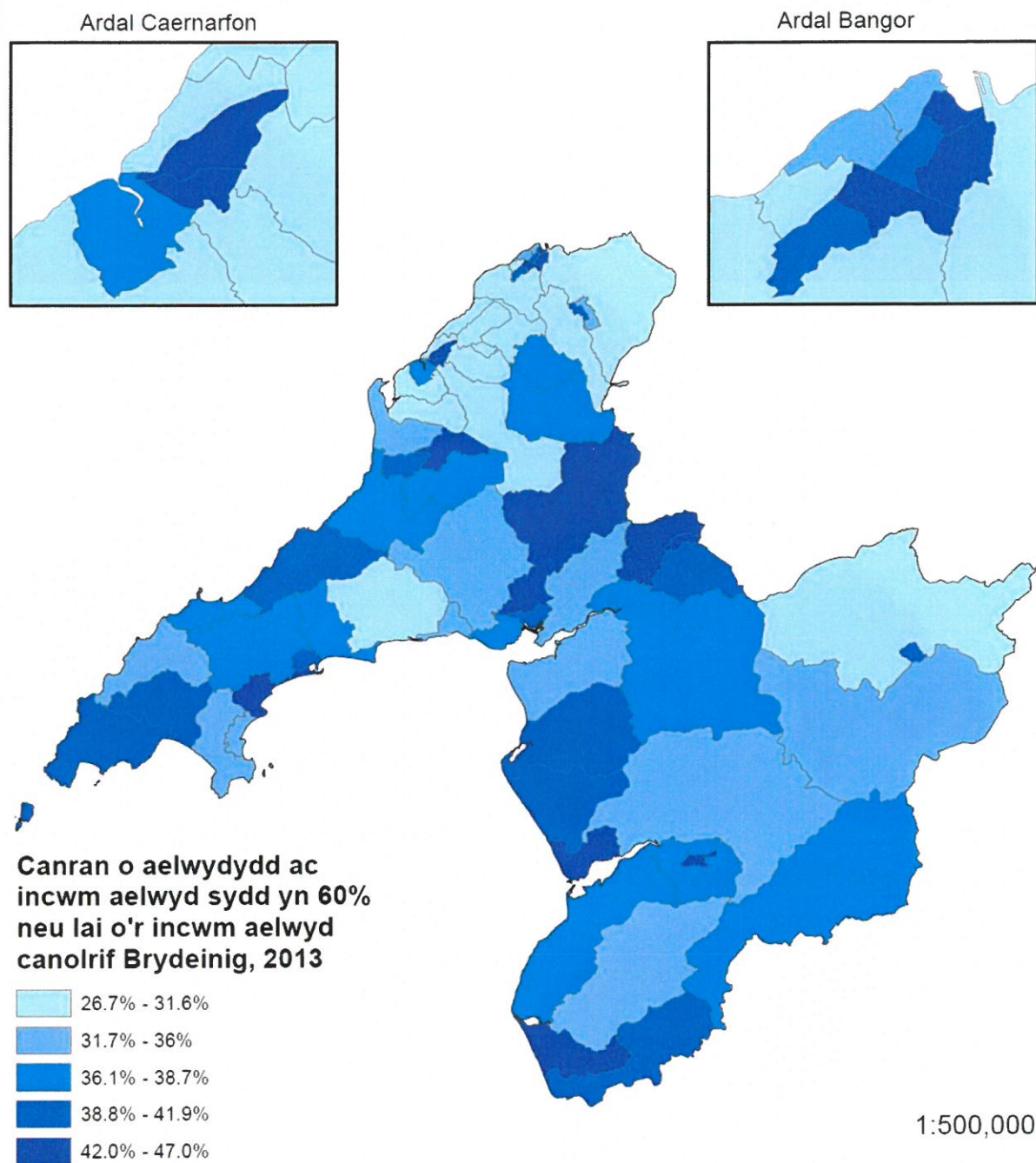

Ffynhonnell y Data: CACI Paycheck

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella

© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordians 100023387

Map 11: Canran o aelwydydd ag incwm aelwyd sydd yn 60% neu lai o'r incwm aelwyd canolrif Brydeinig, fesul ward, 2013

Ffynhonnell y Data: CACI Paycheck

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella
© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordians 100023387

Tai ac aelwydydd

Cartrefi fesul math o lety a daliadaeth

Mae cartref (gofod aelwyd) yn llety a breswylir gan aelwyd unigol neu, os yn wag, sydd ar gael fel cartref unigol. Mae'r math o lety yn disgrifio'r math o lety a breswylir gan aelwyd unigol, neu os nad oes unrhyw un yn preswyllo ynddo, sydd ar gael fel cartref aelwyd unigol, er enghraifft tŷ teras cyfan neu fflat mewn bloc o fflatiau wedi ei adeiladu'n bwrpasol⁹.

Daw'r wybodaeth ddiweddaraf am gartrefi yn ôl math o lety o Gyfrifiad 2011 fel y gwelir yn **Nhabl 21**. Nodweddir stoc tai Gwynedd gan eiddo ar wahân (34.9%) a thai teras (31.0%) gyda'r gyfran o'r math yma o gartrefi yn uwch yng Ngwynedd o gymharu â ffigyrau Cymru. O gymharu â Chymru ceir cyfran ychydig yn uwch o garafanau neu fath arall o gartref symudol neu dros dro (0.8%) yng Ngwynedd.

Rhwng 2001 a 2011 bu i'r nifer o gartrefi gynyddu o 4,289 (7.6%) yng Ngwynedd. Roedd 1,251 o'r cynnydd hwn (29.2%) yn y nifer o eiddo ar wahân a 1,407 (32.8%) o'r cynnydd yn y nifer o eiddo semi.

Tabl 21: Cartrefi fesul math o lety, 2011

Math o lety	Gwynedd		Cymru
	Nifer	%	
Cyfanswm o Gartrefi	61,075		1,385,521
Tŷ neu fyngalo cyfan: Ar wahân	21,308	34.9%	27.7%
Tŷ neu fyngalo cyfan: Semi	14,013	22.9%	31.0%
Tŷ neu fyngalo cyfan: Teras (gan gynnwys ar y pen)	18,920	31.0%	27.8%
Fflat neu maisonette: Bloc o fflatiau neu denement a adeiladwyd yn bwrpasol	3,829	6.3%	9.6%
Fflat neu maisonette: Rhan o dŷ wedi'i addasu neu dŷ sy'n cael ei rannu (gan gynnwys fflatiau un ystafell)	1,582	2.6%	2.4%
Fflat neu maisonette: Mewn adeilad masnachol	910	1.5%	1.0%
Carafán neu fath arall o gartref symudol neu dros dro	513	0.8%	0.4%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011, Tabl KS401EW

Lefelau preswyliaeth ac eiddo gwag

Cyfrifiad 2011

Mae angen rhyw lefel o lety gwag yn y stoc tai, i ganiatáu ar gyfer trosiant yn y farchnad dai. Nid oes lefel gorau posibl o eiddo gwag, gan fod y farchnad dai ym mhob ardal yn wahanol ac yn newid dros amser.

Gall cartref (gofod aelwyd) heb breswilydd arferol dal i gael ei ddefnyddio gan breswylwyr tymor-byr, ymwelwyr oedd yn bresennol ar noson y cyfrifiad neu gyfuniad o breswylwyr tymor-byr neu

⁹ Diffiniad Swyddfa Ystadegau Cenedlaethol

ymwelwyr. Mae cartrefi gwag a chartrefi a ddefnyddiwyd fel ail gyfeiriadau hefyd yn cael eu dosbarthu yng nghanlyniadau'r cyfrifiad fel 'cartrefi heb unrhyw breswylwyr arferol'.

O ran cartrefi gweigion yn 2011, Gwynedd oedd â'r gyfran uchaf o holl awdurdodau lleol Cymru (14.1%). Roedd hyn yn fwy na dwbl cyfartaledd Cymru.

Tabl 22: Cartrefi yn ôl math o breswyliaeth, 2011

Preswyliaeth	Gwynedd		Cymru	Lloegr a Chymru
	Nifer	%		
Pob cartref	61,075		1,385,521	24,429,618
Ag o leiaf un preswlydd arferol	52,473	85.9%	94.0%	95.6%
Heb unrhyw breswylwyr arferol	8,602	14.1%	6.0%	4.4%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011, Tabl KS401EW

Cofrestr Treth Cyngor Gwynedd

Gall gofrestr Treth y Cyngor rhoi rhywfaint o'r ffigyrau diweddaraf a rhannu'r ffigyrau ar gyfer anheddau gwag ac ail gartrefi / tai haf yng Ngwynedd, fel y gwelir yn **Nhabl 23**.

Yn ôl y ffigyrau ar gyfer 2013, roedd 1,225 o eiddo trethadwy yn wag yng Ngwynedd, sef 2.0% o'r holl eiddo trethadwy, tra bod 9.1% o'r holl eiddo trethadwy, sef 5,557 eiddo, yn ail gartrefi / tai haf.

Tabl 23: Eiddo trethadwy yn ôl math o breswyliaeth, Ebrill 2013

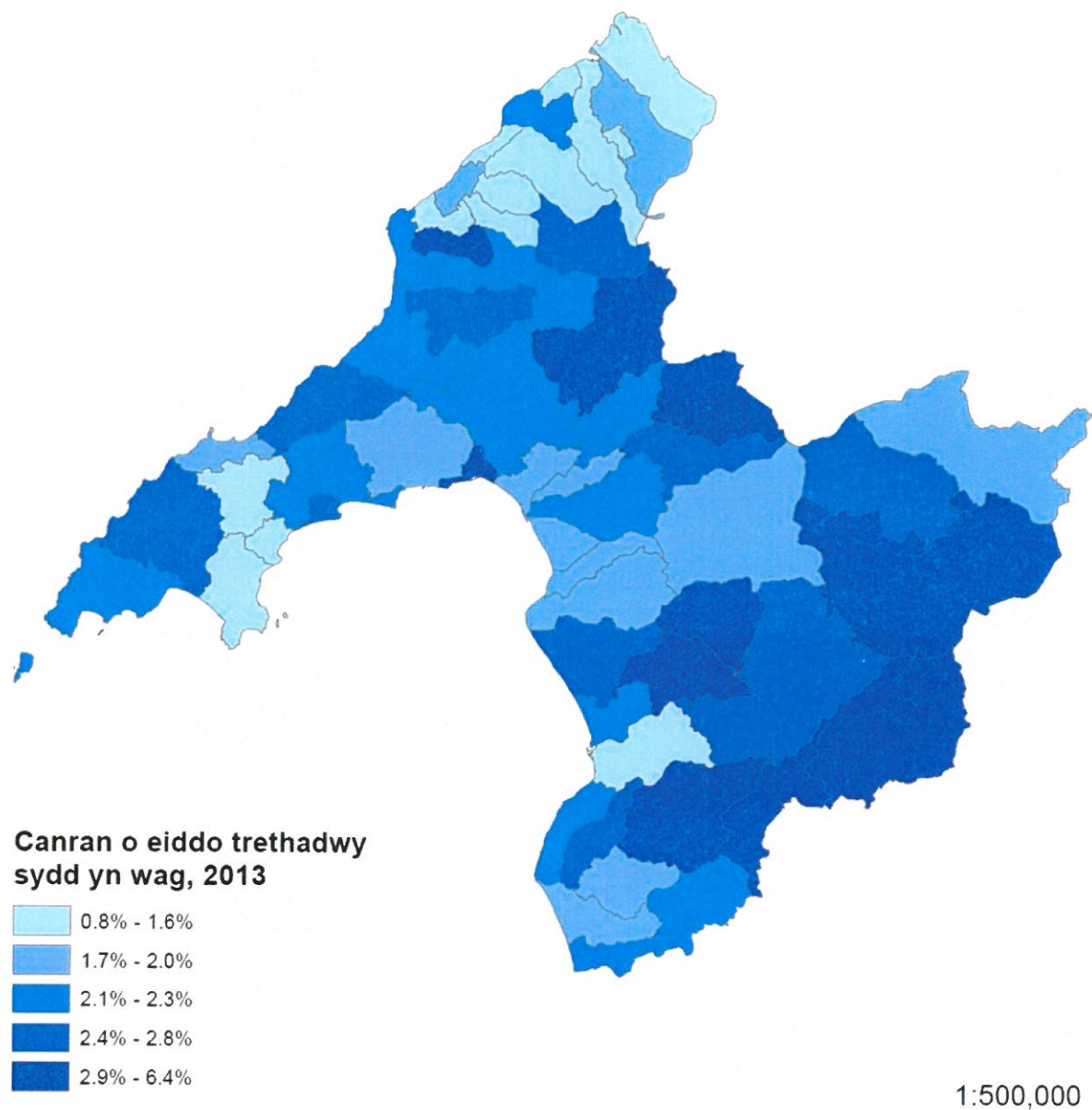
Preswyliaeth	Gwynedd	
	Nifer	%
Cyfanswm o Eiddo Trethadwy	60,822	
Â phreswylwyr	54,040	88.8%
Gwag	1,225	2.0%
Ail gartrefi / tai haf	5,557	9.1%

Ffynhonnell: Cofrestr treth y Cyngor, Cyngor Gwynedd, 2013

Mae **Map 12** yn dangos y canran o'r eiddo trethadwy oedd yn wag yng Ngwynedd yn 2013, yn ôl cymuned. Mae'r tair cyfran uchaf o eiddo trethadwy sydd yn wag i'w gweld yng nghymunedau Llangywair (6.4%), Ganllwyd (5.6%) a Corris (5.2%) tra bod y tair cyfran isaf yng nghymunedau Bethesda (0.8%), Aber (0.8%) a Buan (0.9%).

Dengys **Map 13** y canran o'r eiddo trethadwy sydd yn ail gartrefi / tai haf fesul cymuned yng Ngwynedd yn ôl y gofrestr Treth Cyngor yn 2013. Mae'r tair cyfran uchaf o eiddo trethadwy sydd yn ail gartrefi / tai haf i'w gweld yng nghymunedau Trawsfynydd (42.5%), Aberdyfi (41.9%) a Llanengan (39.8%) tra bod y tair cyfran isaf i'w gweld yng nghymunedau Caernarfon (0.6%), Bangor (0.6%) a Bethesda (1.2%).

Map 12: Canran o eiddo trethadwy sydd yn wag, fesul cymuned, 2013

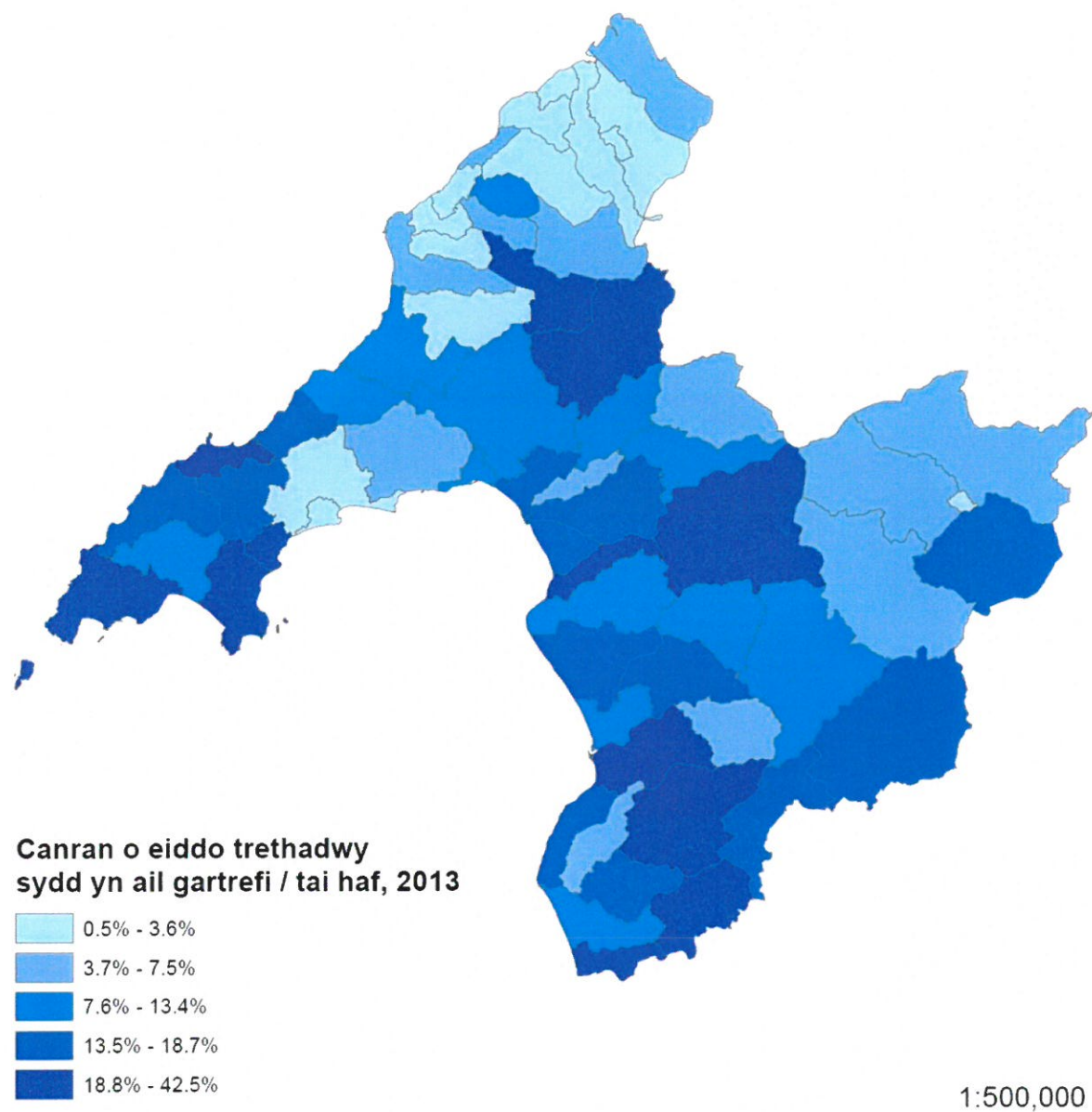

Ffynhonnell y Data: Rhestr Treth Cymgor, Cyngor Gwynedd

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwellu

© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordnans 100023387

Map 13: Canran o eiddo trethadwy sydd yn ail gartrefi / tai haf, fesul cymuned, 2013

Ffynhonnell y Data: Rhestr Treth Cymgor, Cyngor Gwynedd

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella

© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordians 100023387

Cartrefi fesul daliadaeth

O'r Cyfrifiad 2011 hefyd daw'r wybodaeth fwyaf cadarn am ddaliadaeth tai, a cyflwynir yr wybodaeth hon yn **Nhabl 24**. Mae'r data yn dangos lefelau ychydig yn is o rentu cymdeithasol yng Ngwynedd a lefelau ychydig yn uwch o rentu preifat a pherchnogaeth tai gyfan gwbl o gymharu â Chymru gyfan.

Tabl 24: Daliadaeth Aelwydydd, 2011

Daliadaeth	Gwynedd		Cymru
	Nifer	%	
Cyfanswm aelwydydd	52,473		1,302,676
Perchennog ddeiliaid			
Yn berchen arno'n gyfan gwbl	21,168	40.3%	35.4%
Yn berchen arno gyda morgais neu fenthyciad	13,156	25.1%	32.0%
Cynllun rhan-berchenogaeth ¹	171	0.3%	0.3%
Ar rent			
Awdurdod lleol	-	-	9.8%
Cymdeithas tai / landlord cymdeithasol cofrestredig (RSL) ²	8,561	16.3%	6.6%
Landlord preifat neu asiantaeth gosod tai	6,978	13.3%	12.7%
Arall	2,439	4.6%	3.1%
Cyfanswm perchennog ddeiliaid	34,495	65.7%	67.8%
Cyfanswm wedi'i rentu'n gymdeithasol	8,561	16.3%	16.5%
Cyfanswm wedi'i rhentu'n breifat	9,417	17.9%	15.7%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011, Tabl KS402EW

Nodyn: ¹ Yn berchen arno'n rhannol ac yn ei rentu'n rhannol

Mae'r wybodaeth gyfredol (Rhagfyr 2013) sydd ar gael o ran siaradwyr Cymraeg a daliadaeth yn seiliedig ar ystadegau yn ymdrin â'r person cyswllt y cartref. Yn 2011 roedd 32,040 (61.1%) o bobl gyswllt y cartref yn gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd. Fel y gwelir o Dabl 25, o gymharu â'r holl boblogaeth person cyswllt y cartref, yn 2011 roedd cyfran ychydig uwch o'r bobl gyswllt y cartref sy'n gallu siarad Cymraeg yng Ngwynedd yn rhentu'n gymdeithasol.

Tabl 25: Person cyswllt y cartref yn siarad Cymraeg yn ôl daliadaeth yng Ngwynedd, 2011

Daliadaeth	Cyfanswm		Yn siarad Cymraeg	
	Nifer	%	Nifer	%
Pob person cyswllt y cartref ¹	30,594		15,893	
Yn berchen arno neu rhan-berchenogaeth ²	21,034	68.8%	10,911	68.7%
Rhentu cymdeithasol	4,487	14.7%	2,676	16.8%
Rhentu preifat neu ddim yn talu rhent	5,073	16.6%	2,306	14.5%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011, Tabl DC2402WA

Nodyn: ¹ Mae Person Cyswllt y Cartref yn berson unigol o fewn cartref sy'n gweithredu fel pwynt cyswllt ar gyfer cael rhagor o ystadegau a nodweddu cartref cyfan yn ôl nodweddion y person cyswllt a ddewisir

² Yn berchen arno'n rhannol ac yn ei rentu'n rhannol

Nifer a thwf aelwydydd

Aelwyd yw un unigolyn yn byw ar ei ben ei hun, neu grŵp o bobl sy'n byw yn yr un cyfeiriad gyda'r un trefniadau cadw tŷ – hynny yw, naill ai yn rhannu ystafell fyw neu o leiaf un pryd y dydd¹⁰.

Mae nifer yr aelwydydd a'r gwahanol fathau o aelwydydd o fewn y cyfanswm hwnnw'n rhoi rhyw fath o syniad o'r math o dai y gallai fod eu hangen. Mae ffigurau amcanol aelwydydd yn helpu i gynllunio ar gyfer anghenion tai'r dyfodol.

Tabl 26: Amcangyfrifon aelwydydd, 2011

Cyfansoddiad Aelwyd	Gwynedd		Cymru
	Nifer	%	
Cyfanswm aelwydydd	52,473		1,302,676
Poblogaeth mewn aelwydydd preifat	117,974		3,011,182
Maint aelwydydd cyfartalog	2.25		2.31
Aelwyd un person	18,548	35.3%	30.8%
65 oed a throsodd	8,701	16.6%	13.7%
Arall	9,847	18.8%	17.1%
Aelwyd un teulu yn unig	30,410	58.0%	62.8%
Dim plant	13,493	25.7%	26.1%
Aelwydydd pâr	12,028	22.9%	25.3%
Â phlant dibynnol	8,976	17.1%	18.4%
Pob plentyn yn blentyn nad yw'n ddibynnol	3,052	5.8%	6.8%
Aelwydydd rhiant unigol	4,889	9.3%	11.4%
Â phlant dibynnol	3,054	5.8%	7.5%
Pob plentyn yn blentyn nad yw'n ddibynnol	1,835	3.5%	3.8%
Aelwydydd eraill	3,515	6.7%	6.5%
Â phlant dibynnol	984	1.9%	2.2%
Pawb yn 65 oed a throsodd	192	0.4%	0.3%
Arall	2,339	4.5%	3.9%
Yr aelwydydd â phlant dibynnol	13,014	24.8%	28.2%
Aelwydydd lle mae pawb yn 65+ oed	13,844	26.4%	22.9%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2011 - Tabl KS105EW

Yn 2011 roedd 52,473 o aelwydydd yng Ngwynedd. Mae'r amcangyfrifon o nifer a'r mathau o aelwydydd yn dangos, oherwydd y gyfran gymharol uchel o aelwydydd un person bod maint aelwydydd cyfartalog yng Ngwynedd yn is na Chymru gyfan.

Mae'r gyfran o aelwydydd un person yng Ngwynedd yn 4.5 pwynt canran yn uwch na ffigwr Cymru gyfan tra bod y gyfran o aelwydydd â phlant yn 3.4 pwynt canran yn is. Mae aelwydydd sy'n cynnwys dim ond pobl 65 oed a hŷn yn ffurfio cyfran llawer uwch yng Ngwynedd (26.4%) na o gymharu â Chymru gyfan (22.9%).

¹⁰ Diffiniad Swyddfa Ystadegau Cenedlaethol

Tabl 27: Newid yn y math o aelwydydd yng Ngwynedd, 2001 & 2011

Cyfansoddiad Aelwyd	2001		2011		Newid 2001-2011		
	Nifer	%	Nifer	%	Mewn nifer	Mewn nifer (%)	Mewn Pwynt Canran
Cyfanswm aelwydydd	49,237		52,473		3,236	6.6%	
Poblogaeth mewn aelwydydd preifat	113,83		117,97		4,137	3.6%	
Maint aelwydydd cyfartalog	2.31		2.25				
Aelwyd un person	15,897	32.3%	18,548	35.3%	2,651	16.7%	3.0%
Yr aelwydydd â phlant dibynnol	13,564	27.5%	13,014	24.8%	-550	-4.1%	-2.7%
Teuluoedd – dim plant	12,793	26.0%	13,493	25.7%	700	5.5%	-0.3%
Teuluoedd – pob plentyn yn blentyn nad yw'n ddibynnol	4,952	10.1%	4,887	9.3%	-65	-1.3%	-0.8%
Aelwydydd eraill	2,031	4.1%	2,531	4.8%	500	24.6%	0.7%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 – Tabl KS020; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS105EW

Fel y gwelir o **Dabl 27** mae'r nifer o aelwydydd wedi cynyddu o 3,236 (6.6%) rhwng 2001 a 2011 yng Ngwynedd. Yn yr un cyfnod fe syrthiodd maint cyfartalog aelwydydd o 2.31 yn 2001 i 2.25 yn 2011.

Mae cyfraddau twf aelwydydd yn uwch na chyfraddau twf y boblogaeth. Mae'n debyg mai'r rheswm am hyn yw bod y duedd hirdymor tuag at aelwydydd llai, ynghyd â thwf y boblogaeth, yn effeithio ar nifer yr aelwydydd o fewn y boblogaeth.

Y ffactor mwyaf o bell ffordd sy'n effeithio ar nifer yr aelwydydd a maint cyfartalog aelwydydd yn 2011 yw'r twf yn nifer yr aelwydydd un preswlydd. Nid yw hon yn duedd sy'n unigryw i Wynedd, ond mae ei heffaith yn amlycach yma oherwydd y nifer cymharol uchel o bobl hyn ym mhoblogaeth yr ardal.

Pensiynwyr sy'n byw ar eu pen eu hunain yw'r rhan fwyaf o aelwydydd un preswlydd. Yn 2011, amcangyfrifwyd bod 8,701 o aelwydydd ac ynddynt bensiywyr unigol yng Ngwynedd - sy'n cynrychioli 16.6% o'r holl aelwydydd, a 46.9% o'r holl aelwydydd un preswlydd. Wrth i ddisgwyliad oes pobl gynyddu, gallwn ddisgwyl gweld cynnydd yn nifer yr aelwydydd ac ynddynt bensiywyr unigol.

Ffactorau eraill sydd wedi arwain at aelwydydd llai ar gyfartaledd dros y degawdau diwethaf yw'r duedd tuag at deuluoedd llai, a'r cynnydd yn nifer yr achosion o dorteulu. Disgwylir i'r tueddiadau hyn barhau.

Mae'r ffigurau hyn yn awgrymu bod angen i ddatblygiadau tai newydd ganolbwyntio'n bennaf ar ddarparu anheddau 1, 2 a 3 ystafell wely i fodloni'r angen. Dylid hefyd ystyried darparu tai sy'n addas i gwrdd ag anghenion poblogaeth sy'n heneiddio, gyda phwyslais arbennig ar anghenion aelwydydd pensiynwyr sengl

Y farchnad dai

Fel y gwelir o **Dabl 28**, bu werthu 1,120 o dai yng Ngwynedd yn 2012, sydd yn ostyngiad o 132 eiddo neu 10.5% ers 2011.

Y pris canolrif ar gyfer tŷ yng Ngwynedd yn 2012 oedd £136,000, sydd yn gynydd o £4,000 neu 3.0% ers 2011. Tai ar wahân yw'r math dryfaf o dŷ gyda phris canolrif o £190,000, tra mai fflat / fflat deulawr yw'r math rhataf gyda phris canolrif o £84,000.

Heblaw am dai lled-ar wahân, mae pris canolrif pob math arall o dai wedi gostwng ers 2011, gyda'r gostyngiad mwyaf ym mhpris canolrif fflatiau / fflatiau deulawr, sydd wedi lleihau o £18,000 neu 17.7%. Mae prisiau canolrif tai teras wedi aros yn weddol sefydlog ers 2011.

Ceir amrediad eang iawn o brisiau tai yng Ngwynedd gyda'r pris chwartel isaf am dŷ yn 2012 yn £95,625; pris chwartel uchaf yn £187,000 a phris 90fed canradd yn £247,499.

Tabl 28: Prisiau tai yng Ngwynedd, 2012

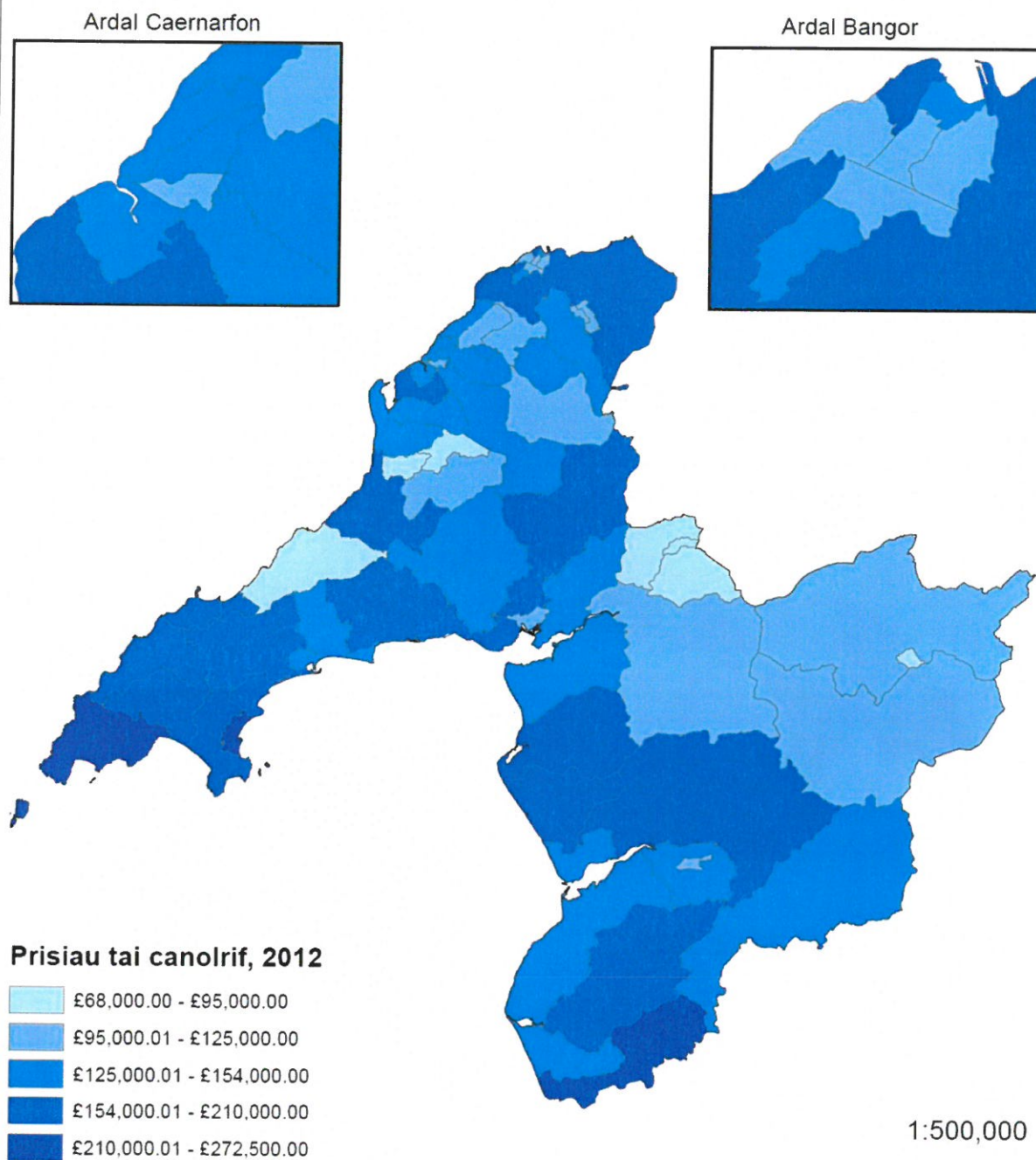
Math o dŷ	Nifer o werthiannau	Prisiau Tai			
		Canolrif	Chwartel Isaf	Chwartel Uchaf	90ain Cynradd
Ar wahân	378	£190,000	£155,750	£245,000	£298,020
Lled-ar wahân	231	£145,000	£115,000	£177,500	£212,000
Tŷ teras	459	£106,000	£80,000	£132,000	£170,000
Fflat / Fflat deulawr	52	£84,000	£63,000	£115,250	£153,400
Cyfanswm	1,120	£136,000	£95,625	£187,000	£247,499

Ffynhonnell: Land Registry, 2012

Dengys **Map 14** prisiau tai canolrif ar lefel ward yng Ngwynedd ar gyfer gwerthiannau yn ystod 2012. Yn ystod 2012, gwelwyd y pris canolrif isaf o £68,000 yn ward Bowydd a Rhiw ym Meirionnydd a'r pris canolrif uchaf o £272,500 yn ward Abersoch yn Nwyfor.

O ran prisiau tai chwartel isaf (**Map 15**) gwelwyd y pris chwartel isaf o £57,000 eto yn ward Bowydd a Rhiw a'r pris chwartel isaf uchaf o £239,488 eto yn ward Abersoch.

Map 14: Pisiau tai canolrif, fesul ward, 2012

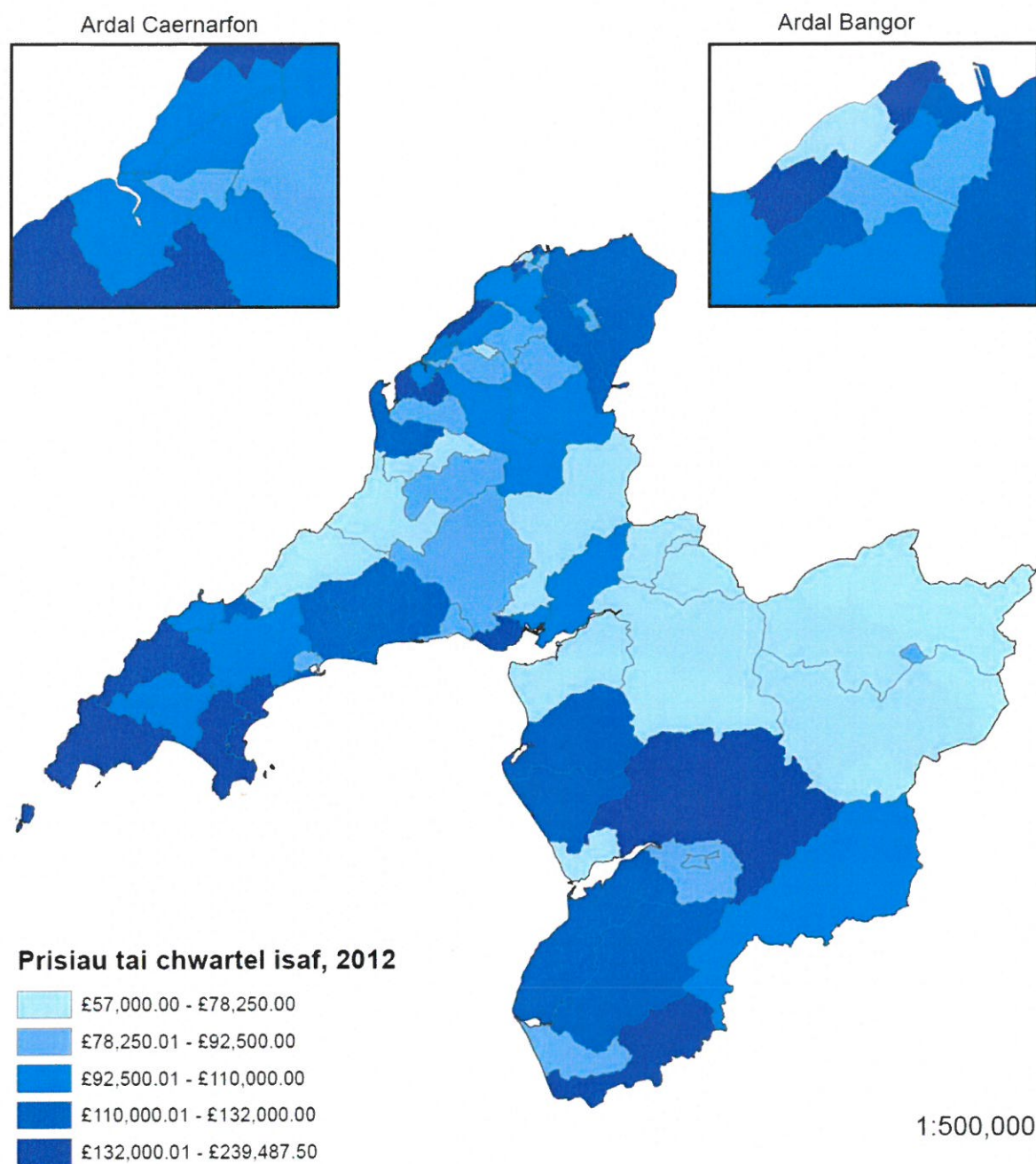

Ffynhonnell y Data: Land Registry

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella

© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordnans 100023387

Map 15: Pisiau tai chwartel isaf, fesul ward, 2012

Ffynhonnell y Data: Land Registry

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella

© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordnans 100023387t

Fforddiadwyedd

Un ffordd o fesur fforddiadwaeth tai yw edrych ar y gymhareb prisiau tai i incwm aelwyd. Mae'r mesur hwn o dai fforddiadwy yn rhoi arwydd cyffredinol os yw prisiau tai yn fforddiadwy mewn perthynas ag incwm neu beidio. Mae **Tabl 29** yn dangos y gymhareb prisiau tai i incwm aelwyd yn seiliedig ar ffigyrau canolrif a chwartel isaf. O'r tabl, gellir gweld bod prisiau tai canolrif yn 2012 yn 6.1 gwaith incwm aelwyd canolrifol, tra bod pris chwartel isaf tai yn 8.1 gwaith incwm chwartel isaf aelwyd.

Mae'r gymhareb ganlrfol wedi bod yn weddol sefydlog ers 2008 ond mae'r gyfradd chwartel isaf wedi bod yn cynyddu o gyfradd o 6.8 yn 2008 hyd at gyfradd o 8.1 yn 2012, sydd yn awgrymu ei bod hi wedi mynd yn gynyddol anoddach i aelwydydd ac incymau aelwyd chwartel isaf allu fforddio eiddo eu hunain.

Tabl 29: Cymhareb prisiau tai i incwm aelwyd yng Ngwynedd

	2008	2009	2010	2011	2012
Incwm Canolrif Aelwyd	£24,046	£24,879	£23,046	£23,278	£22,369
Pris Canolrif Eiddo	£140,000	£139,000	£136,000	£132,000	£136,000
Cyfradd Canolrif	5.8	5.6	5.9	5.7	6.1
Incwm Chwartel Isaf Aelwyd	£15,315	£15,967	£13,669	£13,390	£11,786
Pris Chwartel Isaf Eiddo	£104,500	£98,500	£102,000	£100,000	£95,625
Cyfradd Chwartel Isaf	6.8	6.2	7.5	7.5	8.1

Ffynhonnellau: CACI Paycheck; Land Registry

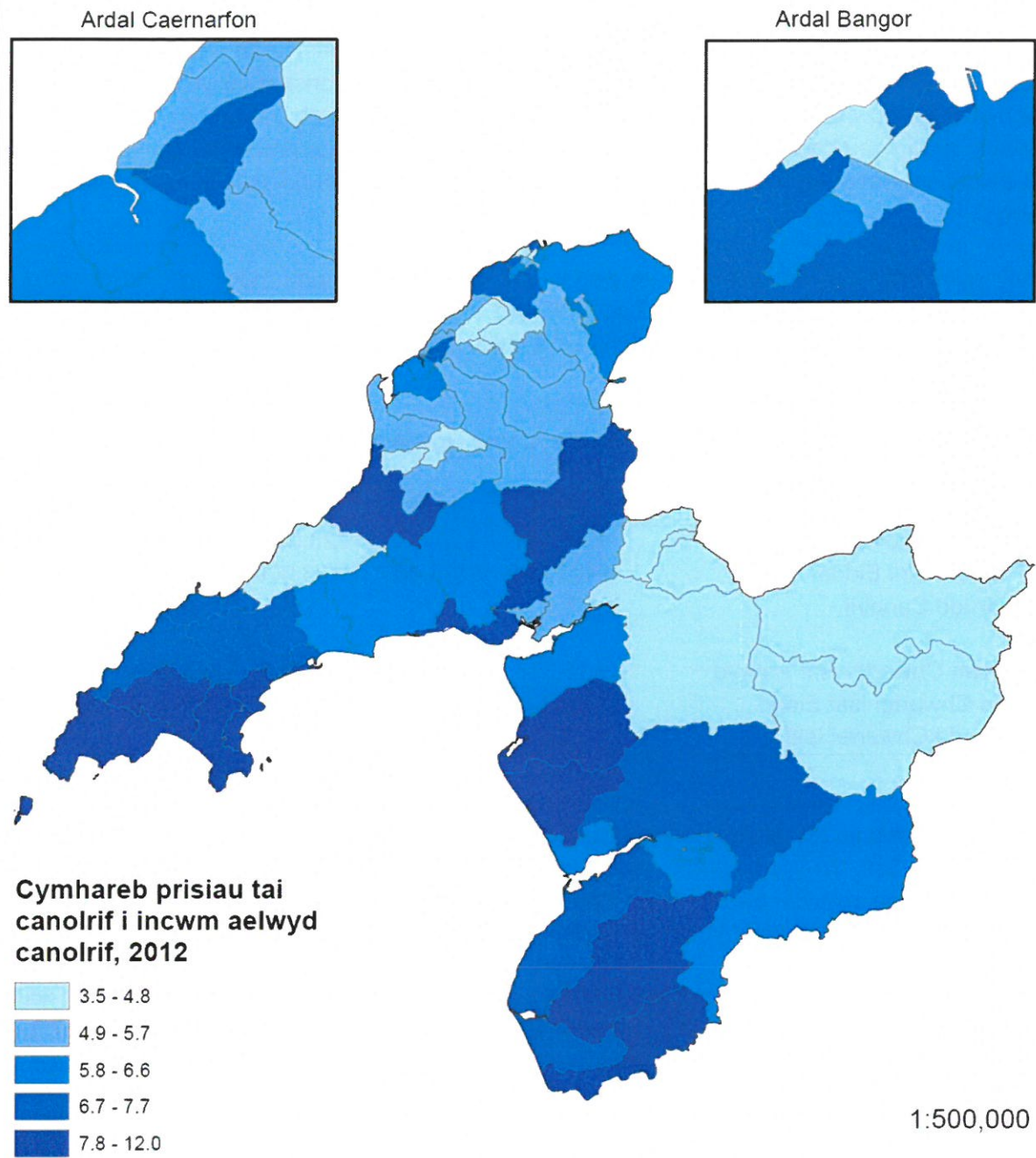
Gellir hefyd weld yn Nhabl 29 bod incwm aelwyd canolrif blynyddol wedi disgyn o £909 rhwng 2011 a 2012 i £22,369. Yn yr un cyfnod, aeth pethau'n fwy gwaeth ar aelwydydd gyda'r incymau isaf - syrthiodd incwm aelwyd chwartel isaf £1,604 i ddim ond £11,786. Mae'r aelwydydd hynny sydd ag incwm aelwyd isel yn dioddef y fwyaf o ddiffyg fforddiadwaeth yn y farchnad dai.

Mae **Map 16** yn dangos cymarebau pris tai canolrif ag incwm aelwyd canolrif ymysg wardiau Gwynedd yn 2012. Mae'n glir bod gwahaniaethau enfawr yn bodoli ymysg y cymarebau, gyda'r gymhareb isaf yn 3.5 yn ward Penygroes yn Arfon, a'r gymhareb uchaf o 12.0 yn ward Aberdaron yn Dwyfor.

Gwelir cymarebau prisiau tai i incwm aelwyd canolrif uchel ar hyd arfordir Dwyfor, sy'n awgrymu mai rhain yw'r ardaloedd sydd â'r gyfran uchaf o dai anfforddiadwy. Gall hyn fod yn gysylltiedig â'r ffaith bod cyfrannau uchel o gartrefi yn y wardiau yma heb unrhyw breswylwyr arferol, sydd yn cynnwys ail gartrefi / tai haf.

O ran cymarebau pris tai chwarter isaf i incwm aelwyd chwartel isaf, gweler y gymhareb isaf o 3.9 yn ward Bowydd a Rhiw ym Meirionnydd a'r gymhareb uchaf o 19.1 yn ward Abersoch yn Nwyfor (Gwelir **Map 17**).

Map 16: Cymhareb prisiau tai canolrif i incwm aelwyd canolrif, fesul ward, 2012

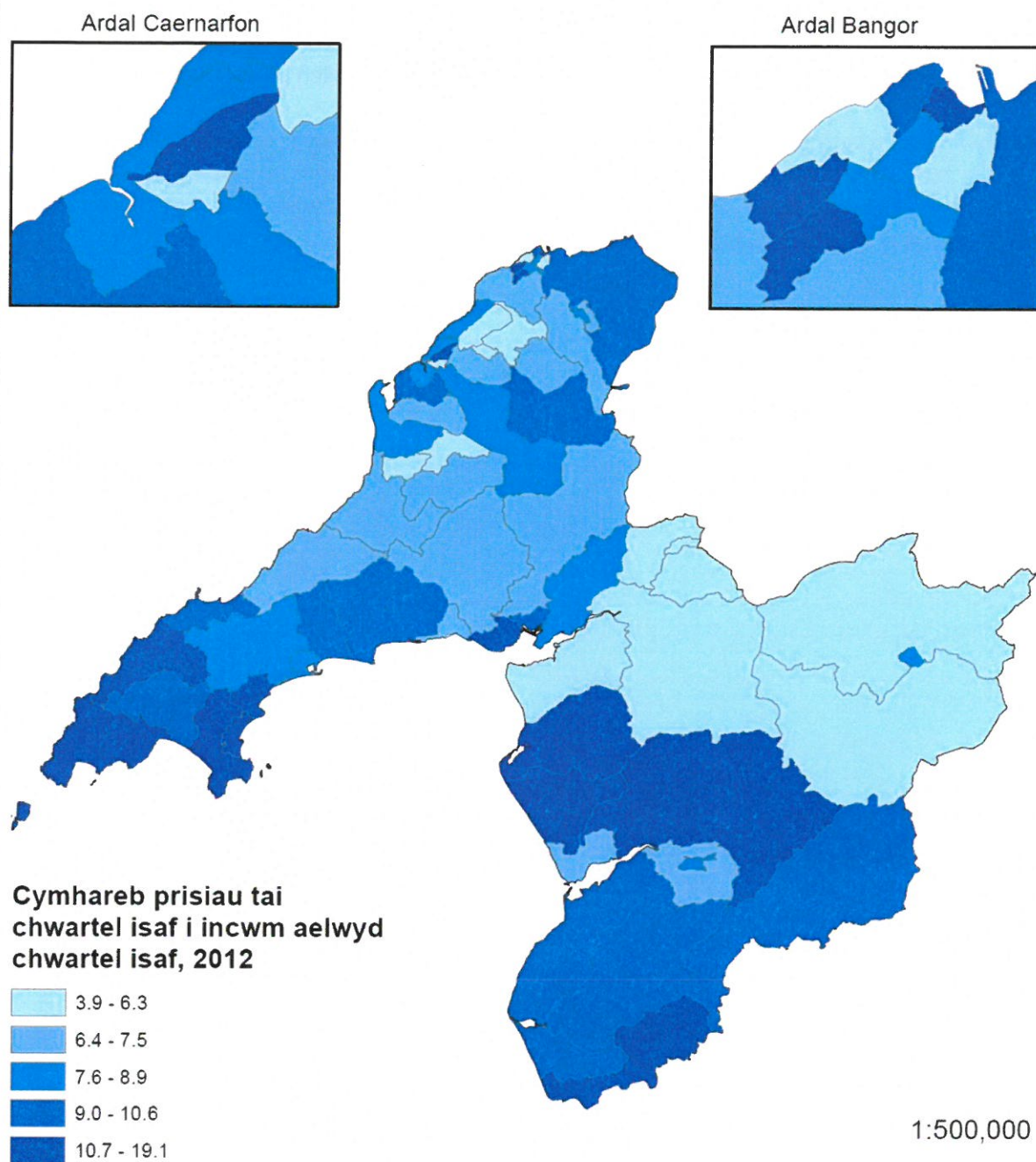

Ffynhonnell y Data: CACI Paycheck a Land Registry

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella

© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordnans 100023387t

Map 17: Cymhareb prisiau tai chwartel isaf i incwm aelwyd chwartel isaf, fesul ward, 2012

Ffynhonnell y Data: CACI Paycheck a Land Registry

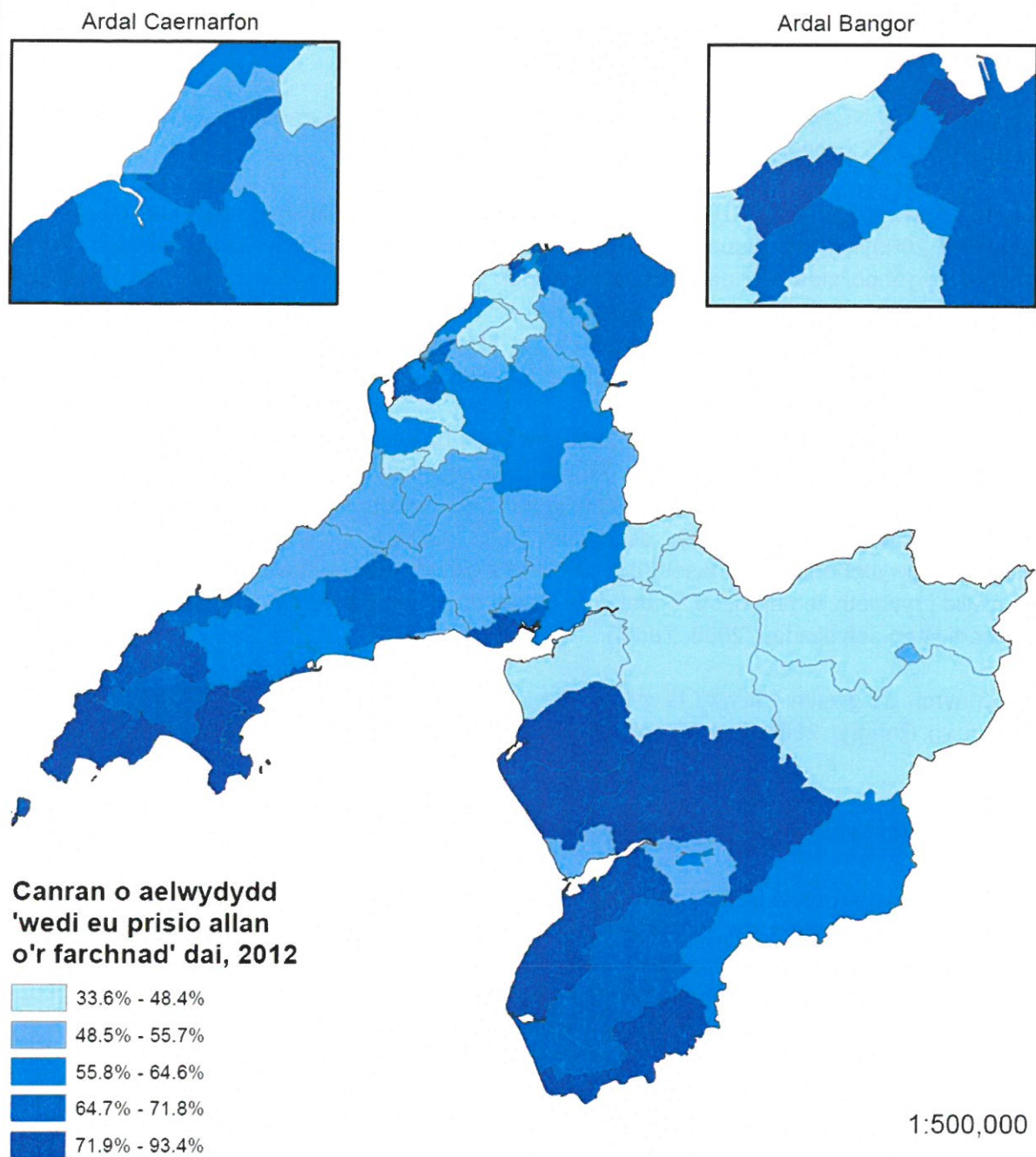
Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella

© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordians 100023387t

Amcangyfrif arall o fforddiadwyedd oddi fewn i'r farchnad dai yw'r gyfran o aelwydydd sydd methu fforddio prynu tŷ lefel-mynediad, sef tŷ â phris chwartel isaf. Rhennir y pris chwartel isaf gyda 3.5 er mwyn cyfrifo'r trowthwy incwm aelwyd fyddai ei angen i fforddio tŷ lefel-mynediad. Ystyrir aelwydydd sydd o dan y trothwy hwn yn rhai sydd 'wedi eu prisio allan o'r farchnad'.

Yng Ngwynedd roedd 58.1% o aelwydydd (30,911 o aelwydydd) 'wedi eu prisio allan o'r farchnad' yn 2012. Mae **Map 18** yn dangos y gyfran o aelwydydd sydd 'wedi eu prisio allan o'r farchnad' ymysg wardiau Gwynedd yn 2012. Gwelir y gyfran isaf o 33.6% yn ward Menai ym Mangor tra bod y gyfran uchaf o 93.4% yn ward Abersoch.

Map 18: Canran o aelwydydd 'wedi eu prisio allan o'r farchnad' dai, fesul ward, 2012

*Ffynhonnell y Data: Gwasanaeth Ymchwil a Dadansoddeg, Cynghor Gwynedd
yn seiliedig ar ddata CACI Paycheck a Land Registry*

Uned Ymchwil Corfforaethol, Adran Strategol a Gwella
© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2013 Arolwg Ordians 100023387t

Polisïau Cynllunio

Nodyn Cyngor Technegol (TAN) 20

Cyhoeddwyd y Nodyn Cyngor Technegol (TAN) 20: Yr Iaith Gymraeg - Cynlluniau Datblygu Unedol a Rheoli Cynllunio ym Mehefin 2000.

Pan wnaethpwyd arolwg yn 2004, roedd nifer o swyddogion cynllunio o'r farn nad oedd TAN 20 (argraffiad 2000) yn rhoi digon o gyfarwyddyd i alluogi swyddogion cynllunio i asesu'n foddhaol effaith debygol polisïau neu ddatblygiad ar yr iaith Gymraeg a'r diwylliant. Mae'r amharodrwydd i gymryd risgiau a goblygiadau gorfod talu costau yn dilyn apeliadau aflwyddiannus wedi arwain awdurdodau cynllunio lleol i fod yn hynod ofalus. Mae hyn yn golygu fod mater yr iaith Gymraeg wedi tueddu i gael ei gweld fel is-ffactor, ac nid fel yr un sy'n penderfynu ceisiadau (Jones, 2011).

Oherwydd diffygion TAN 20 (argraffiad 2000) yn 2003 bu i bartneriaeth o 16 o gyrff cyhoeddus yn ogystal â'r Cynulliad, Bwrdd yr Iaith a Ffederasiwn Adeiladwyr Tai, gomisiynu gwaith ymchwil i geisio datblygu methodoleg y gellid ei ddefnyddio i helpu awdurdodau cynllunio i wneud asesiadau effaith ieithyddol. Bwriad arall yr astudiaeth oedd datblygu polisïau ieithyddol a chofrestr o ffynonellau gwybodaeth berthnasol (Ibid.). Roedd y gwaith ymchwil hwnnw yn heriol gan ei fod yn ymchwilio i rywbeth lle nad oedd modelau ar gael a thrwy fod adnoddau ymchwil gwreiddiol yn brin (Consortium o sefydliadau, 2005, Tud 5).

Yn gynnyrch o'r gwaith ymchwil fe gyhoeddwyd y ddogfen Cynllunio a'r Iaith Gymraeg: Y Ffordd Ymlaen yn Rhagfyr 2005. Mae casgliadau ac argymhellion y ddogfen yw gweld yn **Nhabl 30** a **Thabl 31**.

Tabl 30: Casgliadau dogfen 'Cynllunio a'r Iaith Gymraeg: Y Ffordd Ymlaen (2005)

Casgliadau dogfen 'Cynllunio a'r Iaith Gymraeg: Y Ffordd Ymlaen (2005)	
1.	Mae rhai awdurdodau cynllunio lleol wedi mabwysiadu ystyriaeth o'r iaith Gymraeg o fewn asesiad o effaith ar gymuned.
2.	Does dim enghreifftiau ymarferol o Asesiadau Effaith ar Iaith mewn gwledydd eraill.
3.	Prin iawn yw'r defnydd o'r Nodyn Technegol 20 (argraffiad 2000)
4.	Mae geiriad TAN 20 (argraffiad 2000) yn aneglur â diffyg tystiolaeth.
5.	Mae polisi iaith yng Nghynllun Unedol mabwysiedig Sir Ddinbych yn arloesol trwy ei wneud yn orfodol i ddatblygwr baratoi asesiad ieithyddol lle bydd niwed ieithyddol yn debygol oherwydd y datblygiad bwriedir. Roedd y Ffederasiwn Adeiladwyr Tai yn gwrthwynebu'r polisi arfaethedig ond cefnogodd yr arolygwr safbwynt y Cyngor yn dilyn Ymchwiliad Cyhoeddus.

Ffynhonnell: Jones, 2011, Tudalen 5

Tabl 31: Argymhellion dogfen 'Cynllunio a'r Iaith Gymraeg: Y Ffordd Ymlaen (2005)

Argymhellion dogfen 'Cynllunio a'r Iaith Gymraeg: Y Ffordd Ymlaen (2005)	
1.	Dylid ystyried cyd-destun strategaethau cymunedol wrth lunio polisïau cynllunio.
2.	Dylid creu proffil ieithyddol fel cam cyntaf i ddiffinio 'ardaloedd ieithyddol sensitif' – cyfeirir at drothwy o 25%.
3.	Dylai datblygwyr baratoi Datganiad o Effaith ar Iaith i gyd fynd gyda'r cais cynllunio o fewn ardaloedd ieithyddol sensitif.
4.	Mewn rhai amgylchiadau arbennig dylai datblygwyr baratoi Asesiad Effaith ar Iaith gan ei fodelu ar fethodoleg yn yr adroddiad.
5.	Yn benodol roedd yr adroddiad yn cynnwys argymhellion i Lywodraeth Cymru sef: - Dylid gwerthuso'r syniadau a'r awgrymiadau yn yr adroddiad ac ystyried ei oblygiadau i Bolisi Cynllunio Cymru a TAN 20. - Dylid ystyried a oes angen ymchwil bellach i ysgogi datblygu polisïau newydd gan gynnwys adolygu - ar y cyd gyda Bwrdd yr Iaith - pa mor ddefnyddiol yw'r ffynonellau data. - Dylid gwneud yr uchod mewn ymgynghoriad gyda rhanddeiliaid allweddol.

Ffynhonnell: Jones, 2011, Tud 5 & 6

Ym mis Hydref 2013 fe gyhoeddwyd y Nodyn Cyngor Technegol (TAN) 20: Cynllunio a'r Iaith Gymraeg diwygiedig. Yn ôl datganiad gan Carl Sargeant, Gweinidog Tai ac Adfywio "Mae'r TAN diwygiedig hwn yn rhoi eglurder i awdurdodau lleol ynghylch sut y dylai ystyriaethau yn gysylltiedig â'r Gymraeg gael eu bwydo i'r gwaith o baratoi eu Cynlluniau Datblygu Lleol. Mae'r canllawiau yn golygu bod rhaid i awdurdodau cynllunio lleol sydd wedi nodi bod yr iaith yn bwysig yn lleol ystyried y Gymraeg fel rhan o'u Cynlluniau Datblygu Lleol yn y dyfodol. Bydd rhaid iddyn nhw hefyd ymgynghori â'r Comisiynydd Iaith wrth baratoi ac adolygu'r Cynllun. Fel hyn, bydd awdurdodau cynllunio yn gallu defnyddio eu Cynlluniau Datblygu Lleol i liniaru'r effaith y gallai datblygiadau newydd ei chael ar y Gymraeg." (Llywodraeth Cymru, 2013)

Ers cyhoeddi'r TAN 20 diwygiedig mae nifer wedi beirniadu gwendidau'r ddogfen diwygiedig ynghyd a'i briodoldeb. Mae pryder wedi ei nodi bod "nifer fawr o awdurdodau wedi mabwysiadu eu cynlluniau datblygu lleol yn barod, a dyw'r canllawiau ddim yn delio â'r broblem honno" (BBC Newyddion, 2013). Hefyd "mae'r ffaith bod y nodyn yn datgan na ddylai awdurdodau gynnal asesiadau effaith iaith ar geisiadau cynllunio unigol" yn cael ei weld yn ryfedd iawn gan rai (Ibid.).

Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd (Ynys Môn a Gwynedd)

O ran polisi cynllunio yng Ngwynedd, yn 2010 gwnaed y penderfyniad i uno Uned Polisi Cynllunio Cyngor Gwynedd a Chyngor Sir Ynys Môn a sefydlwyd yr Uned Polisi Cynllunio ar y Cyd yn ffurfiol ym mis Mai 2011.

Y cynllun datblygu mabwysiedig presennol ar gyfer Ardal Awdurdod Cynllunio Gwynedd ydi Cynllun Datblygu Uned Gwynedd. Mae'r Cynllun yn cael ei ategu gan gyfres o Ganllawiau Cynllunio Atodol (CCA) sy'n cynnwys un ar gynllunio a'r Iaith Gymraeg <https://www.gwynedd.gov.uk/cy/Cyngor/Dogfennau-Cyngor/Strategaethau-a-pholisiau/Cynllunio-ac-amgylchedd/Polisi-cynllunio/Cynllun-Datblygu-Unedol/CCA-Cynllunio-ar-iaith-Gymraeg.pdf> Mae gwaith bellach yn cael ei gynnal ar y Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd (yn dilyn cymeradwyaeth Llywodraeth Cymru) (Cyngor Sir Ynys Môn, 2006).

Mae rhaid i bob Awdurdod Cynllunio Lleol baratoi Cynllun Datblygu Lleol (CDLI). Pan gaiff ei fabwysiadu, bydd rhaid i benderfyniadau ar geisiadau cynllunio gael eu gwneud yn unol ag o, oni bai fod ystyriaeth faterol yn nodi fel arall.

Mae Cyngor Gwynedd a Chyngor Sir Ynys Môn wedi penderfynu paratoi Cynllun Datblygu Lleol ar y Cyd ar gyfer ardal Awdurdod Cynllunio Lleol Gwynedd a Môn.

Mae'r CDLI yn strategaeth ddatblygu dros gyfnod o 15 mlynedd ar gyfer defnydd tir sy'n canolbwyntio ar gael datblygiad cynaliadwy. Bydd yn gwneud y canlynol:

- Llywio datblygiad ar gyfer tai, cyflogaeth, manwerthu a defnyddiau eraill
- Cynnwys polisiau a fydd yn llywio penderfyniad yr Awdurdod Cynllunio Lleol am geisiadau cynllunio
- Diogelu ardaloedd ar gyfer cynnal a chyfoethogi'r amgylchedd naturiol ac adeiledig

Er mwyn sicrhau na fydd y CDLI ar y Cyd yn cael effaith niweidiol ar yr IAITH Gymraeg, bwriedir ymgymryd ag Asesiad Effaith ar yr Iaith Gymraeg (AEIG) o'r Cynllun fel mae'n datblygu (Cyngor Sir Ynys Môn & Cyngor Gwynedd, 2013, Tud 12-13). Drwy ymgymryd â AEIG o'r CDLI ar y Cyd, fe fydd unrhyw effaith andwyol sy'n deillio o ddatblygiad yn cael eu minimeiddio a'u lliniaru. Dylid nodi bod y fethodoleg AEIG yn broses oddrychol sy'n bwriadu sefydlu'r effeithiau tebygol a ddaw yn sgil cynnig neu bolisi datblygu. Mae AEIG o'r Hoff Strategaeth wedi cael ei ymgymryd ac mae yna Grynodedb Anhechnegol o'r asesiad ar gael (Cyngor Sir Ynys Môn, 2011).

Yn ôl y AEIG – Hoff Strategaeth "mae'r Hoff Strategaeth yn annhebygol o gael effaith andwyol ar yr iaith Gymraeg. Dengys yr asesiad nad yw'r strategaethau gofodol a thwf yn debygol o arwain at newidiadau sylweddol yn strwythur economaidd-gymdeithasol yr ardal a allai effeithio ar hyfywdra'r iaith Gymraeg. Dylai'r amrediad o gyfleoedd, a ddarperir gan y Strategaeth, wella atyniad yr ardal. Mae'r rhain yn cynnwys: cymysgedd o wahanol fathau o dai (gan gynnwys tai fforddiadwy) sy'n bodloni anghenion lleol, twf economaidd lleol, cyfleusterau cymunedol, gwelliannau amgylcheddol ynghyd â diogelu a mwylhau asedau diwylliannol gan gynnwys yr iaith Gymraeg. Yn ei dro, dylai hyn gynorthwyo i gadw gafael ar y boblogaeth bresennol sy'n siarad Cymraeg a denu preswylwyr Cymraeg iaith gyntaf yn ôl i'r ardal hyd yn oed" (Cyngor Sir Ynys Môn & Cyngor Gwynedd, 2013, Tud 10).

Oherwydd y lefel o fanylder sydd wedi'i chynnwys yn y strategaeth a ffafirir roedd yn bosib i'r Uned Polisi Cynllunio ar y Cyd ddefnyddio'r 18 o gwestiynau o'r ddogfen "Cynllunio a'r Iaith Gymraeg: Y

¹¹ Cyhoeddwyd y papur hwn Rhagfyr 2013

Ffordd Ymlaen (2005)" fel fframwaith ar gyfer asesu'r effaith ar yr iaith Gymraeg. Mae **Error! Reference source not found.** yn rhoi crynodeb o'r asesiad effaith ieithyddol o'r hoff strategaeth yn seiliedig ar y 18 cwestiwn yma.

Tabl 32: Crynodeb o Asesiad Effaith Ieithyddol o'r Hoff Strategaeth yn seiliedig ar ddefnyddio'r 18 o gwestiynau "Cynllunio a'r Iaith Gymraeg: Y Ffordd Ymlaen" (2005)

	Asesiad Effaith Ieithyddol
1. Ydy'r strategaeth yn debygol o arwain at gynnydd / ddirywiad yn y boblogaeth allai: a) Effeithio ar y cydbwysedd o siaradwyr Cymraeg / Saesneg (mewn ffordd negyddol / gadarnhaol)? b) Arwain at ddirywiad llwyr neu gyfatebol yn y nifer o siaradwyr Cymraeg?	Yn y broses o baratoi'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi, mae symudiad poblogaeth wedi cael ei ystyried. Mae yna angen cyffredinol am fwy o dai i fodloni anghenion y boblogaeth gynyddol. Yn y papur pwnc: Tai a Phoblogaeth, aseswyd patrymau poblogaeth y gorffennol, y presennol a'r hyn a ragwelwyd yn Ardal y Cynllun, sydd wedi cynorthwyo i sefydlu gofyn Ardal y cynllun am dai. Mae gan rai mathau o ddatblygiad newydd, yn enwedig tai, ddylanwad uniongyrchol ac anuniongyrchol ar boblogaeth ardal. Gall datblygiad newydd, yn enwedig tai newydd, arwain at fewnlifiad o nifer fawr o drigolion nad ydynt ar gyfartaledd yn siarad Cymraeg i ardal, ac mae'n debygol o danseilio cymunedau llai sy'n siarad Cymraeg yn bennaf. Ar y llaw arall, mae'n bosib y bydd gan lefel y twf effeithiau cadarnhaol anuniongyrchol ar yr iaith Gymraeg wrth i brisiau tai is a mwy o dai fforddiadwy gynorthwyo i gadw'r boblogaeth bresennol. Mae'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn rhoi pwyslais mawr ar ddarparu cyfleoedd tai i ddiwallu anghenion y gymuned leol, yn enwedig anghenion pobl ifanc a'r henoed. Bydd dosbarthiad tai ar draws Ardal y Cynllun yn darparu mwy o ddewis a mwy o hyblygrwydd i bobl allu aros yn eu cymunedau. Mae'r strategaeth hefyd yn hwyluso'r ddarpariaeth o gyfleoedd economaidd drwy ardal y Cynllun. Dylai hyn hefyd gynorthwyo i gadw pobl ifanc mewn cymunedau, yn enwedig rhai o'r cymunedau mwyaf gwledig, gan felly gynnal neu wella cydbwysedd demograffig o fewn cymunedau. Mae Polisi PS14 (Yr Iaith Gymraeg a'r Diwylliant Cymreig) hefyd yn hyrwyddo a chefnogi'r defnydd o'r iaith Gymraeg yn ardal y Cynllun yn uniongyrchol, ac yn ceisio osgoi unrhyw niwed arwyddocaol i gymeriad a chydbwysedd ieithyddol cymuned a grëir gan ddatblygiad amhriodol. Yn ogystal, roedd y sefyllfa ynghylch yr iaith Gymraeg yn ffactor allweddol a gafodd ei ystyried fel rhan o'r broses wrth benderfynu ar y strategaeth anheddleoeidd. Felly, yn gyffredinol, ystyrir bod yr anghenion tai fel y'u hamlinellir yn y Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn annhebygol o arwain at gynydd neu ostyngiadau poblogaeth arwyddocaol allai effeithio ar y cydbwysedd rhwng siaradwyr Saesneg / Cymraeg.

2.Ydy'r strategaeth yn debygol o arwain at fwy o fewnfudo? a) Allai hyn olygu cynnydd parhaol yn y gyfran o aelwydydd nad ydynt yn siarad Cymraeg? b) A fydd y newid yn barhaol neu dros dro?	Fel y nodwyd ym maen prawf 1 uchod, gall datblygiad newydd, yn enwedig tai newydd, arwain at fewnlifiad o gyfradd fawr o drigolion nad ydynt yn siarad Cymraeg i ardal, sydd yn debygol o danseilio cymunedau llai sy'n siarad Cymraeg yn bennaf a gwneud cymhathu yn anodd. Ar y llaw arall, gall fod yn bosib i lefel y cynnydd gael effeithiau cadarnhaol anuniongyrchol ar yr iaith Gymraeg oherwydd gall prisiau tai is a mwy o dai fforddiadwy gynorthwyo i gadw gafael ar y boblogaeth bresennol. Mae'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn rhoi pwyslais mawr ar ddarparu cyfleoedd tai i ddiwallu anghenion y gymuned leol, yn enwedig anghenion pobl ifanc a'r henoed. Bydd y dosbarthiad tai hwn ar draws Ardal y Cynllun yn rhoi mwy o ddewis a mwy o hyblygrwydd i bobl allu aros yn eu cymunedau. Bydd y strategaeth yn darparu ar gyfer y twf poblogaeth a ragwelir. Mae union effaith y twf mewn tai ar yr iaith Gymraeg yn ansicr ar hyn o bryd. Gall fod yn bosib i lefel y twf gael effeithiau cadarnhaol anuniongyrchol ar yr iaith Gymraeg oherwydd gall prisiau tai is a mwy o dai fforddiadwy gynorthwyo i gadw gafael ar y boblogaeth bresennol. I'r gwrthwyneb, gallant hefyd annog poblogaeth ddi-gymraeg i symud i mewn. Mae'r cwestiwn a yw'r newid mewn patrymau ymfudo yn effeithio ar y nifer o siaradwyr Cymraeg yn dibynnu i raddau helaeth ar yr ardal a'r math o gynigion a wneir i'r ardal honno. Dengys y tablau a gynhwysir yn y dadansoddiad gwaelodlin uchod bod y mwyafrif o bobl sydd yn symud i gartrefi newydd yn byw naill ai yng Ngwynedd neu Ynys Môn yn barod, sydd yn awgrymu na fydd unrhyw effaith ar yr iaith Gymraeg yn debygol o fod yn sylweddol. Yn ogystal, mae'r strategaeth yn hwyluso'r ddarpariaeth o gyfleoedd economaidd drwy ardal y Cynllun. Dylai hyn hefyd gynorthwyo i gadw pobl ifanc mewn cymunedau, yn enwedig y rhai mwyaf gwledig, gan felly gynnal neu wella'r cydbwysedd demograffig o fewn cymunedau. Mae Polisi PS14 (Yr Iaith Gymraeg a'r Diwylliant Cymreig) hefyd yn hyrwyddo a chefnogi'r defnydd o'r iaith Gymraeg yn ardal y Cynllun yn uniongyrchol, ac yn ceisio osgoi unrhyw niwed sylweddol i gymeriad a chydbwysedd ieithyddol cymuned a grëir gan ddatblygiad amhriodol. Mae'n hollbwysig bod y Cynllun yn darparu cyflenwad digonol o dai i ddiwallu anghenion lleol er mwyn cadw'r boblogaeth yn eu cymunedau. Ystyrir bod y strategaeth yn darparu ar gyfer y newidiadau a ragwelir yn y boblogaeth yn ystod cyfnod y Cynllun.
---	---

3. Ydy'r strategaeth yn debygol o arwain at allfudo? a) Ydy'r broses o allfudo yn debygol o arwain at golled o aelwydydd sy'n siarad Cymraeg? b) A fydd unrhyw newid yn barhaol neu dros dro?	Dylai dosbarthiad mwy cyfatebol o ddatblygiad drwy ardal y Cynllun, yn cynnwys cefn gwlad, fod yn gymorth i gefnogi bywiogrwydd cymunedol drwy ddarparu tai, cyfleusterau a gwasanaethau'n lleol, ble mae gofyn amdanynt ac maent yn gyraeddadwy drwy amryw ddulliau o deithio. Yn ei dro, dylai hyn hyrwyddo cadw'r boblogaeth gynhenid a chan hynny hyrwyddo defnydd o'r iaith Gymraeg. Mae Polisi PS3 (Strategaeth aneddeleoedd) yn amlinellu'r hierarchaeth ar gyfer darpariaeth gwasanaeth a buddsoddiad, dosbarthiad gofodol tai ac mae Polisi PS8 yn darparu'r fframwaith i ddosbarthu twf cyflogaeth drwy ardal y Cynllun. Mae'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn cydnabod bod gan ganolfannau a phentrefi llai, os ydynt am aros yn gynaliadwy, gyfle i roi lle i ddatblygiadau newydd. Bydd hyn yn gwarchod y lefel o gyfleusterau a gwasanaethau mewn aneddiadau presennol. Er mwyn ymdrin â'r angen lleol am dai mewn ardaloedd mwy gwledig, mae clystyrau all dderbyn datblygiadau mewnlenni ar raddfa fechan hefyd yn cael eu hadnabod. Yn gyffredinol, mae'r Polisi yn sicrhau bod graddfa'r datblygiad yn addas i faint yr anheddiad a bod capasiti ieithyddol yn cael ei ystyried. Yn ychwanegol, mae'r Polisi yn pennu na fydd unrhyw safle tai marchnad agored yn cael ei ddynnu mewn rhai mathau o Bentrefi ac ym mhob Clwstwr, a ddylai fod yn haws i bobl leol brynu cartrefi newydd, ac yn ei dro, annog pobl ifanc sy'n siarad Cymraeg i aros yn eu cymunedau neu ddychwelyd. Mae Polisiâu PS11 (Darpariaeth tai cytbwys) a PS12 (Tai fforddiadwy) yn uniongyrchol yn hwyluso nifer digonol o dai i ddiwallu anghenion cymunedau lleol o ran y math o dai a'u fforddiadwyedd. Yn ogystal, maent yn hwyluso datblygiad ystod o fathau o dai a daliadaeth i ddiwallu anghenion pob rhan o'r boblogaeth gan gynnwys tai ar gyfer pobl hŷn. Bydd hyn yn cynorthwyo i greu cymunedau cynaliadwy a chynhwysol. Mae'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn anelu at ddiogelu safleoedd neu ddynodi ardaloedd cyflogaeth benodol yn bennaf oddi mewn i'r Ganolfan Isranbarthol a'r canolfannau Gwasanaeth Trefol, gan ddynnu rhai ardaloedd oddi mewn i'r Canolfannau Gwasanaeth Gwledig. Cefnogir cyfleoedd cyflogaeth briodol ar raddfa fechan yn y Pentrefi, y clystyrau a chefn gwlad hefyd, ac o'u hamgylch. Dylai hyn gynorthwyo i gadw pobl ifanc yn eu cymunedau, gan felly olygu y bydd yr iaith Gymraeg yn elwa. Dylai polisiâu strategol sydd yn ymwneud â'r economi, sef PS8, PS9 a PS10 fod o fudd i gymunedau drwy hwyluso datblygiad economaidd lleol a fydd yn gwella bywiogrwydd cymuned, gan felly gynorthwyo i gadw'r boblogaeth bresennol.
---	--

4. A yw'r strategaeth yn debygol o arwain at newid strwythur oedran y gymuned? a) Arwain at bobl ifanc / canol oed / hyn sy'n siarad Cymraeg yn gadael / symud i'r ardal, gan arwain at: i) Newidiadau mewn patrymau gweithgareddau traddodiadol, gan arwain at gynyddu'r awydd i symud ymaith? ii) Tensiynau cymdeithasol / rhwydweithiau cymdeithasol traddodiadol yn dadfeilio	Mae'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn cydnabod fod y boblogaeth yn heneiddio. Mae dosbarthiad cyfatebol datblygiad, a hwyluswyd dan yr opsiwn gofodol hwn a ffafrir, yn debygol o annog pobl ieuengach i aros yn eu cymunedau neu ddychwelyd iddynt, gan greu cymunedau mwy cytbwys fydd o ganlyniad yn gwella hyfywedd cymunedol a chydlyniant yn Ardal y Cynllun cyfan. Bydd hyn yn cael ei gyflawni drwy gynnig amrywiaeth o dai, gan gynnwys tai fforddiadwy, ynghyd â darparu ar gyfer ystod o anghenion cyflogaeth fydd wedi'u dosbarthu ar draws Ardal y Cynllun. Mae Polisi PS12 ar Dai Fforddiadwy yn benodol â'r bwriad o hwyluso datblygiad tai fforddiadwy sy'n diwallu anghenion lleol ac a ddylai annog pobl ifanc i aros yn eu cymunedau. Mae'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn anelu at ddiogelu safleoedd neu ddynodi ardaloedd cyflogaeth benodol yn bennaf oddi mewn i'r Ganolfan Isranbarthol a'r canolfannau Gwasanaeth Trefol, gan ddysrannu rhai ardaloedd oddi mewn i'r Canolfannau Gwasanaeth Gwledig. Cefnogir cyfleoedd cyflogaeth briodol ar raddfa fechan yn y Pentrefi, y clystyrau a chefn gwlad hefyd, ac o'u hamgylch. Hefyd, dylai hyn gynorthwyo i gadw pobl ifanc yn eu cymunedau, gan felly olygu y bydd yr iaith Gymraeg yn elwa. Er mwyn cyfarch y boblogaeth sy'n heneiddio, mae'n bwysig darparu ystod o dai addas, ynghyd â darpariaeth o ddatblygiadau gofal preswyl fel gall y boblogaeth hŷn aros yn eu cymunedau. Bydd cyfran sylweddol o'r cynnydd a ragwelir mewn aelwydydd yn y dyfodol yn bobl dros 65 mlwydd oed, felly ceisir am ddarpariaeth o dai addas ar gyfer pobl hŷn, yn enwedig mewn cynlluniau datblygiadau mawr. Fodd bynnag, gan fod nifer o wasanaethau allweddol (e.e. gwasanaethau a chyfleusterau iechyd) wedi'u lleoli yn yr aneddiadau allweddol, gallai pobl hŷn mewn cymunedau gwledig ei chael hi'n anodd cael mynediad atynt. Bydd yr union effaith yn dibynnu ar leoliad y datblygiad (tai yn ogystal â datblygiad iechyd perthnasol) mewn perthynas â rhwydwaith trafnidiaeth effeithiol. Ar y cyfan, fodd bynnag, mae'n anodd rhagweld yr union ystod o effeithiau posib ar strwythur oedran y boblogaeth yn Ardal y Cynllun. Dibynna llawer ar amryw o ffactorau gan gynnwys y ddarpariaeth o gyfleusterau a gwasanaethau mewn aneddeleoedd, prisiau tai a chyfleoedd cyflogaeth. Ni ystyrir y bydd y strategaeth a'r cynigion arfaethedig yn debygol o gael effaith negyddol ar iechyd y boblogaeth am nifer o resymau. Mae dosbarthiad cyfatebol datblygiad yn ardal y Cynllun yn diwallu anghenion y boblogaeth drefol yn ogystal â'r boblogaeth wledig ac yn sicrhau bod gan gyfran fwy o'r boblogaeth fynediad da i wasanaethau a
5. A yw'r strategaeth yn debygol o effeithio ar iechyd pobl leol? a) Cynyddu'r risg o salwch, felly lleihau'r atyniad i fyw yn y gymuned?	Mae'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn cydnabod fod y boblogaeth yn heneiddio. Mae dosbarthiad cyfatebol datblygiad, a hwyluswyd dan yr opsiwn gofodol hwn a ffafrir, yn debygol o annog pobl ieuengach i aros yn eu cymunedau neu ddychwelyd iddynt, gan greu cymunedau mwy cytbwys fydd o ganlyniad yn gwella hyfywedd cymunedol a chydlyniant yn Ardal y Cynllun cyfan. Bydd hyn yn cael ei gyflawni drwy gynnig amrywiaeth o dai, gan gynnwys tai fforddiadwy, ynghyd â darparu ar gyfer ystod o anghenion cyflogaeth fydd wedi'u dosbarthu ar draws Ardal y Cynllun. Mae Polisi PS12 ar Dai Fforddiadwy yn benodol â'r bwriad o hwyluso datblygiad tai fforddiadwy sy'n diwallu anghenion lleol ac a ddylai annog pobl ifanc i aros yn eu cymunedau. Mae'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn anelu at ddiogelu safleoedd neu ddynodi ardaloedd cyflogaeth benodol yn bennaf oddi mewn i'r Ganolfan Isranbarthol a'r canolfannau Gwasanaeth Trefol, gan ddysrannu rhai ardaloedd oddi mewn i'r Canolfannau Gwasanaeth Gwledig. Cefnogir cyfleoedd cyflogaeth briodol ar raddfa fechan yn y Pentrefi, y clystyrau a chefn gwlad hefyd, ac o'u hamgylch. Hefyd, dylai hyn gynorthwyo i gadw pobl ifanc yn eu cymunedau, gan felly olygu y bydd yr iaith Gymraeg yn elwa. Er mwyn cyfarch y boblogaeth sy'n heneiddio, mae'n bwysig darparu ystod o dai addas, ynghyd â darpariaeth o ddatblygiadau gofal preswyl fel gall y boblogaeth hŷn aros yn eu cymunedau. Bydd cyfran sylweddol o'r cynnydd a ragwelir mewn aelwydydd yn y dyfodol yn bobl dros 65 mlwydd oed, felly ceisir am ddarpariaeth o dai addas ar gyfer pobl hŷn, yn enwedig mewn cynlluniau datblygiadau mawr. Fodd bynnag, gan fod nifer o wasanaethau allweddol (e.e. gwasanaethau a chyfleusterau iechyd) wedi'u lleoli yn yr aneddiadau allweddol, gallai pobl hŷn mewn cymunedau gwledig ei chael hi'n anodd cael mynediad atynt. Bydd yr union effaith yn dibynnu ar leoliad y datblygiad (tai yn ogystal â datblygiad iechyd perthnasol) mewn perthynas â rhwydwaith trafnidiaeth effeithiol. Ar y cyfan, fodd bynnag, mae'n anodd rhagweld yr union ystod o effeithiau posib ar strwythur oedran y boblogaeth yn Ardal y Cynllun. Dibynna llawer ar amryw o ffactorau gan gynnwys y ddarpariaeth o gyfleusterau a gwasanaethau mewn aneddeleoedd, prisiau tai a chyfleoedd cyflogaeth. Ni ystyrir y bydd y strategaeth a'r cynigion arfaethedig yn debygol o gael effaith negyddol ar iechyd y boblogaeth am nifer o resymau. Mae dosbarthiad cyfatebol datblygiad yn ardal y Cynllun yn diwallu anghenion y boblogaeth drefol yn ogystal â'r boblogaeth wledig ac yn sicrhau bod gan gyfran fwy o'r boblogaeth fynediad da i wasanaethau a

b) Posiblirwydd y gallai wneud bywyd yn ddrytach, felly cynyddu'r risg o broblemau / straen ariannol ar y boblogaeth leol sy'n siarad Cymraeg.	chyfleusterau economaidd cymdeithasol. Felly, byddai'r manteision iechyd cyffredinol yn cael eu dosbarthu'n gyfartal ar draws Ardal y Cynllun. Drwy hyrwyddo tai newydd a darparu datblygiad economaidd bydd y Strategaeth yn gwella bywiogrwydd a lles y gymuned. Bydd y strategaeth yn helpu i sicrhau'r ddarpariaeth o isadeiledd, gwasanaethau a chyfleusterau sydd eu hangen i gynnal a gwella cymunedau. Mae'r polisiau i gynorthwyo gwireddu'r deilliant hwn yn cynnwys PS5 (Cyfraniadau at yr Isadeiledd gan ddatblygwyr), PS6 (Cynigion am brosiectau isadeiledd mawr), PS20 (Isadeiledd Cymunedol) a PS22 (Cludiant, datblygiad a hygyrchedd cynaliadwy). Bydd y rhain yn cynorthwyo i gefnogi mentrau sy'n adeiladu cymunedau sefydlog, diogel, iach a chryf sy'n golygu parchu a gwella'r iaith Gymraeg a'i diwylliant. Bydd canolbwyntio'r mwyafrif o'r datblygiad yn y prif ganolfannau hefyd yn golygu y byddai preswylwyr yn agosach at wasanaethau, cyfleusterau a chyfleoedd cyflogaeth, felly lleihau'r angen i deithio a ddylai gynorthwyo i leihau allyriadau nwyon tŷ gwydr sy'n gysylltiedig â chludiant preifat a gwella iechyd y boblogaeth gyffredinol.
6. A yw'r strategaeth yn debygol o effeithio ar fwynderau'r ardal leol? a) Dirywiad yn yr ansawdd amgylcheddol, felly lleihau'r atyniad i fyw yn y gymuned?	Dylai datblygiad newydd sydd wedi'i reoli'n iawn, gynnal ardaloedd o bwysigrwydd hanesyddol / diwylliannol neu wella ansawdd yr amgylchedd adeiladol presennol. Gan fod yr opsiwn gofodol a ffafir yn caniatáu dosbarthu datblygiadau mewn modd sy'n fwy cymesur, bydd yr effaith posib ar yr amgylchedd, gan gynnwys tirweddau a threfweddau yn fwy gwasgaredig ar draws Ardal y Cynllun. Caniateir nifer cyfyngedig o ddatblygiadau newydd yn y rhan fwyaf o aneddiadau a fydd yn cyfrannu at batrymau twf naturiol aneddiadau a fydd wedyn yn llai tebygol o effeithio ar werthoedd amwynder ardaloedd lleol. Er y gall patrwm datblygu gwasgaredig leihau cyfraniadau datblygwyr at gyfleusterau a mwynderau cyhoeddus, bydd y gwir effaith yn dibynnu'n fawr ar raddfa, natur a lleoliad datblygiadau newydd o ran trefweddau a thirweddau o werth. Byddai'n rhaid dylunio datblygiadau i safon uchel gan ymgorffori'r drefwedd a'r cymeriad gwledig presennol.

	Nod y strategaeth yw cynnal y cymysgedd arbennig o gymeriad trefol / gwledig ardal y cynllun yn ogystal â'i gymeriad ieithyddol a diwylliannol nodedig. Bydd cymeriad unigol a swyddogaethau cyflenwol y canol trefi yn gwella drwy ddatblygiad, gwelliannau i'r stadau cyhoeddus, i gyfleusterau cludiant cyhoeddus ac i gysylltiadau cerddwyr / beicio. Bydd y strategaeth yn helpu i sicrhau'r ddarpariaeth o isadeiledd, gwasanaethau a chyfleusterau sydd eu hangen i gynnal a gwella cymunedau. Nod Polisi PS1 (Datblygiad Cynaliadwy), PS15 (Gwarchod a gwella'r amgylchedd naturiol) a PS16 (Gwarchod a gwella'r asedau diwylliannol a hanesyddol) yw: hyrwyddo gwelliannau i'r amgylchedd adeiladu, hanesyddol a naturiol; gwarchod a gwella'r amgylchedd naturiol; a gwarchod a gwella'r asedau diwylliannol a hanesyddol yn ôl eu trefn; a dylai hyn oll gael effaith fanteisiol ar fwynderau.
7. A yw'r strategaeth yn debygol o arwain at y peryg o fwy o droseddau a thrais yn y gymuned? a) Cynyddu'r risg o droseddau neu drais, felly lleihau'r atyniad i fyw yn y gymuned?	Mae gan amddifadedd cymdeithasol gysylltiad anesboniadwy â throseddau. Fel arfer mae nodweddion ardaloedd o amddifadedd yn cynnwys cyfraddau diweithdra uchel, tai o ansawdd gwael a diffyg cyfleusterau a gwasanaethau cymunedol. Mae dosbarthiad mwy cyfatebol o ddatblygiadau yn debygol o leihau amddifadedd yn Ardal y Cynllun yn gyffredinol drwy'r ddarpariaeth uniongyrchol o dai newydd, datblygiad economaidd a chyfleusterau cymunedol ac mae angen isadeiledd newydd i gynnal a gwella'r cymunedau a fydd yn helpu i leihau troseddau, ymddygiad gwrthgymdeithasol a'r ofn o droseddau. Mae Polisi PS6 (Cynigion am brosiectau isadeiledd mawr) a Pholisi PS7 (Datblygiad niwclear yn Wylfa) yn hwyluso datblygiadau graddfa fawr a fydd yn arwain at fewnlifiad o weithwyr o du allan i'r ardal. Gallai hyn arwain at amlygiad o ymddygiad gwrthgymdeithasol wedi'i achosi gan densynau cymdeithasol o fewn cymunedau. Ar y llaw arall, mae maen prawf o fewn y polisi yn nodi'r angen i gynigion gynnwys mesurau priodol i hyrwyddo cydlynid cymdeithasol a diogelwch cymunedol. Bydd unrhyw ymddygiad gwrthgymdeithasol hefyd yn cael ei liniaru i ryw raddau gan Bolisi Strategol PS1 (Datblygiad Cynaliadwy) sy'n hyrwyddo'n benodol safonau dylunio uchel i leihau troseddau, ymddygiad gwrthgymdeithasol a'r ofn o droseddau.
8. A yw'r strategaeth yn debygol o gael effaith andwyol ar fusnesau lleol? a) Posibilrwydd o arwain at fusnesau lleol – iaith Gymraeg – yn cau o ganlyniad i: • Ostyngiad yn y boblogaeth leol yn gyffredinol?	Bydd yr union effaith ar fusnesau lleol yn dibynnu ar raddfa, natur a lleoliad datblygiadau newydd mewn perthynas â busnesau sy'n bodoli yn yr ardal. Mae'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn hyrwyddo cyfleoedd cyflogaeth mewn aneddiadau o fewn ardaloedd trefol a gwledig a allai gyfrannu at ddatblygiad economaidd amrywiol. Mae'r strategaeth economaidd sydd wedi'i chynnwys yn y Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn amlygu'r angen i gynyddu allbwn economaidd o amrywiaeth o sectorau, gan gynyddu'r nifer o swyddi, a darparu hefyd ar gyfer ffurfio busnesau newydd. Mae Polisi PS8 (Darparu cyfle i economi ffyniannus) yn arbennig yn cefnogi datblygiad economaidd ar draws Ardal y Cynllun yn ogystal

• Cynnydd mewn preswylwyr di-gymraeg? • Cynnydd mewn cystadleuaeth niweidiol / cynorthwyl?	â darparu cyfleoedd addysg a hyfforddi.
9. A yw'r strategaeth yn debygol o gael effaith andwyol ar swyddi lleol? a) Creu swyddi ar gyfer y boblogaeth leol – sy'n siarad Cymraeg (efallai yn rhinwedd bod pobl leol sy'n siarad Cymraeg â'r sgiliau cywir)? b) Bygwth swyddi'r boblogaeth leol - sy'n siarad Cymraeg (efallai drwy achosi busnesau lleol i gau).	Nid yw'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn debygol o gael effaith andwyol ar swyddi lleol yn Ardal y Cynllun. Mae'r strategaeth economaidd sydd wedi'i chynnwys yn y Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn amlgu'r angen i gynyddu allbwn economaidd gan amrywiaeth o sectorau, gan gynyddu'r nifer o swyddi, a darparu hefyd ar gyfer ffurfio busnesau newydd a ddylai yn ei dro gynorthwyo i gadw gafael ar weithlu sy'n siarad Cymraeg a denu cyn trigolion oed gweithio i ddychwelyd i'r ardal. Gan fod yr opsiwn gofodol a ffafrir yn hwyluso dosbarthiad mwy cyfatebol o ddatblygiadau, bydd yn caniatáu datblygiad economaidd y prif ganolfannau yn ogystal â'r aneddiadau mwy gwledig. Bydd hyn yn arwain at ddarparu cyfleoedd cyflogaeth ar gyfer amrediad daearyddol eang o'r boblogaeth ac yn cynorthwyo i wella'r gwahaniaethau rhwng grwpiau incwm. Mae'r Strategaeth yn diogelu safleoedd ac yn dynodi ardaloedd cyflogaeth benodol yn bennaf oddi mewn i'r Ganolfan Isranbarthol a'r canolfannau Gwasanaeth Trefol, gan ddyrannu rhai ardaloedd oddi mewn i'r Canolfannau Gwasanaeth Gwledig. Cefnogir cyfleoedd cyflogaeth briodol ar raddfa fechan yn y Pentrefi, y clystyrau a chefn gwlad hefyd, ac o'u hamgylch. Mae'r Strategaeth hefyd yn hwyluso amrywiaeth o fentrau i gael sgiliau uwch, yn cynnwys hyrwyddo prentisiaethau, cadw mwy o raddedigion yn lleol o brifysgolion yr ardal a negodi cytundebau gyda datblygwyr i ddarparu hyfforddiant i'r gweithlu. Mae polisi strategol PS8 (Darparu cyfle i economi ffyniannus) yn cefnogi datblygiad economaidd ar draws Ardal y Cynllun yn uniongyrchol yn ogystal â darparu cyfleoedd addysg a hyfforddi, tra bo Polisi PS9 (Economi Ymwelwyr) hefyd yn cefnogi datblygiadau twristiaeth a ddylai hefyd fod o fudd i gymunedau lleol a chefnogi'r economi leol. Mae Polisi PS10 (Canol Trefi a Manwerthu) yn diogelu siopau a gwasanaethau mewn ardaloedd gwledig yn erbyn eu colli'n ddianghenraid, a chefnogi cynigion ar gyfer gwasanaethau cymunedol amlbwrpas. Bydd Polisi PS7 (Datblygiad Niwclear yn Wylfa) yn hwyluso'r ddarpariaeth o gyfleoedd gyflogaeth ar gyfer cymunedau lleol yn y tymor byr a'r tymor hir. Gallai cynnydd yn y boblogaeth breswyl olygu y bydd yna ragor o alw am siopau a gwasanaethau masnachol, gan greu economi leol hyfyw. Fodd bynnag, bydd yr union effaith ar gyflogaeth yn dibynnu ar leoliad a lefel y buddsoddiad ddaw i mewn i'r ardal.

10. Ydy'r strategaeth yn debygol o arwain at fwy o amrywiaeth economaidd? a) Posiblirwydd o arwain at fwy o swyddi gwahanol ar gyfer y boblogaeth leol – sy'n siarad Cymraeg o ganlyniad i arallgyfeirio economaidd? b) Arwain at fwy o bobl ddi-gymraeg yn mewnfudo?	Gan fod yr opsiwn gofodol a ffafir yn hwyluso dosbarthiad mwy cyfatebol o ddatblygiad, byddai'n caniatáu datblygiad economaidd y prif ganolfannau yn ogystal â'r aneddiadau mwy gwledig. Bydd hyn yn arwain at ddarparu cyfleoedd cyflogaeth ar gyfer amrediad daearyddol eang o'r boblogaeth ac yn cynorthwyo i wella'r gwahaniaethau rhwng grwpiau incwm. Mae'r strategaeth economaidd sydd wedi'i chynnwys yn y Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn hyrwyddo datblygiad economaidd amrywiol yn Ardal y Cynllun ac yn amlgu'r angen i gynyddu allbwn economaidd o amrywiaeth o sectorau gan gynyddu'r nifer o swyddi. Mae'r Strategaeth yn dynodi tir cyflogaeth i gyflawni'r amcanion hyn. Mae'r ffigwr ar gyfer darpariaeth o dir cyflogaeth ar safleoedd diwydiannol a busnes yn seiliedig ar gyfrifiadau a gynhwyswyd yn Adolygiad Tir Cyflogaeth Ynys Môn a Gwynedd (2011). Mae ffigyrau darpariaeth tir cyflogaeth yn fwy na'r hyn sy'n debygol o gael ei adeiladu a bydd hyn yn rhoi dewis i ddatblygwyr a deiliaid a ddylai helpu hwyluso patrwm amrywiol o ddatblygiad economaidd. Fodd bynnag, gallai cyfleoedd cyflogaeth ddenu gweithwyr di-gymraeg i'r ardal. Ar y llaw arall, diffyg cyfleoedd economaidd yw un o'r prif resymau pam fod pobl ifanc yn allfudo, felly bydd y ddarpariaeth o gyfleoedd newydd yn helpu i gadw'r boblogaeth ifanc yn eu cymunedau. Mae polisi PS14 (Yr iaith Gymraeg a diwylliant Cymru) yn ceisio rhwystro unrhyw niwed arwyddocaol i gymeriad a chydbwysedd ieithyddol cymuned a achosir gan ddatblygiad anaddas ac mae angen cyfraniad ariannol drwy gytundeb Adran 106 mewn amgylchiadau priodol.
11. A yw'r strategaeth yn debygol o gael effaith ar lefelau tâl / cyflog lleol? a) Posiblirwydd o gynyddu / ostwng lefelau tâl / cyflog o ganlyniad i gynnydd yn y gweithlu / cystadleuaeth busnes?	Gweler hefyd meini prawf naw ac wyth uchod. Nid yw'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn debygol o gael effaith andwyl ar lefelau cyflog yn Ardal y Cynllun. Mae'r strategaeth economaidd sydd wedi'i chynnwys yn y Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn amlgu'r angen i gynyddu allbwn economaidd o amrywiaeth o sectorau, gan gynyddu'r nifer o swyddi, a darparu hefyd ar gyfer ffurfio busnesau newydd ac yn ei dro dylai gynorthwyo i gadw gafael ar weithlu sy'n siarad Cymraeg. Gweler hefyd meini prawf wyth, naw a deg uchod.
12. A yw'r strategaeth yn debygol o effeithio ar gostau cyfartalog tai?	Mae'n anodd penderfynu yn y cam hwn beth fydd union effaith y Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi ar brisiau tai yn Ardal y Cynllun. Fodd bynnag, dylai'r Strategaeth gynyddu argaeledd tai, eu fforddiadwyedd

a) Gorfodi siaradwyr Cymraeg lleol i adael y gymuned? b) Y posibilrwydd o arwain at gynydd mewn digartrefedd / straen tai ymhlith aelwydydd lleol o siaradwyr Cymraeg? c) Rhwystro pobl leol sy'n siaradwyr Cymraeg rhag dychwelyd i'r ardal / gymuned?	ac ystod y mathau o dai gwahanol yn ardal y Cynllun. Mae'r strategaeth tai yn hwyluso darparu tai fforddiadwy o ddyluniad a maint addas. Yn seiliedig ar y rhagolygon twf a ffafir o ran y gofynion tai, mae'r Strategaeth yn darparu 7,665 o aelwydydd ychwanegol yn ystod 2011-2026 yn ardal y cynllun. Mae hyn yn rhoi mwy o gyfle am gyfradd datblygu uwch sy'n realistig /y gellir ei rheoli na'r hyn a ddarparwyd yn y ddegawd ddiwethaf. Bydd cyfradd o'r tai newydd yn dai fforddiadwy, naill ai yn rai canolradd neu yn gartrefi yn y sector rhentu cymdeithasol yn seiliedig ar hyfywdra. Dylai hyn ei gwneud hi'n haws i ddarpar berchnogion tai allu prynu neu rentu tai newydd, yn enwedig preswylwyr sydd â chysylltiadau lleol. Yn wir, mae'r Strategaeth a Ffafir sydd ar fin ei chyhoeddi yn rhoi mwy o bwyslais ar ddarparu cyfleoedd tai sy'n diwallu anghenion y gymuned leol, yn enwedig anghenion pobl ifanc a phobl hŷn. Bydd dosbarthiad y tai ar draws Ardal y Cynllun yn rhoi mwy o ddewis a mwy o hyblygrwydd i bobl allu aros yn eu cymunedau. Yn ogystal, mae'r strategaeth yn hwyluso'r ddarpariaeth o dai a chyfleoedd economaidd mewn ardaloedd gwledig. Yn ogystal, dylai hyn gynorthwyo i gadw pobl ifanc yn y cymunedau hyn. Bydd y polisiau strategol a ganlyn a gynhwysir yn y Strategaeth yn cynorthwyo i hyrwyddo datblygu tai fforddiadwy sy'n diwallu gofynion y boblogaeth leol. i) Nod Polisi PS1 (Datblygiad Cynaliadwy) yw sicrhau bod unedau tai yn diwallu anghenion y boblogaeth leol gydol eu hoes o ran ansawdd, mathau o ddaliadaeth a fforddiadwyedd. ii) Mae Polisi PS3 (Strategaeth anheddleoedd) yn sicrhau bod graddfa'r datblygiad yn addas i faint yr anheddiad ac y cymerir i ystyriaeth y capasiti ieithyddol. Yn ychwanegol, mae'r Polisi yn nodi nas dyrennir safleoedd tai marchnad agored mewn Pentrefi a chlystyrau a dylai hyn ei gwneud hi'n haws i bobl leol brynu neu rentu cartrefi newydd. iii) Mae Polisiau PS11 (Darpariaeth gytbwys o dai) a PS12 (Tai fforddiadwy) – yn uniongyrchol yn hwyluso nifer digonol o dai i ddiwallu anghenion cymunedau lleol o ran y math o dai a'u fforddiadwyedd. Yn ogystal, mae'n hwyluso datblygiad ystod o fathau o dai a daliadaeth sy'n diwallu anghenion pob rhan o'r boblogaeth gan gynnwys tai ar gyfer pobl hŷn. Bydd hyn yn cynorthwyo i greu cymunedau cynaliadwy a chynhwysol.
--	--

13. A yw'r strategaeth yn debygol o effeithio ar ysgolion lleol? a) Bygwth / sicrhau ysgolion lleol oherwydd cynnydd / lleihad yn nifer y disgyblion? b) Newid y cydbwysedd rhwng myfyrwyr sy'n siarad Cymraeg a rhai nad ydynt yn siarad Cymraeg?	iv) Mae Polisi PS14 (Yr Iaith Gymraeg a'r Diwylliant Cymreig) hefyd yn hyrwyddo a chefnogi'r defnydd o'r iaith Gymraeg yn ardal y Cynllun ac yn ceisio osgoi niwed sylweddol i gymeriad a chydbwysedd ieithyddol a grëir gan ddatblygiad amhrïodol mewn cymuned. Mae'n anodd yn ystod y cyfnod hwn i benderfynu beth fydd effaith debygol y Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi ar ysgolion lleol gan y bydd yr effaith yn dibynnu ar raddfa a lleoliad datblygiadau newydd. Gallai datblygu tai newydd ychwanegol mewn dalgylochoedd ysgolion roi pwysau gormodol ac annerbyniol ar eu gallu i weithredu'n effeithiol oherwydd y plant ychwanegol fydd angen eu cefnogi. Gallai cydweithio a datblygu mewn camau liniaru'r effeithiau. Gall ymrwymïadau cynllunio, sy'n sicrhau cyfraniadau gan ddatblygwyr tuag at ysgolion lleol fod yn fodd o ddatrys hyn. Mae Polisi PS5 (Yr Isadeiledd a chyfraniadau at gan ddatblygwyr) yn cyfeirio'n uniongyrchol i'r gofyn am amodau cynllunio neu ymrwymïadau fel rhan o ddatblygiadau mewn achosion penodol. Yn ogystal, gall datblygiad newydd arwain at fewnlifiad o bobl nad ydynt yn siaradwyr Cymraeg a allai darfu ar gydbwysedd ieithyddol ysgolion. Mae datblygiadau sy'n fwy tebygol o gael effaith annerbyniol ar yr iaith fel arfer yn rai sy'n sylweddol eu maint o ran strwythur y gymuned sy'n bodoli / gallu cymuned i ymgorffori datblygiadau tai newydd / y math o farchnad dai sy'n weithredol mewn ardal, h.y. mae rhai ardaloedd marchnad dai yn fwy tebygol o fod yn ddeniadol i breswylwyr sydd eisoes yn byw yn ardal y Cynllun yn hytrach na denu perchnogion ail gartrefi / tai haf. Fodd bynnag, fel rhan o'r broses o ddatblygu'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi, ystyriwyd cyfleusterau allweddol mewn aneddiadau, gan gynnwys ysgolion lleol, a'u capasiti. Yn ogystal, cafodd aneddiadau eu categorio mewn hierarchaeth sy'n cymryd i ystyriaeth presenoldeb ysgolion a'u gallu i ymgorffori datblygiadau newydd o ran eu cymeriad cymdeithasol. Hefyd, mae Polisi PS14 (Yr Iaith Gymraeg a'r Diwylliant Cymreig) yn hyrwyddo a chefnogi'r defnydd o'r iaith Gymraeg yn ardal y Cynllun yn uniongyrchol ac yn ceisio osgoi niwed sylweddol i'r cymeriad a'r cydbwysedd ieithyddol a grëir gan ddatblygiad amhrïodol mewn cymuned.
14. A yw'r strategaeth yn debygol o effeithio ar ofal iechyd lleol? a) Bygwth / sicrhau cyfleusterau / gwasanaethau lleol drwy gyfrwng y Gymraeg?	Ystyriwyd darpariaeth gofal iechyd fel rhan o'r broses o ddatblygu'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi. Cydnabyddir fod cynnydd yn y boblogaeth yn debygol o roi straen ychwanegol ar gapasiti cyfleusterau gofal iechyd presennol. Fodd bynnag, gellid lliniaru'r effaith hwn drwy ei gwneud hi'n ofynnol i ddatblygwyr gyfrannu tuag at wasanaethau o'r fath. Lleolir y rhan fwyaf o wasanaethau a chyfleusterau iechyd allweddol yn y prif ganolfannau. Golyga hyn fod y

	strategaeth ofodol a ffafir sy'n canolbwyntio cyfran uwch o ddatblygiadau yn y prif ganolfannau yn caniatáu i fwyafrif y boblogaeth gael mynediad da at y cyfleusterau hyn. Ar y llaw arall, fodd bynnag, mae mynediad at wasanaethau iechyd mewn rhai ardaloedd gwledig yn wael. Mae'r Strategaeth aneddeoledd ddrafft ym Mholisi PS3 yn cyfeirio datblygiadau i rwydwaith o aneddeoledd a gefnogir gan rwydwaith cludiant cynaliadwy a thrwy hynny sicrhau fod preswylwyr unedau tai newydd â mynediad rhesymol at gyfleusterau a gwasanaethau. Mae'n bwysig fod y cynllun yn hwyluso datblygu rhwydwaith cludiant cynaliadwy sy'n gwella hygyrchedd yn yr ardaloedd hyn. Mae Polisi PS22 (Cludiant Cynaliadwy, datblygu a hygyrchedd) hefyd yn hwyluso gwelliannau mewn mynediad at wasanaethau a chyfleusterau. Yn ogystal, mae'r Strategaeth a Ffafir sydd ar fin ei chyhoeddi'n hwyluso darparu cyfleusterau iechyd newydd.
15. A yw'r strategaeth yn debygol o effeithio ar ddarpariaeth gwasanaethau lleol megis siopau? a) Bygwth / sicrhau siopau lleol / swyddfeydd post / banciau / tafarndai newn cymunedau Cymreig ac felly gorfodi rhai rhannau o'r boblogaeth i symud allan o'r ardal / gymuned, e.e. pobl hyn, yr anabl neu bobl ifanc.	Nid yw'r Strategaeth yn debygol o gael effaith andwyol ar y ddarpariaeth o wasanaethau lleol megis siopau yn y cyfnod hwn. Mae'r Strategaeth yn ceisio sicrhau y caiff datblygiadau eu dosbarthu er mwyn cryfhau'r rhwydwaith o aneddiadau yn unol â'r rolau a gynhwysir yn Hierarchaeth Aneddiadau'r Cynllun. Bydd y dull hwn yn cynorthwyo i gynnal y gymysgedd arbennig o gymeriad trefol / gwledig ardal y cynllun yn ogystal â'i chymeriad ieithyddol a diwylliannol nodedig. Mae'r Strategaeth a Ffafir sydd ar fin ei chyhoeddi wedi cymryd i ystyriaeth argaeledd gwasanaethau mewn aneddeoledd. Mae aneddeoledd wedi'u categorioedd mewn hierarchaeth yn seiliedig ar argaeledd gwasanaethau sy'n diwallu gofynion y preswylwyr. Dylai hyn sicrhau na fydd gwasanaethau o fewn cymunedau yn cael eu heffeithio'n andwyol gan lefelau amhriodol o ddatblygu. Yn ogystal, bydd y Strategaeth yn sicrhau fod cymeriad unigol a swyddogaethau cyflenwol y canol trefi yn gwella drwy ddatblygiad, gwelliannau i'r stadau cyhoeddus, i gyfleusterau cludiant cyhoeddus ac i gysylltiadau cerddwyr / beicio. Yn ogystal, bydd yn helpu i sicrhau'r ddarpariaeth o isadeiledd, gwasanaethau a chyfleusterau sydd eu hangen i gynnal a gwella cymunedau. Yn benodol, mae Polisi PS10 (Canol Trefi a Manwerthu) â'r bwriad o ddiogelu siopau a gwasanaethau mewn ardaloedd gwledig yn erbyn eu colli'n ddianghenraid a chefnogir cynigion ar gyfer gwasanaethau cymunedol amlbwrrpas.
16. A yw'r strategaeth â'r potensial i arwain at dyndra cymdeithasol, gwrthdaro neu rwygiadau difrifol yn y gymuned	Bydd yr union effaith ar wahanol rannau o'r gymuned yn dibynnu ar leoliad y datblygiad a'r math o ddatblygiad. Fodd bynnag, gall dosbarthiad cymesur o ddatblygiad fod â'r potensial i leihau anghydraddoldebau drwy hwyluso dosbarthiad mwy cyfartal o ddatblygiad yn nhermau gofodol. Mae'n caniatáu datblygiad newydd cyfyngedig, yn enwedig tai yn y mwyafrif o aneddiadau ac yn cyfrannu at dwf

sy'n siarad Cymraeg? a) Ag effaith arwyddocaol anwastad ar wahanol rannau o'r gymuned leol, gyda'r potensial o roi mantais i rai grwpiau a rhoi eraill dan anfantais? b) Amharu ar werthoedd traddodiadol rhannau penodol o'r gymuned?	organig yr anheddiad nad yw wedyn yn effeithio'n andwyol ar hyfywdra cymunedol. Yn ogystal, bydd yn cynorthwyo i gefnogi bywiogrwydd cymunedol a chefnogi cynhwysiad cymdeithasol ac yn ei dro cynorthwyo i gynnal gwerthoedd diwylliannol o fewn y cymunedau hynny. Mae'r Strategaeth yn ceisio sicrhau y caiff datblygiadau eu dosbarthu er mwyn cryfhau'r rhwydwaith o aneddiadau yn unol â'r rolau a gynhwysir yn Hierarchaeth Aneddiadau'r Cynllun. Bydd y dull hwn yn cynorthwyo i gynnal y gymysgedd arbennig o gymeriad trefol / gwledig ardal y cynllun yn ogystal â'i chymeriad ieithyddol a diwylliannol nodedig. Yn ogystal, mae Polisi PS14 (Yr Iaith Gymraeg a'r Diwylliant Cymreig) yn hyrwyddo a chefnogi'r defnydd o'r iaith Gymraeg yn ardal y Cynllun yn uniongyrchol ac yn ceisio osgoi unrhyw niwed sylweddol i gymeriad a chydbwysedd ieithyddol cymuned a greir gan ddatblygiad amhriodol.
17. A yw'r strategaeth â'r potensial o arwain at newidiadau yn y traddodiad / diwylliant Cymreig? a) Â'r canlyniad bod aelwydydd sy'n siarad Cymraeg yn symud i ffwrdd o ardaloedd? b) Arwain at gynydd sylweddol mewn aelwydydd nad ydynt yn lleol ac nad ydynt yn siarad Cymraeg? c) Arwain at erydiad mewn cysylltiadau teuluol neu rwydweithiau cymdeithasol eraill? d) Arwain at newidiadau sylweddol i'r cyd-destun economaidd neu'r cyd-destun cymdeithasol a bygwth ffyrdd o fyw traddodiadol?	Yn gyffredinol, mae'r Strategaeth yn annhebygol o arwain at newidiadau sylweddol yn y traddodiad a'r diwylliant Cymreig a allai gael effaith andwyol ar yr iaith. Mae'r Strategaeth yn ceisio sicrhau y caiff datblygiadau eu dosbarthu er mwyn cryfhau'r rhwydwaith o aneddiadau yn unol â'r rolau a gynhwysir yn Hierarchaeth Aneddiadau'r Cynllun. Bydd y dull hwn yn cynorthwyo i gynnal y gymysgedd arbennig o gymeriad trefol / gwledig ardal y cynllun yn ogystal â'i chymeriad ieithyddol a diwylliannol nodedig. Fel y nodir yn yr adrannau uchod, mae'r Strategaeth a Ffafrir sydd ar fin ei chyhoeddi yn cynorthwyo i gadw preswylwyr ifanc sy'n siarad Cymraeg yn eu cymunedau drwy hwyluso datblygu tai fforddiadwy a thrwy ddarparu cyfleoedd cyflogaeth. Yn ogystal, mae bywiogrwydd a hyfywdra cymunedol yn cael eu gwella drwy wahanol bolisiau yn y Strategaeth. Bydd y rhain yn cynorthwyo i gefnogi mentrau sy'n adeiladu cymunedau sefydlog, diogel, iach a chryf sy'n golygu parchu a gwella'r iaith Gymraeg a'r diwylliant Cymreig.

e) Effaith ar aelwydydd lleol sy'n siarad Cymraeg drwy gyflwyno / gyflymu newid cymdeithasol?	
18. A yw'r strategaeth yn debygol o gael effaith ar grwpiau gwirfoddol / gweithgareddau / ieuenctid lleol? a) Gorfodi pobl leol sy'n weithgar mewn grwpiau lleol i symud o'u cymunedau oherwydd: • Cynnydd mewn diweithdra / straen economaidd? • Cynnydd mewn prisiau tai /straen tai?	Gweler asesiad o feini prawf 9 a 12.

Crynodeb yn defnyddio gwybodaeth o - Ffynhonnell: Cyngor Sir Ynys Môn & Cyngor Gwynedd, 2013, Atodiad 5

Atodiad 1: Ystadegau cychwynnol am yr iaith Gymraeg yng Ngwynedd, 2001-2011

Sgiliau iaith Gymraeg	2001		2011		Newid mewn nifer		Newid mewn nifer (%)		Newid mewn Pwynt Canran	
Pob preswlydd arferol 3+ oed	112,800		117,789		4,989		4.4%			
Dim sgiliau Cymraeg	26,953	23.9%	31,177	26.5%	4,224		15.7%		2.6%	
Gallu deall Cymraeg llafar yn unig	6,663	5.9%	8,125	6.9%	1,462		21.9%		1.0%	
Gallu siarad Cymraeg	77,846	69.0%	77,000	65.4%	-846		-1.1%		-3.6%	
Gallu siarad Cymraeg ond ddim yn gallu darllen nac ysgrifennu Cymraeg	6,491	5.8%	6,838	5.8%	347		5.3%		0.0%	
Gallu siarad a darllen Cymraeg ond ddim yn gallu ysgrifennu Cymraeg	2,604	2.3%	3,947	3.4%	1,343		51.6%		1.1%	
Gallu siarad, darllen ac ysgrifennu Cymraeg	68,395	60.6%	65,921	56.0%	-2,474		-3.6%		-4.6%	
Cyfuniad arall o sgiliau Cymraeg	1,689	1.5%	1,781	1.5%	92		5.4%		0.0%	
Proffil iaith Gymraeg yn ôl grwpiau oed eang										
Pob preswlydd arferol 3+ oed	112,800		117,789		4,989		4.4%			
3-15 oed	18,578	16.5%	16,866	14.3%	-1,712		-9.2%		-2.2%	
16-64 oed	72,019	63.8%	75,783	64.3%	3,764		5.2%		0.5%	
65 oed a throsodd	22,203	19.7%	25,140	21.3%	2,937		13.2%		1.6%	
Gallu siarad Cymraeg (3+ oed)	77,846	69.0%	77,000	65.4%	-846		-1.1%		-3.6%	
Gallu siarad Cymraeg: 3-15 oed	16,465	88.6%	15,035	89.1%	-1,430		-8.7%		0.5%	
Gallu siarad Cymraeg: 16-64 oed	47,280	65.6%	47,375	62.5%	95		0.2%		-3.1%	
Gallu siarad Cymraeg: 65 oed a throsodd	14,101	63.5%	14,590	58.0%	489		3.5%		-5.5%	
Un neu fwy o sgiliau yn Gymraeg (3+ oed)	85,847	76.1%	86,612	73.5%	765		0.9%		-2.6%	
Un neu fwy o sgiliau yn Gymraeg: 3-15 oed	17,353	93.4%	15,949	94.6%	-1,404		-8.1%		1.2%	
Un neu fwy o sgiliau yn Gymraeg: 16-64 oed	53,193	73.9%	54,230	71.6%	1,037		1.9%		-2.3%	
Un neu fwy o sgiliau yn Gymraeg: 65 oed a throsodd	15,301	68.9%	16,433	65.4%	1,132		7.4%		-3.5%	

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl KS025, Tabl CS146 & Tabl CS133; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS207WA & Tabl KS208WA

Atodiad 2: Ystadegau cychwynnol am yr Iaith Gymraeg yng Nghymru, 2001-2011

	2001		2011		Newid mewn nifer	Newid Canran	Newid mewn Pwynt Canran
Sgiliau iaith Gymraeg							
Pob preswlydd arferol 3+ oed							
Dim sgiliau Cymraeg	2,805,701		2,955,841		150,140	5.4%	
Gallu deall Cymraeg llafar yn unig	2,007,984	71.6%	2,167,987	73.3%	160,003	8.0%	1.8%
Gallu siarad Cymraeg	138,416	4.9%	157,792	5.3%	19,376	14.0%	0.4%
Gallu siarad Cymraeg ond ddim yn gallu darllen nac ysgrifennu Cymraeg	582,368	20.8%	562,016	19.0%	-20,352	-3.5%	-1.7%
Gallu siarad a darllen Cymraeg ond ddim yn gallu ysgrifennu Cymraeg	79,310	2.8%	80,429	2.7%	1,119	1.4%	-0.1%
Gallu siarad, darllen ac ysgrifennu Cymraeg	38,384	1.4%	45,524	1.5%	7,140	18.6%	0.2%
Cyfuniad arall o sgiliau Cymraeg	457,946	16.3%	430,717	14.6%	-27,229	-5.9%	-1.8%
	83,661	3.0%	73,392	2.5%	-10,269	-12.3%	-0.5%
Proffil iaith Gymraeg yn ôl grwpiau oed eang							
Pob preswlydd arferol 3+ oed							
3-15 oed	2,805,701		2,955,841		150,140	5.4%	
16-64 oed	489,771	17.5%	448,681	15.2%	-41,090	-8.4%	-2.3%
65 oed a throsodd	1,811,156	64.6%	1,944,616	65.8%	133,460	7.4%	1.2%
	504,774	18.0%	562,544	19.0%	57,770	11.4%	1.0%
Gallu siarad Cymraeg (3+ oed)							
Gallu siarad Cymraeg: 3-15 oed	582,368	20.8%	562,016	19.0%	-20,352	-3.5%	-1.8%
Gallu siarad Cymraeg: 16-64 oed	184,407	37.7%	168,750	37.6%	-15,657	-8.5%	-0.1%
Gallu siarad Cymraeg: 65 oed a throsodd	299,517	16.5%	302,334	15.5%	2,817	0.9%	-1.0%
	98,444	19.5%	90,932	16.2%	-7,512	-7.6%	-3.3%
Un neu fwy o sgiliau yn Gymraeg (3+ oed)							
Un neu fwy o sgiliau yn Gymraeg: 3-15 oed	797,717	28.4%	787,854	26.7%	-9,863	-1.2%	-1.7%
Un neu fwy o sgiliau yn Gymraeg: 16-64 oed	224,704	45.9%	208,218	46.4%	-16,486	-7.3%	0.5%
Un neu fwy o sgiliau yn Gymraeg: 65 oed a throsodd	437,191	24.1%	446,684	23.0%	9,493	2.2%	-1.2%
	135,822	26.9%	132,952	23.6%	-2,870	-2.1%	-3.3%

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl KS025, Tabl CS146 & Tabl CS133; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS207WA & Tabl KS208WA

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl KS025, Tabl CS146 & Tabl CS133; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS207WA & Tabl KS208WA

Atodiad 3: Cyfran y bobl (3 oed a throsodd) yn gallu siarad Cymraeg a Grŵp Iaith, fesul ward, 2001 & 2011

Enw Ward	% Siarad Cymraeg 2001	Grŵp iaith 2001	% Siarad Cymraeg 2011	Grŵp iaith 2011	Newid mewn Pwynt Canran	Newid mewn Grŵp iaith
Aberdaron	75.3	> 70 ≤80	74.2	> 70 ≤80	-1.1	↔
Aberdyfi	42.0	> 40 ≤50	35.5	> 30 ≤40	-6.5	↓
Abererch	77.1	> 70 ≤80	79.8	> 70 ≤80	2.8	↔
Abermaw	43.8	> 40 ≤50	41.5	> 40 ≤50	-2.3	↔
Abersoch	50.5	> 40 ≤50	43.5	> 40 ≤50	-7.0	↔
Arllechwedd	61.2	> 60 ≤70	61.9	> 60 ≤70	0.7	↔
Bala	80.3	> 70 ≤80	78.5	> 70 ≤80	-1.8	↔
Bethel	86.3	> 80 ≤90	85.8	> 80 ≤90	-0.6	↔
Bontnewydd	85.0	> 80 ≤90	82.6	> 80 ≤90	-2.4	↔
Botwnnog	77.1	> 70 ≤80	75.9	> 70 ≤80	-1.2	↔
Bowydd a Rhiw	79.9	> 70 ≤80	78.2	> 70 ≤80	-1.7	↔
Brithdir and Llanfachreth/ Ganllwyd/Llanelltyd	66.3	> 60 ≤70	63.2	> 60 ≤70	-3.1	↔
Bryn-crug/Llanfihangel	58.4	> 50 ≤60	52.1	> 50 ≤60	-6.3	↔
Cadnant	85.8	> 80 ≤90	86.2	> 80 ≤90	0.4	↔
Clynnog	67.8	> 60 ≤70	73.2	> 70 ≤80	5.3	↑
Corris/Mawddwy	60.6	> 60 ≤70	55.8	> 50 ≤60	-4.8	↓
Criccieth	65.5	> 60 ≤70	64.2	> 60 ≤70	-1.4	↔
Cwm-y-Glo	72.8	> 70 ≤80	72.1	> 70 ≤80	-0.8	↔
Deiniol	30.6	> 30 ≤40	22.8	> 20 ≤30	-7.8	↓
Deiniolen	76.1	> 70 ≤80	74.4	> 70 ≤80	-1.7	↔
Dewi	59.1	> 50 ≤60	52.6	> 50 ≤60	-6.6	↔
Diffwys and Maenofferen	83.8	> 80 ≤90	79.3	> 70 ≤80	-4.5	↓
Dolbenmaen	70.0	> 60 ≤70	67.6	> 60 ≤70	-2.4	↔
Gogledd Dolgellau	67.5	> 60 ≤70	61.8	> 60 ≤70	-5.6	↔
De Dolgellau	73.1	> 70 ≤80	67.1	> 60 ≤70	-6.0	↓
Dyffryn Ardudwy	48.8	> 40 ≤50	47.4	> 40 ≤50	-1.3	↔
Efail-newydd/Buan	76.7	> 70 ≤80	74.3	> 70 ≤80	-2.4	↔
Garth	46.1	> 40 ≤50	30.4	> 20 ≤30	-15.7	↓
Gerlan	74.7	> 70 ≤80	73.7	> 70 ≤80	-1.0	↔
Glyder	55.3	> 50 ≤60	51.7	> 50 ≤60	-3.6	↔
Groeslon	80.6	> 80 ≤90	81.3	> 80 ≤90	0.7	↔
Harlech	59.0	> 50 ≤60	54.1	> 50 ≤60	-4.8	↔
Hendre	52.2	> 50 ≤60	45.3	> 40 ≤50	-6.9	↓
Hirael	52.9	> 50 ≤60	37.7	> 30 ≤40	-15.2	↓
Llanaelhaearn	78.1	> 70 ≤80	73.8	> 70 ≤80	-4.3	↔
Llanbedr	50.4	> 40 ≤50	50.8	> 50 ≤60	0.4	↑
Llanbedrog	52.7	> 50 ≤60	54.0	> 50 ≤60	1.4	↔
Llanberis	80.5	> 70 ≤80	74.7	> 70 ≤80	-5.7	↔
Llandderfel	72.7	> 70 ≤80	70.8	> 70 ≤80	-1.9	↔
Llanengan	65.7	> 60 ≤70	63.4	> 60 ≤70	-2.3	↔
Llangelynin	40.9	> 40 ≤50	35.9	> 30 ≤40	-5.0	↓
Llanllyfni	74.5	> 70 ≤80	75.5	> 70 ≤80	0.9	↔
Llanrug	86.7	> 80 ≤90	87.8	> 80 ≤90	1.1	↔
Llanuwchllyn	80.7	> 80 ≤90	78.6	> 70 ≤80	-2.1	↓
Llanwnda	82.5	> 80 ≤90	81.6	> 80 ≤90	-0.9	↔
Llanystumdwy	77.6	> 70 ≤80	77.0	> 70 ≤80	-0.6	↔

Darlun o sefyllfa'r Gymraeg yng Ngwynedd

Marchog	54.5	> 50 ≤60	50.2	> 40 ≤50	-4.3	↓
Menai (Bangor)	27.4	> 20 ≤30	18.6	> 10 ≤20	-8.9	↓
Menai (Caernarfon)	83.9	> 80 ≤90	83.9	> 80 ≤90	-0.03	↔
Morfa Nefyn	77.1	> 70 ≤80	72.0	> 70 ≤80	-5.1	↔
Nefyn	78.8	> 70 ≤80	76.1	> 70 ≤80	-2.7	↔
Ogwen	79.4	> 70 ≤80	81.2	> 80 ≤90	1.9	↑
Peblig (Caernarfon)	88.4	> 80 ≤90	87.4	> 80 ≤90	-1.1	↔
Penisarwaun	74.1	> 70 ≤80	70.6	> 70 ≤80	-3.4	↔
Penrhyndeudraeth	76.9	> 70 ≤80	74.8	> 70 ≤80	-2.1	↔
Pentir	62.4	> 60 ≤70	58.7	> 50 ≤60	-3.7	↓
Penygroes	88.1	> 80 ≤90	86.8	> 80 ≤90	-1.3	↔
Dwyrain Porthmadog	84.4	> 80 ≤90	80.1	> 70 ≤80	-4.3	↓
Gorllewin Porthmadog	64.8	> 60 ≤70	57.0	> 50 ≤60	-7.8	↓
Porthmadog-Tremadog	69.7	> 60 ≤70	66.8	> 60 ≤70	-2.8	↔
Gogledd Pwllheli	81.6	> 80 ≤90	79.1	> 70 ≤80	-2.5	↓
De Pwllheli	79.0	> 70 ≤80	78.3	> 70 ≤80	-0.6	↔
Seiont	87.6	> 80 ≤90	85.3	> 80 ≤90	-2.4	↔
Talysarn	71.9	> 70 ≤80	70.7	> 70 ≤80	-1.2	↔
Teigl	80.4	> 70 ≤80	78.5	> 70 ≤80	-1.9	↔
Trawsfynydd	77.1	> 70 ≤80	73.1	> 70 ≤80	-4.0	↔
Tregarth & Mynydd						
Llandygai	69.8	> 60 ≤70	69.0	> 60 ≤70	-0.8	↔
Tudweiliog	74.1	> 70 ≤80	73.9	> 70 ≤80	-0.2	↔
Tywyn	40.8	> 40 ≤50	37.5	> 30 ≤40	-3.3	↓
Waunfawr	73.3	> 70 ≤80	75.8	> 70 ≤80	2.5	↔
Y Felinheli	72.1	> 70 ≤80	64.3	> 60 ≤70	-7.8	↓
Gwynedd	69.0%	>60% to ≤70%	65.4%	>60% to ≤70%	-3.6%	↔
Cymru	20.8%	>20% to ≤30%	19.0%	>10% to ≤20%	-1.8%	↓

Ffynhonnell: Cyfrifiad 2001 - Tabl UV84; Cyfrifiad 2011 - Tabl KS207WA

≤ Llai na neu'n hafal i; > Mwy na

↕ Symud i grŵp iaith uwch; ↔ Dim newid i grŵp iaith; ↘ Symud i grŵp iaith is

